

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

İNANÇ TURİZMİNİN YEREL KALKINMADAKİ ÖNEMİ: MİDYAT
ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞEYHMUS DEMİRCAN

DANIŞMAN

Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN

AĞUSTOS, 2014

MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ ANABİLİM DALI

İNANÇ TURİZMİNİN YEREL KALKINMADAKİ ÖNEMİ: MİDYAT
ÖRNEĞİ

ŞEYHMUS DEMİRCAN

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
“Yüksek Lisans”
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 12/08/2014
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 06.08.2014

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Alper ASLAN
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Nursen VATANSEVER DEVİREN
Enstitü Müdür V. : Yrd. Doç. Dr. Aytekin FIRAT

AĞUSTOS, 2014
MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 24/07/2014 tarih ve 641/3 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 Maddesine göre, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Şeyhmus DEMİRCAN'ın "İnanç Turizmin Yerel Kalkınmadaki Önemi: Midyat Örneği" adlı tezini incelemiş ve aday 06/08/2014 tarihinde saat 13:30'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorularına verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin Kabul olduğuna Oy birliği ile karar verildi.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Alper ASLAN

ÜYE

Yrd. Doç. Dr. Nursen VATANSEVER DEVİREN

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "**İnanç Turizminin Yerel Kalkınmadaki Önemi: Midyat Örneği**" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12.08.2014

Şeymus DEMİRCAN

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.

Soyadı : Demircan

Adı : Şeymus

Kayıt No:

TEZİN ADI

Türkçe : İnanç Turizmin Yerel Kalkınmadaki Önemi: Midyat Örneği

Y. Dil : The Importance Of Local Devolopment To Religious Tourism: A Study In Midyat

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte : Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih :

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : Çeken, Hüseyin

Ünvanı : Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: 135

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. Yerel Kalkınma
2. İnanç Turizmi
3. Midyat

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. İnanç Turizmi
2. Yerel Kalkınma
3. Midyat

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. Religious Tourism
2. Local Economic Development
3. Midyat

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :

Tarih : 12.08.2014

ÖNSÖZ

İnanç Turizminin Yerel Kalkınmadaki Önemi: Midyat Örneği konulu çalışmanın hazırlama sürecinde bilgi ve tecrübesi ile bana yol gösteren, destek ve katkı sağlayan değerli tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Hüseyin ÇEKEN' e, tezin uygulama aşamasında desteklerini esirgemeyen sektör temsilcileri ve yöneticilerine, gerek görüşme formunun hazırlanmasında ve geliştirilmesinde, gerekse araştırma sürecinin yürütülmesinde görüş ve önerilerini paylaşan çok değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Özcan ZORLU' ya ve araştırma bulgularının yorumlanmasında desteklerini esirgemeyen hocam Yrd. Doç. Dr. Alper ASLAN' a, Yrd. Doç. Dr. Nursen VATANSEVER DEVİREN' e ve katkısı bulunan herkese teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Hangi koşulda olursa olsun hep yanımda olan ve yetişmemde her türlü fedakârlığı göze alan, maddî ve manevî destekleri ile beni sürekli cesaretlendiren aileme ve tez yazım sürecinde iken babalar gününde kaybettiğim canımdan değerli babam, merhum Mehmet Fazıl Demircan' a sonsuz teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatımın her anında olduğu gibi tez çalışması süresince de daima yanımda olan ve değerli desteklerini esirgemeyen Gözde Nur COŞKUN' a ve Harun KESKİN' e hoşgörülerinden ve büyük sabırlarından dolayı ayrıca teşekkür ederim.

ÖZET

İNANÇ TURİZMİNİN YEREL KALKINMADAKİ ÖNEMİ: MİDYAT ÖRNEĞİ

Sürdürülebilir ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek için yerel otoritelerin, özel sektörün, kâr peşinde koşmayan kurumların ve yerel halkın birlikte çalışmasını ifade eden yerel kalkınma bölgesel dengesizliklerin azaltılması ve planlı bir kalkınma sürecinin gerçekleştirilmesi için stratejik bir öneme sahiptir. Bununla birlikte ekonomik değer yaratacak ve kalkınmada etkin olarak kullanabilecek kaynakları kısıtlı olan ve turistik değerlere sahip bölgelerde turizm hizmetleri yerel kalkınma için lokomotif rolü üstlenmektedir. Nitekim günümüzde birçok destinasyon sahip olduğu turistik değerleri yerel kalkınmada etkin olarak kullanma yoluna gitmektedir. İnanç turizmi de bu kapsamda belirli destinasyonlar tarafından üzerinde önemle durulan turizm faaliyetlerini oluşturmaktadır.

Midyat ilçesi inanç turizmi açısından birçok önemli değere sahip olmakla birlikte gelişmişlik düzeyi olarak diğer bölgelere göre daha az gelişmiştir. Diğer yandan Midyat ilçesinin yerel kalkınma sürecinde inanç turizminin stratejik bir rol oynayabileceği öngörülmektedir. Buradan hareketle bu tez çalışmasının amacı Midyat ilçesinde gerçekleştirilen inanç turizmi faaliyetlerinin yerel kalkınmaya katkısının belirlenmesidir. Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemlerinden mülakat tekniği ile Nisan-Mayıs 2014 döneminde Midyat ilçesinde 31 katılımcı ile yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular Midyat ilçesinde inanç turizminin yerel kalkınma için çok önemli katkılar sağlayabileceğini, bununla birlikte kamu/özel sektör işletmelerinin girişimlerinin çeşitlenerek artması ve tanıtım faaliyetlerine daha fazla önem verilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Turizm, İnanç Turizmi, Yerel Kalkınma, Midyat.

ABSTRACT

THE IMPORTANCE OF LOCAL DEVELOPMENT TO RELIGIOUS TOURISM: A STUDY IN MIDYAT

Local economic development, a set of cooperative actions of non-profit organizations, local authorities, private companies and local communities to accomplish sustainable economic growth, has a strategic importance in order to reduce regional development disparities and implement a planned development process. On the other hand, tourism services taking the lead in the regions which has limited economic resources for local development but endowed with touristic values. Thus, many destinations use these values effectively in local development process. In this context, religious tourism has become one of the most important kind of tourism activity for local destinations.

Midyat, a town in Mardin province of Turkey, has important tourist attractions in terms of religious tourism but less developed comparing with its similar regions. On the other hand, it has been envisioned that the religious tourism will take on an important role as a strategy for local development. From this point of view, the aim of this paper is to assess the contributions of religion tourism activities to local development in Midyat. Within the scope of this paper, interview method with semi-structured questions were used and conducted to 31 people who live in Midyat. The findings obtained from interviews revealed that, first, religious tourism can provide an important contribution to local development, second, public/private sector enterprises must diversify their activities and lastly more emphasis should be given for promotion of Midyat.

Key words: Tourism, Religious Tourism, Local Economic Development, Midyat.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
RESİMLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KALKINMA VE YEREL KALKINMA KAVRAMI

1. KALKINMA VE BÜYÜME KAVRAMLARI	4
2.KALKINMA KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ	7
2.1.İKTİSADİ KALKINMA	8
2.2.SOSYAL KALKINMA.....	10
3.YEREL KALKINMA	10
3.1. YEREL KALKINMA KAVRAMI VE GELİŞİMİ	11
3.2. YEREL KALKINMANIN TEMEL İLKELERİ VE ALANLARI	13
3.2.1 Yerel Ekonomik Kalkınmanın Amaçları.....	13
3.2.2. Yerel Ekonomik Kalkınmanın Araçları	15
3.3. YERELLEŞME VE YÖNETİM	17
3.4. YÖNETİŞİM MODELLERİ	19
3.5. TÜRKİYE'DE YEREL KALKINMA VE YEREL YÖNETİMLER.....	23
3.5.1.Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Özellikleri	28
3.6. YEREL KALKINMADA BELEDİYELERİN MİSYONU.....	28
3.7. YEREL KALKINMADA İL ÖZEL İDARELERİN ETKİSİ.....	30
3.8. YEREL KALKINMADA MAHALLİ İDARE BİRLİKLERİNİN ETKİSİ... 31	
4. YEREL KALKINMA VE TURİZM	32

4.1. YEREL KALKINMADA TURİZMİN ROLÜ	32
4.1.1. Turizmin Yerel Kalkınmaya Olumlu Etkileri	35
4.1.2. Turizmin Yerel Kalkınmaya Olumsuz Etkileri	36
4.2. BÖLGESEL GELİŞME FARKLILIKLARININ GİDERİLMESİNDE TURİZMİN ROLÜ.....	36

İKİNCİ BÖLÜM

DİN, İNANÇ VE İNANÇ TURİZMİN KAVRAMSAL ANALİZİ

1. DİN VE İNANÇ KAVRAMI.....	39
1.1. DİNLERİN SINIFLANDIRILMASI	44
1.1.1. İslamiyet.....	46
1.1.2. Yahudilik/Musevilik	48
1.1.3. Hıristiyanlık.....	50
1.1.4. Yezidilik	51
1.2. TURİZM İLE DİN ARASINDAKİ İLİŞKİ	54
2. ALTERNATİF TURİZM ÇEŞİTLERİ ARASINDA İNANÇ TURİZMİ	55
2.1. İNANÇ TURİZMİ KAVRAMI.....	57
2.1.1. Aktif İnanç Turizmi.....	60
2.1.2. Pasif İnanç Turizmi	61
2.1.3. İnanç Turizminin Özellikleri	61
2.1.4. İnanç Turizmine Katılma Sebepleri.....	62
2.2. İNANÇ TURİZMİNE YÖNELİK DESTİNASYONLAR.....	63
2.2.1. İnanç Turizmine Yönelik Dünyadaki Önemli Destinasyonlar	64
2.2.2. İnanç Turizmine Yönelik Türkiye'deki Önemli Destinasyonlar	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİDYAT'IN İNANÇ TURİZM POTANSİYELİ

1. MARDİN İLİ	75
1.1. MARDİN'İN TARİHİ.....	75
1.2. MARDİN'İN COĞRAFİ KONUMU VE NÜFUSU	76
1.3. MARDİN'İN EKONOMİK YAPISI.....	77
2. MİDYAT İLÇESİ	79

2.1. MİDYAT İLÇESİ TARİHİ	79
2.2. MİDYAT İLÇESİ COĞRAFİ KONUMU VE İKLİMİ.....	80
2.3. MİDYAT İLÇESİNİN NÜFUSU VE ETNİK YAPISI	81
2.3.1. Türkler	81
2.3.2. Becirmaniler (Seyyidler)	81
2.3.3. Kürtler	82
2.3.4. Mhalmiler	82
2.3.5. Süryaniler	83
2.4. MİDYAT İLÇESİNİN EKONOMİK YAPISI.....	84
2.4.1. Tarım ve Hayvancılık	85
2.4.2. Sanayi.....	85
2.4.3. El Sanatları.....	86
2.5. MİDYAT İLÇESİ TURİZM VARLIKLARI	87
2.6. MİDYAT İLÇESİ İNANÇ TURİZMİ VARLIKLARI.....	87

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNANÇ TURİZMİNİN EKONOMİK KALKINMADAKİ ETKİSİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	90
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	90
3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ	91
4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	91
5. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ.....	92
6. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	93
6.1. KATILIMCI PROFİLİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	93
6.2. TEMALARIN YORUMLANMASI	94
6.2.1. Midyat İlçesi Genel Turizm Talebi ve İnanç Turizmi Talep Analizi 94	
6.2.2. Midyat İlçesi İnanç Turizminin Bölgedeki Diğer Turistik Değerlerin Korunması Üzerindeki Etkisinin Analizi	96
6.2.3. Midyat İlçesi İnanç Turizminin Yöredeki Alt-Yapı Gelişimine Olan Etkisinin Analizi.....	97
6.2.4. Midyat İlçesi İnanç Turizminin Yöre Halkının Gelir Durumuna Katkısının Analizi	97

6.2.5. Midyat İlçesi İnanç Turizminin Yöredeki Diğer Sektörlere Katkısının Analizi	98
6.2.6. Midyat İlçesi İnanç Turizmi Yöredeki İstihdam Üzerindeki Etkisinin Analizi	99
6.2.7. Midyat İlçesi İnanç Turizminin Yöredeki Yatırımlara Katkısının Analizi	100
6.2.8. Midyat İlçesi İnanç Turizminin Gelişiminde Kamu Kurumları/Özel İşletmelerin Rolünün Analizi.....	100
6.2.9. Midyat İlçesi İnanç Turizmüne Yönelik Teşviklerin Analizi	102
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	104
KAYNAKÇA	109
EKLER.....	125
EK-1: ARAŞTIRMA MÜLAKAT FORMU.....	125
EK-2: DÜNYADA VE TÜRKİYE'DEKİ İNANÇ MERKEZLERİNE AİT FOTOĞRAFLAR	129
ÖZGEÇMİŞ.....	135

TABLolar LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 1: Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımının Geçirdiği Aşamalar	15
Tablo 2: Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Sayısı	26
Tablo 3: Dünya'daki Bazı İnanışlar ve İnanan Sayıları	59
Tablo 4: Türkiye'deki 3 Semavi Dinin Önemli Eserleri ve İbadethaneleri.....	70
Tablo 5: 2013 Yılı Mardin Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı	77
Tablo 6: Midyat'ta Bulunan İnanç Turizm Varlıkları.....	87
Tablo 7: Katılımcılara Ait Demografik Özellikler.....	93

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1: Türkiye'de Yerel Yönetim Yapılanması	27
Şekil 2: Türkiye'de Bölgesel Kalkınma ve Turizm Gelişmişliği Durumu Sentezi	37
Şekil 3: Dünya'daki İnanç Turizmi Örnekleri	65
Şekil 4: Midyat İlçe Haritası	79

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa

Fotoğraf 1: Mekke ve Kabe'nin Görünümü.....	129
Fotoğraf 2: Medine'den Görünüm.....	129
Fotoğraf 3: Kudüs.....	129
Fotoğraf 4: Vatikan.....	130
Fotoğraf 5: Fatima.....	130
Fotoğraf 6: Meryem Ana Evi	130
Fotoğraf 7: Saint Pierre Kilisesi	131
Fotoğraf 8: St. Paul Kilisesi	131
Fotoğraf 9: Midyat Taş İşlemeciliğine Örnek Bir Desen	131
Fotoğraf 10: Midyat Telkâri Sanatına Bir Örnek	132
Fotoğraf 11: Midyat Konuk Evi.....	132
Fotoğraf 12: Midyat Merkez Ulu Camii.....	133
Fotoğraf 13: Cevat Paşa Camii	133
Fotoğraf 14:Deyr-ul Umur Manastırı	133
Fotoğraf 15: Meryem Ana Kilisesi	134
Fotoğraf 16: Mor Yakup Manastırı.....	134

KISALTMALAR

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
BM	:Birleşmiş Milletler
Bkz.	:Bakınız
Bs.	:Baskı
Çev.	:Çeviren
Derl.	:Derleyen
DPT	:Devlet Planlama Teşkilatı
Edt.	:Editör
GSMH	:Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	:Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İİBF	:İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
MEB	:Milli Eğitim Bakanlığı
MİBK	:Mahalli İdare Birlikleri Kanunu
md.	:Madde
OECD	:Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
ss.	:Sayfadan Sayfaya
STK	:Sivil Toplum Kuruluşu
TDV	:Türkiye Diyanet Vakfı
TEPAV	:Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TÜİK	:Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	:Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
UNDP	:United Nations Development Programme
vd.	:Ve Diğerleri

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı sonrasında yaygın bir kullanıma ulaşan kalkınma kavramı, 1945 sonrası dünyanın özgül boyutlarından birisidir. Savaş sonrası dönemin özgül koşulları ekonomik kalkınmayı ve beraberinde getireceği varsayılan çağdaşlaşmayı, toplumların özellikle üçüncü dünya ülkelerinin ilk sırada yer alan hedef ve beklentileri konumuna sokmuştur. Bu dönemde dünya genelinde çoğu ülkede olduğu gibi Türkiye de ekonomik bunalım ve savaştan büyük ölçüde etkilenen ekonomisini geliştirmek için yoğun bir kalkınma sürecine girmiştir. Ayrıca, 1980'li yıllardan itibaren de küreselleşme eğiliminin hız kazanmasıyla, geleneksel kalkınma uygulamalarına duyulan güven sarsılmaya başlamış yerel kalkınma ya da yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı ön plana çıkmıştır.

Günümüzde özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin temel sorunu, sahip oldukları mevcut kaynaklarıyla kalkınma hamlelerini gerçekleştirememeleridir. Hem gelişmiş hem gelişmekte olan ülkelerde yaşanan bölgeler arası dengesizlik, ülkemizin sınırları içerisinde de yoğun olarak görülmektedir. Bu sorunu da yerel kalkınma ile gidermek mümkün olacaktır. Toplum refahı ve kalkınma bakımından oldukça büyük önem taşıyan turizm sektörü, hem ulusal, hem bölgesel hem de yerel ölçekte değerlendirilmesi sistemli bir kalkınma için büyük önem arz etmektedir. Çünkü, turizm sektörünün diğer sektörlerden daha fazla boyutta ekonomide çarpan etkisi oluşturmak suretiyle, tüm sektörleri olumlu açıdan tetikleyen bir sektör konumundadır. Öyle ki, istihdam üzerindeki etkisi, bölgelerarası dengesizliğin giderilmesindeki rolü, milli gelire etkisi, ödemeler dengesine olan olumlu katkısı ve sosyo-kültürel etkileri açısından turizm faaliyetleri, bu alanda bakanlıkların, kurslar açmasına, meslek okullarının kurulmasına ve üniversitelerde bölüm hatta fakülteler kurulmasına neden olmuştur. Gelişmekte olan ekonomiler için değerlendirildiğinde ise ödemeler dengesi açıklarını kapatmada turizm kilit rol oynamaktadır. Alternatif turizm türlerinin geliştirilmesi, turizmi bugüne kadar turizm potansiyelleri kullanılmamış ve geri kalmış bölgeler için önemli bir ekonomik kalkınma aracı haline getirmiştir.

Son yıllarda önemi hızla artan ve ülkelerin tanıtımında önemli katkısı olan turizm çeşitlerinden biri de inanç turizmidir. Türkiye bu konuda zengin bir

potansiyeye sahiptir. Ülkemizde başta İstanbul Eyüp Sultan olmak üzere, Ankara Hacı Bayram, Konya Mevlâna Türbesi, Şanlı Urfa Halilürrahman Camii ve Balıklı Göl, Siirt Veysel Karani Türbesi, Van'da Akdamar Kilisesi, Trabzon Sümela Manastırı, Ege Bölgesinde Efes, Meryem Ana Kilisesi gibi her yöremizde inanç turizmini temsil eden çok değerli eserler ve kültürel mirasımız vardır. Midyat ilçesinde de Deyr-ul Umur Manastırı (Mor Gabriel), Meryem Ana Kilisesi, Mor Barsavmo Kilisesi gibi kiliseler ile Ulu Cami, Cevat Paşa Camii, Nehrozlar Camii camileri ve Şeyh Cemiş Türbesi, Şeyh Musa Türbesi ve daha birçok inanç turizmi merkezleri yer almaktadır.

Buradan hareketle bu çalışmanın temel amacı alternatif turizm faaliyetleri içerisinde önemli bir yeri olan inanç turizmi faaliyetlerinin yerel kalkınmaya olan etkileri ve önemini ortaya koymaktır. Araştırmanın temel amacına bağlı olarak Türkiye'de inanç turizmi açısından önemli bir kültürel ve tarihi değeri olan Midyat ilçesi araştırmaya konu edilmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde, kalkınma ve büyüme, kalkınma kavramı; iktisadi ve sosyal kalkınma, yerel kalkınma, yerel kalkınma kavramı, temel ilkeleriyle birlikte amaç ve araçları, yerelleşme ve yönetim, yönetim modelleri, Türkiye'deki yerel kalkınma ve yerel yönetimler, yerel yönetimlerin özellikleri, yerel kalkınmada; belediyelerin, il özel idarelerin ve mahalli idare birliklerinin misyonu, yerel kalkınma ile turizm arasındaki bağ ile birlikte turizmin yerel kalkınmaya olumlu ve olumsuz etkileri açıklandıktan sonra son olarak, bölgesel gelişme farklılıklarının giderilmesinde turizmin rolü kapsamlı olarak ele alınmıştır.

İkinci bölümde, din ve inanç kavramı açıklanıp, dinlerin sınıflandırılması ve Mardin/Midyat'ta yaşayan dinlerin varoluşu detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Buna paralel olarak, turizm ile inanç arasındaki ilişki kapsamlı bir şekilde açıklanmıştır. Daha sonra, alternatif turizm çeşitleri içerisinde yer alan inanç turizmi ve inanç turizmin tarihsel gelişimi ile birlikte Dünya'da ve Türkiye'de inanç turizmine yönelik destinasyonlara yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Mardin ili ve Midyat ilçesinin tarihi özellikleri, coğrafi özellikleri, ekonomik yapısı ile birlikte Midyat'ta var olan turizm kaynakları ve Midyat'ın inanç turizmi potansiyeli açıklanmıştır.

Çalışmanın araştırma kısmı olan son bölümde ise, uygulama alanı olan Midyat yöresindeki inanç turizmin yerel kalkınmadaki önemini ortaya çıkarmak amacıyla araştırmanın yöntemi ile birlikte yerel yönetim kurumu temsilcileri, esnaf ve zanaatkâr, turizm işletmeleri ve inanç merkezi temsilcilerine mülakat uygulanarak, sonuçlar değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KALKINMA VE YEREL KALKINMA KAVRAMI

Çalışmanın birinci bölümünde; kalkınma ve büyüme, kalkınma kavramı; iktisadi ve sosyal kalkınma, yerel kalkınma, yerel kalkınma kavramı, temel ilkeleriyle birlikte amaç ve araçları, yerelleşme ve yönetim, yönetim modelleri, Türkiye’deki yerel kalkınma ve yerel yönetimler, yerel yönetimlerin özellikleri, yerel kalkınmada; belediyelerin, il özel idarelerin ve mahalli idare birliklerinin misyonu, yerel kalkınma ile turizm arasındaki bağ ile birlikte turizmin yerel kalkınmaya olumlu ve olumsuz etkileri açıklandıktan sonra son olarak, bölgesel gelişme farklılıklarının giderilmesinde turizmin rolü kapsamlı olarak ele alınmıştır.

1. KALKINMA VE BÜYÜME KAVRAMLARI

Kalkınma ve büyüme kavramlarının birçok çalışmalarda aynı ifade ile kullanılıp ve birbirleri yerine kullanıldığı görülse de, bu kavramların birbirlerinden farklı olduğunu ifade etmek mümkündür.

Üçüncü dünya ülkelerinde 1950’lerde ve 1960’larda yaşanan birçok tecrübe, bu ülkelerin ekonomik büyüme hedeflerini tutturmakla beraber, insanların yaşam standartlarında iyileşmelerin görülmediğini gözler önüne sermiştir. Bu durum ise kalkınmayı, ekonomik büyüme ile eşleştiren dar kapsamlı tanımlamanın oldukça yanlış olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle birçok iktisatçı ve politikacı milli gelir artışları yerine, geniş çaplı mutlak yoksulluğa, gelir dağılımındaki artan adaletsizliğe ve yükselen işsizliğe çözümler bulmayı amaçlayan politika arayışları içerisine girmiştir. Kısacası, 1970’lerde ekonomik kalkınma yoksulluğun, eşitsizliğin ve işsizliğin yok edilmesi ya da azaltılması açısından yeniden tanımlanmıştır (Todaro, 2000: 14).

Bir ülkenin kalkınma süreci içerisinde olması, var olan kaynaklarının sadece verimli bir kurumsal rejim içerisindeki etkin dağılımı ile ilişkili değildir. Kalkınma, ayrıca toplum için şu anda var olan ve geçmişten miras kalan kısıtlar içerisinde, fayda ya da kârın basit bir maksimizasyon olarak da değerlendirilemez. Daha ziyade kalkınma, esas olarak bir rejim değişikliği hakkında olup en uygun büyüme süreci

arayışının ifadesidir (Cypher ve Dietz, 2004: 18). Kavram, etkin kaynak dağılımı, kâr-fayda ençoklaştırılması gibi büyümenin temel amaçlarından daha kapsamlı şeyleri içeren sosyal, ekonomik ve kurumsal dönüşümleri gerekli kılmaktadır (Özcan, 2011: 58-59).

Kalkınma süreci, milli gelir ve üretimin zaman içinde sayısal olarak artması ile birlikte, kurumlardaki köklü değişiklikleri, ekonomik ve toplumsal yapının yeniden düzenlenmesini, halkın değer yargılarında, dünya görüşlerinde ve davranış kalıplarındaki değişiklikleri de kapsar. Ayrıca ekonomik ve toplumsal yapıda sözü edilen değişikliklerin gerçekleştirilebilmesi için piyasanın işlerliğine etkide bulunabilecek düzenlemeleri de kalkınma deyiminin kapsamında değerlendirmek mümkündür (İşgüden, 1982: 233).

Ekonomik kalkınma genellikle, sadece niceliksel artışları değil; aynı zamanda nitel faktörlerdeki değişiklikleri de içeren bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Ekonomilerin yönettikleri kurumlar, organizasyonlar ve kültür gibi unsurlardaki değişiklikler bu süreçte gözlemlenen değişikliklere verilen örneklerdir. Bu perspektiften ele alındığı zaman ekonomik büyüme, ekonomik kalkınmanın niceliksel yönünü tanımlamaktadır. Ülgener (1991: 409-411)'in ifadesiyle iktisadi büyüme, millet ekonomisinin temel verilerinden fert başına devamlı gelir artışını mümkün kılacak şekilde sayı ve hacim değişiklikleridir. Sayı değişikliğine büyüme, çatı değişikliğine ise gelişme (kalkınma) denmesiyle birlikte, bu iki öge gerçekte aynı olayın akışı içinde birleştiği için birini diğlerinden ayrı incelemeye imkân yoktur. Dolayısıyla ekonomik kalkınma, ekonomik büyümenin incelenmesine ilave olarak, kurumsal ve kültürel faktörlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini de incelemelidir (Özcan, 2011: 59).

Kalkınma için gerekli olmakla birlikte yeterli bir koşul olmayan ekonomik büyüme, bir ülkenin üretimindeki ya da kişi başı gelirindeki artışın ifadesidir. Ekonomik kalkınma ise, mevcut çıktının dağılımı ya da ekonomik yapıdaki değişikliklerle birlikte ekonomik büyümeyi içermektedir. Bu değişiklikler, nüfusun yoksul kısmının maddi refahındaki iyileşmeleri, tarımın milli gelir içerisindeki payındaki düşmeyi, benzer şekilde endüstri ve hizmetlerin milli gelir içerisindeki

paylarındaki artışı, emek gücünün eğitim ve yeteneklerindeki artışı ve ülke içerisindeki önemli teknolojik ilerlemeleri içermektedir (Nafziger, 2006: 15).

Kalkınma, milli gelir artısının yanında üretim faktörlerinin etkinliğinin değişmesi, sanayi sektörünün ihracattaki payının artması gibi yapısal değişiklikleri ifade etmektedir. Büyüme ise sadece üretimdeki ve milli gelirdeki artışları yansıtmaktadır. Büyüme, gerçekleştiği zaman iş gücü artmakta ve sermaye birikimi çoğalmaktadır. Ekonomik kalkınmada ise üretim ve gelir artısının yanı sıra iktisadi ve sosyo-kültürel yapıda da değişimler olmakta ve bu nedenle kalkınma kavramı daha çok az gelişmiş ülkeleri ilgilendirmektedir. Yani, büyüme nicel kalkınma ise nitel özellikler taşımaktadır (Parasız, 1997: 164).

Parasız (1997: 164) ve Akad 2012: 23'e göre kalkınma ve büyüme arasındaki farklar şu şekilde açıklanmıştır:

- Büyüme bir miktar artışı olduğuna göre, bu miktarı daha fazla arttırabilmek için iktisadi ve sosyal yapılarda önemli değişimler gerekemeyebilir. Kalkınmada ise iktisadi ve sosyal yapıda değişmeyi zorunlu kılar. Çünkü kalkınma yapısal bir olgudur.
- Büyüme kantitatif (nicel), kalkınma ise daha çok kalitatif (nitel) bir değişimdir.
- Büyüme daha çok içsel, kalkınma ise genellikle dışsal faktörlere bağlıdır. Kalkınma büyüme içine alan daha geniş bir kavramdır.
- Kalkınma makro bir kavram, büyüme ise hem bölgesel hem faaliyet hem de ülke çapta olabilir. Yani büyüme hem makro hem de mikro bir olgudur.
- Büyüme, iktisat teorisinin, kalkınma ise daha çok iktisat politikasının inceleme alanına girmektedir (Akad, 2012: 23).

Ekonomik kalkınma ekonomik büyümeden daha geniş bir anlam taşımaktadır. Çünkü ekonomik kalkınma hem üretim miktarındaki artışı hem de sosyo-kültürel yapıda meydana gelen değişimleri ve gelişmekte olan ülkelerin karşı karşıya bulunduğu durumları içerir. Oysa ekonomik büyüme daha çok gelişmiş ülkelerde görülür (Çeken, 2008: 295). Yani kalkınmanın tamamen bir süreç, büyümenin ise sonuç olduğundan bahsetmek mümkündür.

2.KALKINMA KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ

Son yarım yüzyılın en çok kullanılan kavramlarından birisi olan ve tarihsel süreç içerisinde her dönem önemini koruyan kalkınma kavramı, sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik anlamda bir süreç olması nedeni ile farklı anlamlarda kullanılarak günümüze kadar gelmektedir. Örneğin, kalkınma sözcüğünün İngilizce karşılığı “development” olup yayılmak ve gelişmek anlamında iken İspanyolca’ da “Des-arollo” veya “De-envelopement” olup anlamı sarılmış, örtülmüş, kapatılmış veya kilitlemiş bir şeyin çözülmesi veya açılması anlamına gelmektedir (Serrate, 1997: 162; Doğan, 2011: 46).

Kalkınma, iktisat yazınında tanımlanması oldukça karmaşık olan bir kavramdır. Geniş tartışmaların yaşandığı kalkınma literatüründe söz konusu kavramın büyüme, yapısal değişme, sanayileşme ve modernleşmeyle bağlantıları ele alınmış ve ortaya çıkan farklılıklar incelenmiştir. Dolayısıyla tanımlanması bile tartışmalı olan bu kavramla ilgili, geri kalmış toplumların hem ekonomik olan hem de ekonomik olmayan kendi öz kaynaklarını içine alacak yeni bir tanımın yapılması zordur. Ancak kalkınma kavramının tanımlanması aslında tam da ekonomik ve ekonomik olmayan kaynakları bir bütün olarak içinde barındıracak yerden başlatılması gerekmektedir. Nitekim kalkınmayı sermaye ve teknoloji ikilemine mahkûm ederek sadece bu iki faktörün birikimine bağlayan anlayışlara karşın yeni bir kalkınma kavramı geliştirebilmek gerekir (Crocker, 1991: 459). Bu da ülkelerin mevcut sosyo-ekonomik gelişim düzeyine göre değişmektedir.

Kalkınma ile ilgili yaklaşımların tarihi Sanayi Devrimi’nin başlangıcına kadar uzanmaktadır. Her ne kadar bu konuda geliştirilen teoriler, İkinci Dünya Savaşı ile birlikte yoğunlaşsa da sanayileşme, ülkelerin hangi yollarla kalkınabileceklerine ilişkin sorgulamaları da beraberinde getirmiştir (Özcan, 2011: 57). Kalkınma ve azgelişmişlik, İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyanın en çok ilgilendiği konuların başında gelmektedir. Dünyanın yaklaşık 3/4’ünü azgelişmiş diye tanımlanan ülkeler oluşturmaktadır. Kalkınma, azgelişmişlikten kurtulmak bu toplumların tüm güçleriyle başarmak istedikleri bir savaşa benzemektedir (Kutlu, 2004: 18). Bu da kazanan ile kaybedenlerin buldukları paradoksal bir süreçten başka bir şey değildir.

Ülkelerde kalkınmayı gösteren tek ve standart bir çizgi yoktur. Kalkınma çoğu zaman ülkelerin refahı ile ölçülebilmektedir (gayrisafî milli hasıla veya fert başına düşen gelir gibi). Bununla birlikte kalkınma, refah seviyesinden daha da fazlasını içermektedir. Örneğin politik özgürlük, temel insan haklarının garanti altına alınması ya da insanların özgür iradeleriyle tercihlerini yapması gibi kavramlarda kalkınmanın bileşenleri haline gelmiştir. Refah, kalkınmanın en önemli unsuru olsa bile, refahın toplumu oluşturan bireyler tarafından nasıl kullanıldığı ve bireylerin kendi kişisel gelişimleri konusunda mevcut potansiyellerine ulaştırmada ne kadar iyi oldukları çok daha önemlidir (Jacop ve Abel, 2002; Özgürel, 2012: 9-10).

Kalkınma kavramı iktisadi açıdan değerlendirildiğinde bir ülkenin katma değeri yüksek ürünler üretecek bir üretim yapısını sağlayarak oluşturulan ürünün toplumu oluşturan bireyler arasında adaletli bir şekilde bölüşümünü sağlamak ve böylece refah düzeyini arttırmaktır (Kaynak, 2009: 63).

Kalkınma kısaca, bir toplumun sahip olduğu üretim faktörlerini daha verimli kullanmak suretiyle, üretimini nitelik ve nicelik olarak artırması ve böylelikle ülke insanlarının ekonomik refahının sürekli yükseltilmesi olarak tanımlanmaktadır (Karagül, 2002: 1). Kalkınma kavramını çeşitli alanlarda da sınıflandırmak mümkündür. Söz konusu bu kalkınma türleri; iktisadi ve sosyal kalkınma olarak çalışmanın devam eden kısmında açıklanmaktadır.

2.1. İKTİSADİ KALKINMA

Kalkınma, az gelişmiş denilen ülkelerde ortaya çıkan büyük ölçüde insani yaşam boyutunun iyileştirilmesi ve maddi refahı artırmaya yönelik potansiyeli harekete geçirmek olarak tanımlanmıştır (Akad, 2012: 3). İktisadi kalkınma ise bir yapı değişikliği yani bir yapıdan diğer bir yapıya geçiştir. Ancak, böyle bir geçiş, daha çok kalkınmanın bir göstergesi, bir uyarıcı faktörü olabilir. Kalkınma için yatırım artışı, teknolojik gelişme, verim artışı, reel gelir artışı eğitim düzeyinin yükselmesi yanında, düşüncenin; zihniyetin, sosyo-ekonomik yapıların da değişmesi gerekmektedir. Çünkü, kalkınmamış bir ülkenin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi, üretim biçimlerine ve sosyal kurumlarına bağlıdır, iktisadi yapı, ifade yerinde ise ülkenin bel

kemiğidir. Yapısal değişmeler ile geleneksel üretimden modern üretim biçimine ve yeni bir hayat anlayışına geçilecektir (Akad, 2012: 3-4).

Kalkınma ekonomisi iktisat bilimi çerçevesinde yeni sayılabilecek bir dal olduğu için, kullandığı terminoloji konusunda da henüz tam bir fikir birliğine varılabilmiş değildir. Gerek büyüme, gelişme ve kalkınma gibi kavramların, gerekse gelişmekte olan, azgelişmiş, gelişmemiş, yoksul, geri kalmış gibi deyim ya da nitelemelerin kimilerinin açık ve anlamlı olarak tanımlanamadıkları görülmektedir. Tanımlama dışında başka bir güçlük de azgelişmişliğin ölçülmesi ve bu konudaki uluslararası karşılaştırmaların yapılabilmesidir. Ölçümlemede, azgelişmişliğin tanımında kullanılan yaklaşımlardan hareket edilebilir. Esasen tek bir ölçütle ölçme işlemini yapmak sakıncalı olabilmektedir. Bu nedenle karmaşık bir sosyo-ekonomik olgu olan azgelişmişliği birden fazla ölçüt kullanarak ölçmeye çalışmak, hatayı en düşük seviyeye indirgeyecektir (Kutlu, 2004: 19).

Kalkınma kavramının çeşitlerinden biri olan iktisadi kalkınma tanım olarak, bir ülkenin ekonomik yapısında meydana gelen üretim ve refah artışlarının yanında sosyal, siyasal ve kültürel alanlarda yaşanan gelişim süreci olarak tanımlanabilir. İktisadi kalkınmanın amacı istihdam yaratmak, refah düzeyini arttırmak, gelir eşitsizliğini ortadan kaldırmaktır (Doğan, 2011: 50). Dolayısıyla iktisadi kalkınma, birtakım yapısal değişimler geçirerek maddi refahın artırılması, toplumsal hayat standardının geliştirilmesi ve en önemlisi de gelir eşitsizliklerinin giderilmesini sağlama sürecidir. İktisadi kalkınma, birçok açıdan tanımlanabilir (Özgüven, 1988: 104):

- İktisadi kalkınma bir yapı değişikliği demektir. Yani bir yapıdan diğer bir yapıya geçiştir.
- Belli bir düzeyden daha yüksek bir düzeye doğru yönelen dinamik bir yapıya sahiptir.
- Yeni bir üretim fonksiyonu ile emeğin verimini arttırmaktır.
- Kişi başına reel gelir düzeyi düşük olandan yüksek olana geçiştir.
- Alışkanlıklarda, inanç ve zihniyetlerde bir değişme demektir.
- Eğitim anlayışında bir değişme demektir.

İktisadi kalkınma, ekonominin her aşamasında ülkelerin içinde bulunduğu iktisadi, sosyal ve politik koşullar çerçevesinde farklı tanımlar içererek ve amaçlar belirleyerek süregelmiştir. İktisadi kalkınma, uzun yıllar boyunca, maddi refahın artırılması yani kalkınmanın daha çok ekonomik yanına ağırlık verirken II. Dünya Savaşı sonrasında kalkınma aşamasına sosyal içerikler ve sonraki yıllarda politik ve kültürel içeriklerde kazandırılmaya başlanmıştır (Denli, 2013: 17).

2.2.SOSYAL KALKINMA

Sosyal kalkınma, kalkınma olgusunun bir çeşididir. Sosyal kalkınma ile iktisadi kalkınma birbirlerinin çeşidi değil birbirlerinin tamamlayıcısı durumundandır. Ancak iktisadi kalkınma, sosyal kalkınmadan önce gelişir. Sosyal kalkınma birçok açıdan tanımlanabilir. Bu tanımlar, şu şekilde sıralanabilir (Özgüven, 1988: 154):

- Sosyal kalkınma, gelir dağılımındaki dengesizlikleri minimuma indirmektir.
- Sosyal kalkınma, bireye gelir artışları yanında daha iyi sağlık imkânları, eğitim, ulaşım, kültür gibi hizmetler vermektir.
- Sosyal kalkınma, toplum olarak sosyal dayanışmayı arttırmaktır.

Gelir düzeyi, eğitim, açlık sorunu, kötü beslenme, maddi ve manevi değerler; sosyal kalkınmanın önemini arttıran faktörlerdir. Günümüzde açlık çeken ülkeler olduğu gibi açlık içinde olmayıp ancak kötü beslenen ülkeler de vardır. Bunun nedenleri arasında eğitim düzeyinin düşük olması ve iklim yer almaktadır. Sosyal kalkınma, açlık ve kötü beslenme sorunlarını ele alarak dengesizlikleri giderebilir ve gelir farklarını azaltabilir. Günümüzde devletler, bu anlayışla hareket ederek sosyal refah devleti görüşünü savunmaktadırlar (Denli, 2013: 17-18).

3.YEREL KALKINMA

Kalkınma kavramında yaşanan anlam karmaşasına benzer bir durum, bölgesel kalkınma ve yerel kalkınma kavramlarının tanımlamalarında da söz konusudur. Bu kavram kargaşası farklı amaçlara göre farklı alan ölçeklerinin kullanılmasından;

hukuki, sosyolojik, demografik, coğrafi, siyasal ve çevresel disiplinlere de yer verilmesinden kaynaklanabilmektedir (Gündüz, 2006: 2). Çalışmanın sınırları içerisinde yer alan yerel kalkınma hakkındaki bu anlam kargaşasını gidermek amacıyla yerel kalkınma kavramı alt başlıklarda detaylı olarak ele alınacaktır.

3.1. YEREL KALKINMA KAVRAMI VE GELİŞİMİ

Yerel kalkınmanın tanımlaması yapılabilmesi için “yerel” kavramının tanımlanması gerekmektedir. “Yerel” sözlük anlamıyla yöresel anlamına gelmektedir. “Yerel, hem içinde yaşayanların yaşamları için bir çevre oluşturması, hem de orada yaşayanların kapasitelerinin belirlenmiş olması bakımından önem kazanmaktadır (Tekeli, 2002: 8).

Yerel ekonomik kalkınma tanımında bulunan “yerel” ifadesinin kapsadığı alan Dünya Bankası’nın yaptığı tanımlamada şu şekilde ifade edilmektedir (Anonim, 2002); “*Yerel olarak değerlendirilecek alanlar; metropol olmayan kentsel alanlar, kırsal niteliği ağır basan kentsel alanlar, kasabalar ve köylerdir*”. Yerel ekonomik kalkınma için yapılan tanımlamalarda ifade edilen yerel kavramı; en geniş alan ve en üst basamak olarak ili kapsamaktadır (Özgürel, 2012: 11).

Özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra üçüncü dünya ülkeleri başta olmak üzere az gelişmiş ve gelişmekte olan pek çok ülkenin kalkınma kavramına büyük önem verdiği görülmektedir. 1980’li yıllardan itibaren de küreselleşme eğiliminin hız kazanmasıyla, geleneksel kalkınma uygulamalarına duyulan güven sarsılmaya başlamış yerel kalkınma ya da yerel ekonomik kalkınma yaklaşımı ön plana çıkmıştır. Saturninus, yerel kalkınma için “küresel düşünüp, yerel hareket etmek” şeklinde bir açıklama getirmiştir (Çetin, 2007: 153-156).

Yerel kalkınma kavramı yeni bir olgu değildir. Yerel kalkınma bölgesel gelişmişliğin sağlanması ve bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesinde stratejik bir öneme sahiptir. Sanayi devriminden sonra hız kazanmaya başlamış olan yerel kalkınma sürecinde, özellikle kentsel ve bölgesel dengesizliklerin oluşmasındaki sıklıkların artmasının, yerel kalkınma kavramının gelişmesinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Yerel kalkınma ile ilgili çalışmaların büyük bir kısmında, şehirlerin, kasabaların ve kırsal alanların ekonomik refahını arttırmada, kamu-özel

sektör ilişkileri ile yerel otoritelerin görev ve sorumluluğu dikkate alınmıştır (Rogerson, 2001: 1007-1009). Burada amaç, görece geliri daha düşük olan toplum kavramlarını, daha iyi hayat standartlarına kavuşturarak, toplumu yarınlara yönelik umutlu kalmaya çalışmaktır.

Genel olarak yerel kalkınma, yeni iş ve vergi kaynakları yaratmak için özel sektör yatırım fırsatlarını teşvik etmede yerel hükümetlerin kısıtlı kaynakları yönettiği bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir yapı içerisinde yerel hükümetler, kendi planlarını ve teşviklerini uygulamaya koymaya çalışabilir veya özel sektör ve Toplumsal Kalkınma Organizasyonları gibi kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve ilişki içine girebilirler (Krumholz, 1999: 83). Dünya Bankası'nın yapmış olduğu tanımlamaya göre yerel kalkınma; *“şehir, metropoliten alan ve alt ulusal bölge olarak tanımlanan topluluktaki herkesin yaşam kalitesini iyileştiren ve ekonomik faydaları artıran sürdürülebilir ekonomik büyümeyi gerçekleştirmek için yerel otoritelerin, özel sektörün, kâr peşinde koşmayan kurumların ve yerel halkın birlikte çalışmasıdır”* (www.worldbank.org; Aktakaş, 2006: 22).

Günümüzde yerelin, küresel düzeyde üstlendiği ekonomik ve siyasi rol, onu bir gelişme aktörü konumuna getirmiştir. Ancak bu, geleneksel bölgenin/bölgesel organizasyonun önemini yitirdiği anlamına gelmemektedir. Tersine bölgesel organizasyonun, “vizyon oluşturarak” bölge içinde yönetsel eşgüdümü sağlamada, bölge dışında, bölgelerarası (ulus içi ve uluslararası) rekabette söz sahibi olmada üstleneceği yönlendirici rol önem kazanmıştır. Bu anlamda bölgesel ve yerel kalkınma birbirini içine girmiş biri diğerinin alternatifi olarak değil, aynı sürecin iki yüzü gibi birlikte gelişme göstermişlerdir. Bölgesel kalkınma anlamında yaşanan değişim sonucunda bölgesel kalkınma, yerel kalkınmayı da içeren bir boyut kazanmış, bölgesel/yerel kalkınma birlikte kullanılır ve temelde aynı şeyi ifade eder konuma gelmişlerdir (Çetinkaya, 2012: 91). Burada önemli olan kentsel alanlar ile kırsal alanlar arasındaki gelişmişlik düzeyleri farklarının giderek derinleşmesi, dezavantajlı konumda bulunan kırsal alanların kalkınmasını sağlayacak sektörleri tespit edebilmektir.

3.2. YEREL KALKINMANIN TEMEL İLKELERİ VE ALANLARI

Yerel düzeyde kalkınma ya da kentsel kalkınma, yerel kaynaklar üzerinde söz sahibi olan merkezi idarenin yerel teşkilatları, yerel yönetim; yani belediye, bu kaynaklar üzerinde mülkiyet veya tasarruf yetkisi bulunan özel şahıslar, yatırımcı kuruluşlar ile bu çalışmalara doğrudan ya da dolaylı katkı sağlayacak olan sivil toplum örgütleri, üniversiteler, meslek odaları arasında etkili, sağlıklı işbirliği ve koordinasyonu gerekli kılmaktadır (Anonim). Yerel kalkınma söz konusu kent veya bölgenin kendi içinde, dış dünyaya, çevreye duyarsız, ulusal ve uluslararası gelişmelerden habersiz, kendi yağı ile kavrulması demek değildir. Aksine bölgenin, kentin daha geniş bir çevre içerisinde etkin olarak var olabilmesini gerektirir. Bu sebeple, birbirinden kopuk, vizyonu, ortak stratejisi, bu stratejileri hayata geçirecek politikaları bulmayan çalışmalar, sonuçta o bölge veya kentte ilk aşamada ekonomik ve ticari, canlılık oluştursa da sağlıklı bir yaklaşım değildir.

Yerel kalkınmanın temel vurgu noktaları şu şekilde sıralanabilir (Göymen, 2000: 5):

- Kalkınma insan odaklı olmalıdır. Salt büyümeyi amaçlayan, büyümenin bireylere ve topluma nasıl yansıdığını ihmal eden yaklaşımlar yeterli değildir.
- Kalkınma, mümkün olduğu kadar eşitlikçi ve kapsayıcı olmalıdır. Belediyeler, kalkınmanın öncülüğünü üstlenirken, sonuçların toplumun değişik katmanlarını nasıl etkilediğini izlemeli ve gerektiğinde kalkınma sürecinden eşit pay alamayan kesimleri, gözetici ve pozitif ayrımcı politikalar uygulamalıdır.
- Kalkınma; ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel boyutları olan çok boyutlu olarak ele alınması gereken bir süreçtir. Dolayısıyla, boyutları arasında bir tamamlayıcılık etkisi yaratılmalıdır.

3.2.1 Yerel Ekonomik Kalkınmanın Amaçları

Yerel ekonomik kalkınma yörelerin en belirgin temel amacıdır. Bu amaca ulaşmadaki temel ilke ise; yörenin sahip olduğu mevcut kaynak ve olanaklarını en rasyonel ve verimli şekilde kullanmasıdır. Yerel ekonomik kalkınma hamlelerini

gerçekleştirememiş yörelerin, kalkınmaya engel teşkil eden tıkanıklıklarının aşılabilmesi için yerel ekonomik kalkınmanın amaçlarının net olarak tanımlanması gerekmektedir (Çarkçı, 2008: 40).

Özgürel (2012: 13-14), Gül (2004: 202) ve Kaya vd. (2007: 140-141)'e göre yerel ekonomik kalkınmanın amaçlarından bazıları şu şekildedir;

- Yerelin ekonomik refahını ve yaşam kalitesini yükseltmek,
  - Yerel alanda kaliteli istihdam olanakları ve özel girişimler yaratabilen, dışarıdan yeni yatırımlar çekebilen, dışa bağımlılığı az, ekonomik yapısında ve istihdam durumunda çeşitliliği ve kendi kendine yeterliliği (self-sufficiency) olan bir yapı oluşturmak,
  - Küresel ve ulusal ekonomide yaşanan dönüşümlerin yerel ekonomi, işletmeler ve topluluk üzerinde oluşturabileceği olumsuzlukları hafifletmek,
  - Yerel ya da bölgesel ekonominin, insan ve doğal kaynak gizilgücünü daha iyi kullanarak, göreceli ekonomik üstünlüğünü ve rekabet gücünü arttırmak,
  - Yerel olarak üretilen kendine özgü ürünlerin ve kaynakların daha etkin pazarlanmasını sağlayarak, yeni fırsatlar yakalamak ve yerel-bölgesel ekonomiye dışarıdan daha fazla kaynak girmesini sağlamak,
  - Yerel halka daha fazla istihdam olanakları sunmak ve uzun dönemli kariyer fırsatları yaratmak,
  - Dışlanmış grupların yerel ekonomiye katılımını desteklemek ve yerel ekonomik kalkınma getirilerinden yararlanmada adaleti gözetmek,
  - Yerel alandaki işletmelerin daha verimli çalışabilmelerini sağlamak ve yeni işletmeleri çekebilmek için yörenin altyapısını iyileştirmek ve yörede yaşam kalitesini arttırmak (Gül, 2004: 202),
  - Yerel alanın ekonomik, sosyal ve kültürel aktiviteler için üstyapı donanımına kavuşmasını sağlamak,
  - Yerel kültürel değerlerin korunması ve sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi yoluyla huzuru sağlamak,
  - Yerelde bilgi üretim, ulaşım ve paylaşım sisteminin geliştirilmesini sağlamak
- ve

- Yerel ekonomik kalkınmanın sürdürülebilirliğini sağlamaktır (Kaya vd, 2007: 140-141).

Yukarıda sayılan amaçların yanına muhakkak başka amaçlar da eklemek mümkündür. Her yörenin kendine özgü, spesifik koşulları gereği kalkınma hedefleri farklı olabilir. Ancak sayılan amaçlar ideal ve objektif amaçlardır. Yerel ekonomik kalkınmada amaçların başarılabilmesi için, bu amaçları gerçekleştirecek doğru araçların tayin ve tespitinin yapılmasına gereksinim duyulmaktadır (Çarkçı, 2008: 40). Yerel kalkınmayı sağlayacak araçlar yörenin kalkınma hedeflerine ve yerel olanaklarına göre değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır (Özgürel, 2012: 14). Bu farklılıkları göz önüne alarak, yerel ekonomik kalkınmanın araçları alt başlık olarak açıklanmıştır.

3.2.2. Yerel Ekonomik Kalkınmanın Araçları

Küreselleşme eğiliminin hız kazanması, rekabete dayalı kalkınma stratejilerinin öne çıkması, bölgelerin ve yörelerinde kendi kalkınmalarını sağlayacak stratejilerin geliştirilmesinde, merkezi yönetimin dışında kaynak yaratma, işbirliğini geliştirme, bilgi ve teknolojiye yararlanma çabalarına hız kazandırmıştır (Akin, 2006).

Tablo.1’de görüldüğü gibi, yerel ekonomik kalkınma özellikleri ve kullanılan araçlar açısından 1960’lardan günümüze kadar (1960-1980), (1980-1990) ve (1990-?) 3 ayrı dönem geçirmiş ve her aşamada kalkınma hedefleri ve politikaları doğrultusunda kendini yenilemiştir.

Tablo 1: Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımının Geçirdiği Aşamalar

Aşamalar	Odak Noktaları	Araçlar
Birinci Aşama (1960-1980)	<ul style="list-style-type: none"> • Hareketli sanayi yatırımları, • Yerel olmayan ulusal yatırımlar, • Yabancı doğrudan yatırımlar, • Altyapı yatırımları, 	<ul style="list-style-type: none"> • Büyük ölçekli yardımlar, • Yatırımcıyı hedefleyen sübvansede edilmiş krediler, • Vergi indirimleri • Sübvansede edilmiş altyapı yatırım ve

		<p>kredileri,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pahalı sinai istihdam teknikleri,
<p>İkinci Aşama (1980-1990)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel yatırımlar, • Küçük ölçekli yerel yatırımlar, • Belirli sektörlerdeki yabancı doğrudan yatırımlar, • Altyapı yatırımları, 	<ul style="list-style-type: none"> • Bireysel yatırım ve işyerlerine doğrudan ödeme şeklinde yardım, • Yerel yatırımların artması için uygun ortamın hazırlanması (yeni ofis alanları açmak, organize sanayi bölgeleri kurmak vb.), • Küçük ve orta ölçekli işletmeler için danışmanlık ve iş eğitimi, • Teknik destek, • İş başlatma desteği, • Çeşitli altyapı yatırımları,
<p>Üçüncü Aşama (1990-?)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Altyapı yatırımları, • Kamu ve özel sektör ortaklıkları, • Yerelin yarışmacı üstünlüklerine katkıda bulunacak dış yatırımlar, • Üretim şebekeleri, 	<ul style="list-style-type: none"> • Yerel şirketlerin büyümesini hedefleyen konsensüse dayalı bir strateji geliştirmek, • Rekabete dayalı bir yerel yatırım iklimi oluşturmak, • Şebekeleşme ve işbirliğine teşvik ve destek, • İş kümelerinin oluşmasına teşvik, • İşgücü geliştirme eğitimine teşvik, • Küme gelişimini destekleyecek dış yatırımlar, • Yaşam kalitesini geliştirmek, • Kamu yararları için özel sektör yatırımlarının organizasyonu ve şebekeleşmesi ve gerekiyorsa piyasaya müdahale etmek.

Kaynak: (Yalçınan ve Çavuşoğlu, 2003; Özgürel, 2012: 15).

Yukarıdaki aşamalar incelendiğinde; 1960'lardan günümüze yerel birikimlerin yatırıma dönüşmesi, doğrudan yabancı sermayenin çekilmesi hedefinin yerini almaya başladığı söylenebilir. Geleneksel noktada bu ikilinin seçilmiş

bileşenlerinin uyum içerisinde çalışması hedeflenmektedir. Diğer taraftan doğrudan destek ve teşvikler yerine, artık dolaylı destek ve teşviklerin önem kazandığı görülmektedir. Özellikle son aşamada işgücü ve yatırımcılara yönelik sosyal/mekânsal/insani politikalar ile insana güven ilkesinden hareketle işgücü ve yatırımcıların yeni organizasyon modelleri üzerinde durulmaktadır. İşgücü-işyeri uyumu ve bu yöndeki politikalar temel bileşenler arasına girmiştir. Değişmeyen ise her aşamada gerekliliğidir. Dünyadaki örneklerinde yerel yönetimler ekonomik gelişme için farklı yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Farklılıklar yerel ekonominin gelişmişlik düzeyi, özellikleri ve yerel yönetimlerin etkinliği üzerinde biçimlenir (Yalçınan ve Çavuşoğlu, 2003; Özgürel, 2012: 15-16).

3.3. YERELLEŞME VE YÖNETİM

Yerel yönetimler, 19. Yüzyıldan bu yana, ulus-devletin referans noktası olarak yer aldığı devlet bütünleri içinde tartışılmış ve yeniden düzenlemelere bu bütün içinde konu olmuştur. Son iki yüzyıl boyunca yerel yönetimlere ilişkin ilke ve politikalar, bu idarelerin merkezi yönetim ile ilişkileri ekseninde inşa edilmiştir. Yeni yüzyılda bu geleneksel temel değişme eğilimine girmiştir. Küreselleşme, ulus-devletlerin yetki ve egemenlik alanını değiştirerek yeniden belirlemeye zorlamaktadır. Bu doğrultuda, ulus-devlet yetkilerinden bir bölümünün ulus-devlet-üstü kurum ve mekanizmalara doğru devri talep edilmektedir. Bu devrin niteliği ve kapsamı henüz netleşmemiştir. Ulus-devletler, tanımlarını asıl olarak merkezi yönetim ağırlıklı örgütlenmelerinden alan yapılardır. Bu özellik, son iki yüzyıl boyunca, yapı ister federal ister üniter olsun, devletlerin tümü için geçerli olmuştur. Küreselleşme süreci, ulus-devleti gelenekselden farklı bir tanıma kavuştururken, bu yapıya da müdahaleyi gündeme getirmekte ve ulus-devlet içindeki merkezi-yerel dengesini ademi merkezîyetçilik ilkesi temelinde ve ikincisi lehine yeniden düzenlemeyi talep etmektedir. Bir başka deyişle, küreselleşme sürecinin gerçekleşme araçlarından biri de yerelleşme süreci olmaktadır (DPT, 2001: 7). Her ne kadar tezat görünse de küreselleşme sürecinde yerelleşme yer almaktadır.

Bu süreçle birlikte artan rekabet, esnek ve uyum yeteneği yüksek yapılarıyla KOBİ'leri, yeni sanayi odaklarını ve küçük ve orta boy kentleri öne çıkarmıştır.

Yaşanan bu küreselleşme sürecinde; yerel kurumlar, organizasyon yapıları ve dayanışma önem kazanmış ve genel olarak yerelleşme olgusu küreselleşmenin bir gereği olarak belirginleşmiştir. Bu durumun ortaya çıkardığı merkeziyetçilikten uzaklaşma, idare hukukunun tanımladığı üç anlamda talep edilmektedir. Bunlar; hiyerarşik yapılarda üst kademededen daha alt kademeye yetki devri, merkezden taşraya yetki aktarımı ya da yetki genişliği, merkez-taşra yönetiminden yerel yönetimlere yetki göçerimi ya da ademi merkeziyettir (DPT, 2001: 7; Elvan vd., 2005: 11).

Ademi merkeziyetçiliği yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkinin gittikçe değişmeye başladığı ve küreselleşmenin, bilgi teknolojilerinin, ekonomik ve siyasal liberalleşmenin ve buna benzer diğer birçok gelişmenin bu değişimi daha da tetiklediği bir ortamda yerelde de kalkınma alanındaki gelişim çabaları dikkati çekmektedir. Bununla beraber, verimlilik, sorumluluk, katılım ve etkinlik gibi kalkınmaya koşul olarak sayılabilecek gerekliliklerin birbiriyle uyum içerisinde yer alabileceği kavramsal çerçevenin ise “yönetişim” (governance) kavramıyla hayata geçirilebileceği kabul görmektedir (Palabıyık, 2004: 64).

Yeni yönetim anlayışı olarak ifade edilen yönetişim kavramı, devlet merkezli yönetim yerine toplum merkezli ve yapabilir kılma stratejisini ele almaktadır. Yönetişimin öne çıkan anlamlarından biri olan “hükümet olmadan yönetme” biçiminin iddiası, bürokrasideki hiyerarşi yerine eşitler arası ilişkiyi, yöneten-yönetilen ayrımı yerine de birlikte yönetme ilkesini öne çıkarmaktadır (Bayramoğlu, 2005: 33).

Kamu hizmetlerinin sağlıklı ve düzenli bir şekilde görülebilmesi için devletin örgütlenmesinde, birbirinin karşıtı gibi görünen iki eğilim vardır. Bunlardan birincisi, merkezi yönetim; ikincisi ise, yerinden yönetimdir. Yani merkez ile yerelin bulunduğu bir organizasyondur.

Merkezden yönetim, devlet tüzel kişiliği adına yönetilen işleri yerine getiren bir örgütlenme biçimidir ve geniş anlamıyla merkeziyet, bir ülkenin siyasal, yasal ve yönetsel açılardan merkezden yönetilmesini ifade etmektedir. Devletin merkezi idareyi kurmasının temelinde ise, kaynakların etkin bir biçimde ayrımı, gelir dağılımının düzenlenmesi ve istikrarın sağlanması gibi temel işlevlerin yerine

getirilmesi amacı yer almaktadır. Belirtilen amaçların gerçekleştirilmesi için, her ülkede yönetim görevi ve sorumluluğu genel yönetim ve yerel yönetim olmak üzere iki ayrı otorite ve örgüt arasında paylaştırılmıştır. Bu paylaşımda mutlak bir eşitlik aranmamalıdır. Çünkü, yukarıda bahsi geçen hizmetlerin sunumunun etkin sağlanması için bir kısım kamu güçlerinin daha az yetkili kamu tüzel kişilerince gerçekleştirilmesi istenebilir. Bu ise, bir kısım kamu güçlerinin daha az yetkili bir otoriteye transfer edilmesi anlamına gelir. Daha az yetkili otorite karşımıza yerinden yönetim kavramını çıkarır (<http://idari.cu.edu.tr>).

Yerinden yönetim ya da yerel yönetim, yönetim biliminde “ademi merkeziet” (decentralization) olarak bilinmektedir. Yerinden yönetim, yerel nitelik taşıyan kamusal mal ve hizmetlerin devlet tüzel kişiliği dışındaki kamu tüzel kişilerince gerçekleştirilmesi için, bir kısım kamu güçlerinin daha az yetkili bir otoriteye transfer edilmesidir (Yeğin, 2002: 48).

Dünya Bankası (DB) tarafından önemi açıkça ortaya konulmuş olan ademi merkezietçi yapının ülkelere de yerleşebilmesi için kredi konusunda daha esnek davranılmıştır. DB, kamu sektörü reformu aracılığıyla müdahaleci ve hantal devletten etkin ve küçük devlete geçileceği, böylece yeni bir iktidar tarzı olan yönetişime de uygun koşulların yaratılacağı görüşünü ileri sürmüştür (<http://www.ifc.org>).

3.4. YÖNETİŞİM MODELLERİ

Yönetişim modelleri açısından altı çizilmesi gereken iki nokta vardır. Birincisi; yönetişim kavramsallaştırılmasında ekonomi ile siyaset düzlemleri arasında net bir ayırım yapılmış ve siyasal rejim dışındaki tüm karar alma süreçleri iktisadi ve teknik bir konu olarak tanımlanmıştır. Yönetişim yaklaşımının geliştirilmesinde bu, önemli bir aşamadır, çünkü böylelikle, siyasal rejim biçimi hariç, tüm yönetme süreci ve ademi merkezileşme eğilimi, siyasal değil, teknik bir konu olarak literatürde yerini alacaktır. İkinci olarak, kamu sektörü reformları kapsamında, devletin işlev ve yetkilerini piyasa ile paylaşmasının gerekliliği vurgulanmaya çalışılmıştır (Bayramoğlu, 2005: 45). Burada sözü edilen hedeflerle, yönetim süreçlerinin piyasa ve sivil toplum aktörleri ile devlet temsilcileri arasındaki paylaşımı amaçlanmıştır

Yönetişimin ekonomik, siyasal ve yönetsel olmak üzere, iyi yönetim adıyla kavramlaştırılan üç boyutu bulunmaktadır (Palabıyık, 2004: 66; Aktakaş, 2006: 25):

- Ekonomik yönetim, bir ülkenin ekonomik faaliyetlerini, diğer ekonomilerle ilişkilerini etkileyen eşitlik, yoksulluğun azaltılması, yaşam kalitesinin geliştirilmesi konularında uygulama olanağı bulan karar verme süreçlerini ifade etmektedir.
- Siyasal Yönetişim, politika üretmede ve belirlemede kullanılan süreci anlatmaktadır.
- Yönetsel yönetim, politikaların uygulandığı sistemleri anlatmaktadır. Dünya Bankası, yönetim modelinin siyasal rejim maddesi dışında kalan boyutlarını sosyal ve ekonomik kalkınmaya bir katkı olarak değerlendirerek “iyi yönetim” şeklinde adlandırmıştır (Aktakaş, 2006: 25).

Yönetişim konusunda son dönemlerde üzerinde tartışılan ve durulan konuların başında kentsel yönetim kavramı dikkati çekmektedir. Yerel yönetim (local governance) kavramı, yönetim sürecinin özellikle yerel idarelerle karşılıklı etkileşim içinde gerçekleştirilmesini anlatmaktadır. Yapılan çalışmalarda yerel yönetişimin üç özelliği dikkati çekmektedir (Palabıyık, 2004: 74):

- Kentsel yönetim, farklı ölçeklerde gerçekleşen faaliyettir. Yerel yönetimler, en alttan mahalle ölçeğinden başlayan yerel yönetim olanakları ile metropol, bölgesel, ulusal hatta uluslararası işbirliği arayışlarına girmektedir.
- Kavram, kararların alınması ve uygulanmasında özel ve kamusal çıkarların kaynaştırılarak koordine edildiği siyasal ve yönetsel süreç özelliğindedir. Kaynak kullanımı ve hizmetlerin sunumunda etkililik ve verimlilik yerel idarelerin başlıca amacı olma özelliğini korumaktadır. Söz konusu amacın yerine getirilmesinde ve sosyal sektörlerin siyasal sürece demokratik katılımının sağlanmasında kentsel yönetim değerlendirilmesi gereken bir süreçtir.
- Son özellik, kentsel yönetim ve uygulamalarında gelinen noktanın kaynakların kullanımı ve etkinliğin başarılmasında yeni ve daha yaratıcı yolların araştırılması olduğudur.

Yerel yönetim uluslararası çevrelerde iki kategoride (Akdeniz ve Avrupa Modeli) incelenmektedir. Buna göre Akdeniz (İtalyan-İspanyol) modelinde, kalkınma siyasetlerinin izlediği yolun her aşamasını resmileştirmek gibi bir eğilime rastlanmaktadır. Kurum ve kuruluş sayısı fazladır, anlaşmalar resmileştirilmiştir, planlama ve uygulama farklı aşamalara ayrılmıştır. Bu aşamalar projenin durumunu (ayarlamaların, teknik yardımın, hukuki süreçlerin ve projenin onaylanmasının çeşitli biçimlerini), daha sonra da hesap verme ve denetleme biçimlerini göz önüne sermektedir. Avrupa (Almanya, Büyük Britanya, Fransa ve Belçika) modeli ise, daha ılımlı ve daha az resmileştirilmiştir. Yönetişim politikalarının somut şekilde uygulanmasına daha fazla dönüktür. Burada, prosedüre daha az önem verilir, sadece danışma daha fazla önem sahibidir. Yerel yönetimler, işlevi yerine getiren asıl kurumlardır (Aktakaş, 2006: 26).

Pierre (1999: 372-397) ise yerel yönetişimi, dört ayrı grupta (İşletmeci, Kurumsal, Gelişmeci, Refah Kentsel Yönetişim Modelleri) sınıflandırmaktadır (Corbino ve Pennella, 2005: 9). Böylelikle yerel yönetim modelleri şu şekildedir:

- İşletmeci kentsel yönetim modeli; yeni kamu işletmeciliği adıyla anılan ve yerel yönetimlerin işletmeci özelliklerinin demokratik ve katılımcı niteliklerinin bir anlamda önüne geçtiği süreçleri anlatmaktadır. Bu süreçte, etkinlik, talep ve uzman yönetim konuları önem kazanmaktadır. Özelleştirme ve sözleşme yapma yöntemleriyle yerel yönetimlerin daha etkin olacağına inanılmaktadır.
- Kurumsal yönetim; yerel yönetimleri, sosyal grupların ve diğer örgütlenmiş çıkar grupların kent politikalarının yapımı ve uygulanması süreçlerine katılımın sağlandığı sistem olarak tanımlamaktadır. Katılımcı yerel demokrasinin ancak yerel çıkarların temsili ile gerçekleşebileceği modelin ana düşüncesidir.
- Gelişmeci yerel yönetim modelinde, yerel ekonomik kalkınmada yönetim sürecinin kullanılması tercih edilmektedir. Modelde katılımcılar, seçkin yerel iş adamları ve bürokratlardır.
- Son olarak refah kentsel yönetim modeli ise, ekonomik kalkınmışlık ya da refah kaynağı olarak kendi kapasitesinden çok, ulusun geneline bağlı olan

yerleşimlerde uygulanmaktadır. Katılımcıları, yerel yönetim yetkilileri ile merkezi hükümet bürokratlarıdır.

Yönetişimin gözle görülür avantajlarının olduğu dikkate değerdir ve genel olarak karmaşıklığı azaltan modelleri basitleştirmek, bunu yaparken olumsuz dışsal etmenleri gözden kaçırmamak; dinamik etkileşimsel öğrenme yolunda yetiler geliştirmek; farklı çıkarlar, farklı mekânsal ve zamansal ufuklar arasındaki eylemleri eşgüdümlü hale getirmek için yöntemler geliştirmek; katılımcı failerin yönelimlerini ve beklentilerini istikrarlı hale getirmek, ilgili davranış kurallarını belirlemek için ortak bir dünya görüşü oluşturmak konularında olanaklar sunmaktadır (Heinelt, 2004: 68).

Yönetişim konusunda AB'den sonra özellikle OECD ve Birleşmiş Milletler (BM)'in girişimleri dikkat çekmektedir. OECD, 1996 yılında yayımladığı Küreselleşme Analizi başlıklı raporla birlikte yönetime daha fazla ağırlık vermeye başlamıştır (Bayramoğlu, 2005: 66). Sözü edilen raporda üye ülkelerin karar alma sistemlerini incelemeye ve yönetimi geliştirecek politikaları ele alan çalışmaları biçimlendirmeye yarayacak bir çerçeve sunulmaktadır. OECD, 1997 yılında yayımladığı Düzenleyici Reform isimli raporu ile de yönetişimin karar alma süreçlerini nasıl biçimlendireceğini tümüyle belirlemekte, her iki raporda ortak bir nokta olarak, merkezi yönetimin yeniden biçimlendirilmesi ve ademi merkeziyetçi siyasetlerle yeni karar alma modellerinin geliştirilmesi önerilmektedir. OECD'nin dünya ölçeğinde sermayenin rahat ve hızlı hareketliliğini sağlamaya dönük olarak hazırlanan raporlarda, yerelden ulusala, ulusaldan küresele doğru işleyen karar mekanizmalarını siyasetten arındırılmış şekilde işleyen "yönetişim modeli" ile dünya yönetimine doğru yönlendirdiği görülmektedir (Müftüoğlu, 2006: 128). Yani bu modelin uluslararasılaştığı asıl bir şekilde görülmektedir.

Yönetişim yaklaşımının gelişiminde Birleşmiş Milletlerin (BM) de önemli bir yeri bulunmaktadır. Yönetişim kavramının geliştirilmesinde, insani gelişim ve kalkınmaya odaklanan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), aynı zamanda kamu sektörü üzerinde de durmuştur. Bugün her zamankinden daha fazla ülke, katılımcı ve saydam demokratik yönetim ilkelerini yaşama geçirmek için çaba göstermektedir. Bu ülkelerin karşılaştığı en büyük zorluk, yoksulluk ve tüm sıradan

vatandaşların ihtiyaçlarını karşılayacak kurum ve yöntemlerin geliştirilmesidir. UNDP, katılımcılığın artırılması, etkinlik ve hesap verebilirliğin geliştirilmesi için bu ülkelerde yaşayan kişilerle dünyanın diğer bölgelerindeki insanların bir araya gelip, ortaklıklar kurmasını ve deneyimlerini paylaşmalarını sağlamaktadır. UNDP' ye göre yönetim, ademi merkezileşmenin sınırlarını genişleterek iktidarın daha fazla alana dağıtılmasına olanak sağlamaktadır. Burada ademi merkeziyetçilikten kast edilen, iktidarın merkezi hükümet ve yerel yönetimler arasında paylaşılması, bu paylaşımında özel sektörle hükümet dışı örgütlerinde yönetim düzenlemelerine dahil edilmeleridir (<http://www.undp.org>).

Ülkenin ekonomik ve sosyal gelişme sürecinin etkin yönetimini sağlamak üzere; kamu yönetiminin yurttaş odaklı, kaliteli, etkili ve hızlı hizmet sunabilen; esneklik, saydamlık, katılımcılık, hesap verme sorumluluğu, öngürebilirlik gibi çağdaş kavramları benimsemiş bir anlayışa, yapıya ve işleyişe kavuşturulması temel amaçtır. Bu çerçevede, işlevi kalmamış birimlerin kaldırılması ve zorunlu olmadıkça yeni birimlerin oluşturulmaması, hizmet gereklerine uygun sayı ve nitelikte personel istihdamı, merkezi ve yerel yönetimler arasında dengeli bir göreve yetki paylaşımının yapılması, yurttaş odaklı bir hizmet anlayışının benimsenmesi ve bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılması faydalı olacaktır (DPT, 2006-c; Aktakaş, 2006: 28).

3.5. TÜRKİYE'DE YEREL KALKINMA VE YEREL YÖNETİMLER

Pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de tarihi çok eski olmasa da gerilere giden yerel kalkınma Osmanlı İmparatorluğu'nda 19.yüzyılın ortalarına kadar kamunun dışında özel kesimin girişimleriyle sağlanmıştır. Bu konudaki en iyi örnekleri de vakıflar sağlamıştır. İmparatorluk döneminde 19. yüz yılın ortalarına kadar özel mülkiyet söz konusu değilken ve arazi mülkiyeti padişahın, hazinenin elindeyken bu durumun yarattığı olumsuz koşullar neticesinde 19.yüz yılın ortalarında özel mülkiyet hakkı tanınmıştır. Bunun sonucunda, idari yapı oluşturularak, ek olarak birtakım başka tedbirler alınmasıyla yerel kalkınmada öncülük etmek sırası yerel yönetimlere gelmiştir, ancak o dönemlerde hem yerel

yönetimler bugünkü anlamda demokratik kuruluşlar değildir, hem de yerel kalkınmanın önemi henüz tam olarak anlaşılammıştır (Toksöz, 2005: 139).

Yerel kalkınmanın öneminin anlaşıldığını gösterir şey, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1963-1968) yerel kalkınmanın yeni bir kalkınma yönetimi olarak benimsenmiş olmasıyla beraber başlayan süreçtir. Bu kalkınma yönetimine Toplum Kalkınması adı verilmiş, yerel aktörlerin öncülüğünde yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Bu dönemden başlayarak illerde, ilçelerde, kasabalarda ve köylerde kamu özel kesim ortaklığında pek çok girişim ortaya çıkmıştır (Aktakaş, 2006: 100). Böylelikle ülke sınırları içerisinde topyekûn bir kalkınma hamleleri de gündeme gelmiştir.

Küreselleşme sürecinde ulus–devletin konumuna ve geleceğine ilişkin tartışmalarla ilgili tedirginlikler var olsa da, uluslararası yapının daha etkin bir üyesi olma çabası içinde olan Türkiye'de küreselleşme sürecine kayıtsız kalamamıştır. 1980'li yıllardan itibaren piyasa ekonomisi çerçevesinde yapılan düzenlemeler ve uluslararası kuruluşların önerileri doğrultusunda gerçekleştirilen serbestleşme çabaları ve özelleştirme politikaları küreselleşme sürecine uyum çabalarının bir sonucudur. Türkiye'nin küreselleşme sürecine uyum çerçevesinde serbestleşme ve özelleştirme gibi yerelleşme eğiliminin de dışında kalması beklenemez. Kaldı ki mevcut kurumsal yapıların, özellikle yerel yönetimlerin demokratik ve katılımcı niteliklerinin kurumsallaştırılması anlamına gelen bir yerelleşme, sadece küreselleşmenin veya uluslararası topluma entegre olmanın bir gereği olarak değil, yerel hizmetlerin verimliliği, yerel halkın yönetime ilişkin aidiyet duygularının sağlanması gibi içe dönük getirileri bakımından da çok önemlidir (Çetinkaya, 2012: 87). Burada temel amaç yerelleşme sürecine bağlı olarak yerel kalkınma hamlelerini gerçekleştirip yerel ile kentsel arasındaki gelişmişlik farklarını en aza indirmektir.

2000'li yılların başında Türkiye'de de hayata geçirildiği şekliyle kamu yönetimi reformlarına, küreselleşme sürecinin bir uzantısı olarak gündeme gelen “yerelleşme” eğilimleri damgasını vurmuştur. Yerel yönetimlere ilişkin çıkarılan yeni yasaların tümünde demokrasi kültürünün gelişmesi, halkın karar alma ve icra süreçlerine katkı ve katılımının artmasına özel önem verilmiştir. Kararların alınması,

uygulanması, denetlenmesi süreçlerinde açıklık ve katılımcı yöntemleri uygulamaya koyması, bu yönde her türlü tedbirleri alması konularında yerel yönetim birimleri görevlendirilmiştir. Merkezi yönetim de ilk kez yerel düzeyde açıklık ve katılıma ilişkin bir idare beyanında bulunmuştur (Çetinkaya, 2012: 88).

Günümüzde yerelin, küresel düzeyde üstlendiği ekonomik ve siyasi rol, onu bir gelişme aktörü konumuna getirmiştir. Ancak, bu geleneksel bölgenin/bölgesel organizasyonun önemini yitirdiği anlamına gelmemektedir. Tersine, bölgesel organizasyonun, “vizyon oluşturarak”, bölge içinde, yönetsel eş güdümü sağlamada, bölge dışında, bölgelerarası (ulus içi ve uluslararası) rekabette söz sahibi olmada üstleneceği yönlendirici rol, önem kazanmıştır. Ulusaldan bölgeye ve bölgeselden ulusala, uluslararasıdan bölgeye ve bölgeselden uluslararasına yönelik çoğul dinamiklerin varlığında birikim farklı ölçekler arasında bağlantıların artmasına neden olurken, aynı zamanda bölgesel sermaye birikiminin gerek ve zorunluluğu açığa çıkmıştır. Tüm bu ilişkilerin temelinde yerel kaynakların harekete geçirilmesi yatmaktadır (Ercan, 2006: 77-87). Yerel kaynakların rasyonel kullanılmasıyla hem yerel halk refahı artmış olacak hem de kalkınma hamlesi de hızlanmış olacaktır.

Türkiye’de yerel yönetim sistemi il, kent, köy ve bu üç birim arasında işlevsel ortaklıklar anlamına gelen birliklerden oluşmaktadır. Birinci kademedeki, kentlerin yönetim birimi olan belediyeler ile kırsal yerleşmelerin yönetim birimi olan köy muhtarlıkları vardır. İkinci kademedeki il temelinde il özel idaresi yer almaktadır. Yerel yönetim birlikleri, bu üç yerel yönetim türü arasında bir ya da birkaç amaçla kurulmuş olan yapılardır. Ülke genelinde 2001 yılı itibarıyla, yerel yönetim reformu öncesindeki güncel olmayan verilere göre 3.212 il genel meclisi üyesi ile çalışan 81 il özel idaresi, 35.000 meclis üyesi 3227 belediye ve 175.000 kişiden oluşan muhtar ve ihtiyar heyeti üyesi tarafından yönetilen 34.600 köy ve etkinlik göstermektedir. Yerel yönetim kuruluşları bağlamında ise, bu üç birime valilikler ve kaymakamlıklar da eklenmektedir (DPT, 2001: 16).

Birliklerin önemli bölümü, ortakları yerel yönetimler olmakla birlikte, kaymakamlıklar tarafından kurulmuş yapılardır. Bunlar “köylere hizmet götürme birlikleri” olarak adlandırılmaktadır. Bir diğer bölüm birlik, “sulama birliği” olarak iş görmektedir. Birlikler toplamı içinde kentsel altyapı birlikleri, oldukça sınırlı

sayıdadır. Yerel yönetim birlikleri, yerel yönetim sistemi içinde “türev” varlıklar olarak önemli bir başlık oluşturmakla birlikte, toplam yerel yönetim gelir–gider yapısı içinde ya da toplam personel varlığı içinde kayda değer bir büyüklük oluşturmaz (Aktakaş, 2006: 1001).

İl özel idarelerinde kararlar her ilde ilçeleri temsil etmek üzere beş yıl için seçilmiş üyelerden oluşan il genel meclisi tarafından alınmakta, kararların yürütülmesi il özel idaresinin de başı olan il valisi tarafından gerçekleştirilmektedir. İlin, belediyeler dışında kalan kırsal alanlarına dönük hizmet veren bu birimlerin, yerel yönetim sistemi içinde ağırlıklı bir yere sahip olduklarını söylemek güçtür. İl özel idareleri, mülki idare amirliği sisteminin yedeğinde çalışan yapılar olarak tanımlanabilir. Demokratik yöntemler ile seçilen bir meclise ve yönetim kuruluna sahiptir. Ülke genelinde toplam 3.000 meclis üyesince alınan kararlar, yine ülke genelinde toplam 5.000 civarında personel eliyle uygulamaya geçirilmektedir Yerel yönetim sistemi içinde en ağırlıklı tür, kentsel yerleşmelerin yönetimi olan belediyelerdir. Belediyeler, beldenin ve belde sakinlerinin mahalli önemde ortak ve medeni ihtiyaçlarını karşılamak ve toplu sorunlarını çözmek üzere kurulmuş tüzel bir kişiliklerdir (Güler, 2001: 1-2).

Günümüzde yerel yönetim kavramı, kamu tüzel kişiliğine ve seçimle işbaşına gelen karar organlarına sahip kuruluşlar olarak anlaşılmaktadır. Batı’da bu niteliklere sahip yerel yönetimler, 1789 Fransız Devrimi’nden sonra kurulmaya başlanırken, Türkiye’de çağdaş anlamda yerel yönetim uygulamaları, Cumhuriyet Dönemi’nin ilk yıllarında olmuş, yerel yönetimlerle ilgili temel kanunlar da yine bu dönemde kabul edilmiştir (Çetinkaya, 2012: 10). Bununla birlikte, Tablo 2.’de yerel yönetim türlerinin sayıları ayrı ayrı yer almaktadır.

Tablo 2: Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Sayısı

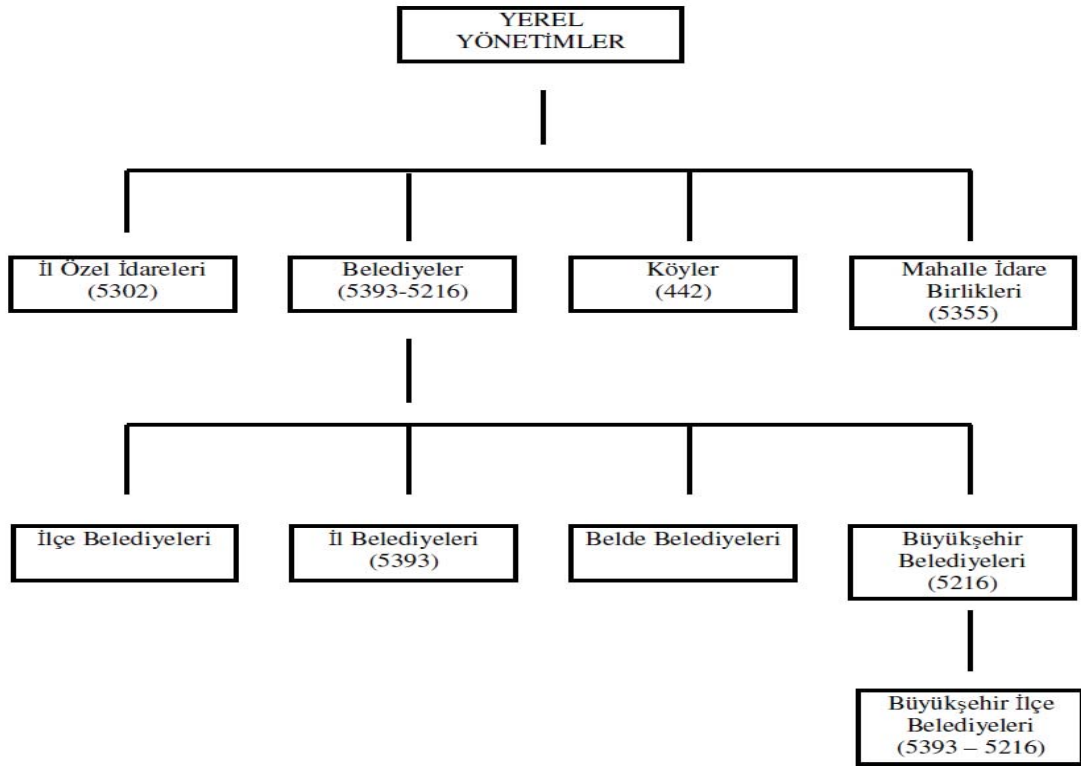
YEREL YÖNETİM TÜRÜ	SAYISI
İL ÖZEL İDARESİ	81
BELEDİYE (Büyükşehir Belediyesi; 16, İl Belediyesi; 65, İlçe Belediyesi; 892, Belde Belediyesi; 1977).	2950
KÖY	34396

Kaynak: (www.migm.gov.tr), (2011 yılı itibarıyla).

Tablo 2’de de görüldüğü gibi bugün yapısal, işlevsel ve rakamsal olmak üzere birbirinden çok farklı 81 il özel idaresi, 2950 belediye, 34 binin üzerinde de köy yönetimi bulunmaktadır. Türkiye’de bulunan belediyelerin 16 tanesi büyükşehir, 65 tanesi il, 143 tanesi büyükşehir ilçe belediyesi, 749 tanesi ilçe belediyesi, 1977’ i de belde belediyesidir. 30.03.2014 tarihinde yapılan son yerel seçimlerle birlikte Büyükşehir olan Mardin’de İl Özel İdareleri kaldırılmıştır.

Cumhuriyet’in kuruluş yıllarının özel koşulları ile devrimleri yurt geneline yayıp benimsetme ve kökleştirme amacı, devletin örgütlenme, görevler üstlenme ve hizmet yapma çabalarında merkeziyetçiliğe ağırlık verilmesini zorunlu kılmıştır. Bu doğrultuda çıkarılan yasalar ve kurulan örgütlerle bir yandan yerel yönetimlerin görevlerinin merkezi 11 yönetim kuruluşlarına aktarılması ve mali kaynaklarının ihmal edilmesi nedeniyle yerel yönetimler güçsüz bırakılmışlardır (Aytaç, 1994: 8).

Aşağıda yer alan Şekil 1’de Yerel Yönetimler altında yer alan İl Özel idareleri, Belediyeler, Büyükşehir Belediyeleri ve alt birimleri, Köyler ve Mahalli İdare Birlikleri’nin yapılanması gösterilmektedir.

Şekil 1: Türkiye’de Yerel Yönetim Yapılanması

Kaynak: Yerel Yönetimler, Katılımcılık ve Kentsel Yönetim Komisyonu Raporu, Kentleşme Şurası, 2009: 28.

3.5.1. Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Özellikleri

1982 Anayasası (127.Madde)’ye göre Türkiye’de yerel yönetimlerin özellikleri şu şekildedir (www.tbmm.gov.tr):

- Yerel yönetimler, yerinden yönetim ilkesine göre örgütlenmiş özerk kuruluşlardır. Her birinin tüzel kişiliği vardır,
- Karar organları doğrudan halk tarafından seçilir,
- Kuruluş, görev ve yetkileri yasa ile düzenlenmiştir,
- Bu kuruluşlar üzerinde merkezi yönetimin vesayet denetimi vardır. Bu denetim yoluyla yerel yönetimlerin faaliyetlerinin hukuka uygunluğu ve yerindeliği denetlenmektedir,
- Yerel yönetimlerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kaybetmeleri konusundaki denetim, yargı yoluyla olur. Bununla beraber, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma açılan yerel yönetim organları ya da bu organların üyeleri, İçişleri Bakanı tarafından geçici bir önlem olarak görevden uzaklaştırılabilirler,
- Yerel yönetimler, yasaların kendilerine verdiği görevleri yapmak için aralarında birlik kurabilirler. Bu tür birliklerin kurulması Bakanlar Kurulu kararı ile olur.

3.6. YEREL KALKINMADA BELEDİYELERİN MİSYONU

Kentler bazen bir ülke ekonomisinin belirleyici unsurları olarak bazen doğrudan belediye işlevleriyle ekonomik roller üstlenerek tarih boyunca ekonomik birimler olarak da işlev görmüşlerdir. Kentin kurulacağı yerin özelliklerinin ekonomik yönünden, kent sakinlerinin ekonomik işlevleri paylaşımına; kentsel toprakların ekonomik rolünden, kent yatırımlarını ekonomik yansımalarına kadar çok geniş bir alanda ekonomik yapının kentsel boyutunu görmek mümkündür (Çetinkaya, 2012: 116).

Kent yaşamını düzenlemede rol alan Belediyeler yerel dinamiklere dayalı kalkınma anlayışı çerçevesinde bölgesel gelişme politikası uygulayarak ekonomik

gelişme ve sosyal refahı ülke genelindeki dengeyle uyumlu hale getirirler. Belediyeler kendi sınırları dahilinde yaptıkları yatırımlarla ülke ekonomisinde yatırım ve teknolojik gelişmelere yön veren kuruluşlardır. Ülke ekonomisi içerisinde özellikle Büyükşehir Belediyelerinin gerçekleştirdiği yatırımlar ve oluşturdukları istihdam düzeyleri küçümsenmeyecek büyüklüktedir. Bölgesel gelişmenin hızlandırılması, bölgesel yatırımların merkezi yatırımlarla uyumlu bir hale getirilmesiyle mümkündür. Bunu yaparken mahalli idarelerle, özellikle belediyelerle verimli yatırımların gerçekleştirilmesi için işbirliği ve yardımlaşma içerisinde hareket etmelidir (Titiz, 2007: 10-12). Bu yardımlaşma sonucunda yörenin öncelikli ihtiyaçları da tespit edilmiş olur ve böylelikle rasyonel yatırım kararlarının alınması sonucunu da doğurmuş olur.

Yerel kalkınma alanında belediyelerin misyonu şu şekilde sıralanabilir (Göymen, 2000: 5-6):

- **Ekonomik Gelişme:** Bir yörenin tüm kaynaklarının (doğal kaynaklar, insan, sermaye, teknoloji), akılcı ve belirli önceliklere göre, yöre halkının refahını arttıracak şekilde harekete geçirilmesi.
- **Sosyal Paylaşım ve Kapsayıcılık:** Topluma; eşitlik, paylaşım, dayanışma, gönüllülük, toplum hizmeti, ortak gelecek, ortak sorumluluk gibi değer ve kavramları yerleştirmek, geliştirmek, sosyalizasyon sürecinin bir parçası haline getirmek ve bunları yaparken tüm sosyal kesimleri kapsamak.
- **Siyasal Katılım:** Tüm yurttaşların, siyaset ve karar alan mekanizmaları konusunda ilgilenmelerini ve bilgilendirilmelerini sağlayarak; demokratik, katılımcı, saydam, hesap verebilir siyasi yapılar ve süreçler oluşturmak ve temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçişi sağlamak.
- **Kültürel Çoğulculuk:** Yöredeki ırk, dil, din ve kültürel farklılıkların, insanları, grupları ayırıcı, uzaklaştırıcı değil; yakınlaştırıcı, birleştirici, sosyal ilişkileri ve toplumu zenginleştirici olmasını sağlayacak politikalar yapmak.

Bu misyon ve temel amaçlara yönelik olarak belediyelerin etkinlikleri ise şunlar olabilir (Göymen, 2000: 7):

- Yörenin ekonomik kalkınmasına, özellikle yeterli altyapıyı sağlayarak, katkıda bulunmak.

- Yörenin, ekonomik yatırımlar için çekici hale gelmesini sağlamak.
- Yöredeki yatırımcıları, yeni iş alanlarının yaratılması konusunda desteklemek.
- Sürdürülebilir kalkınmanın koşullarını hazırlamak.
- Yöredeki sosyal sermayenin geliştirilmesine katkıda bulunmak.
- Yörenin “Öğrenen Bölge” olmasının koşullarını yaratmak.
- Yörede ekonomik ve sosyal kalkınmaya yönelik, işbirliği, ortak yaklaşım, bilgi-beceri paylaşımı ve ortak hareketi özendirmek.
- Dünya ile iletişim kurmak; yöredeki paydaşların evrensel gelişmeleri izlemelerini kolaylaştırmak ve yurtdışı yatay ilişkileri özendirmek.

Günümüzde, yoğun kentleşme karşısında gelir kaynakları yetersiz hale gelen belediyeler alternatif hizmet türlerine ve gelir kaynaklarına ihtiyaç duymaktadır. Türkiye’de merkezi idare geçmişte mahalli idarelere yönelik kanuni düzenlemelerle belediyelere yerel ihtiyaçların karşılaması için sınıai ve ticari faaliyette bulunma konusunda geniş yetkiler verilmiştir (Çetinkaya, 2012: 116). Ancak bu da zamanla yapılan hizmetleri karşılamada yetersiz kalabiliyor ve dolayısıyla hizmetlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi ve yeni yatırımların yapılmasını aksatabilmektedir.

3.7. YEREL KALKINMADA İL ÖZEL İDARELERİN ETKİSİ

Türkiye’de il özel idarelerinin ulusal kalkınmayı gerçekleştirecek önemli bir yerel yönetim birimi olarak şekillenmeye başlaması 19.yy’ın ikinci yarısından sonra olmuştur. Bu tarihten itibaren eğitim, sağlık, tarım, bayındırlık ve ticari alanda yetki ve sorumluluk sahibi kurumlar olarak varlıklarını günümüze kadar getirmişlerdir. Ancak gerek Cumhuriyet öncesi, gerekse Cumhuriyet sonrasında il özel idareleri sorumlulukları kadar yetki, özerklik ve akçal olanaklara sahip olamayıp varlıkları tartışmaya açılrsa da gelinen noktada özellikle kırsalın kalkınması için elzem kuruluşlar olarak görülmektedir. Kırsalın kalkınmasının öncü gücü olan il özel idareleri tümevarımsal olarak ulusal kalkınma için de kayda değer bir öneme sahiptirler. Bu nedenle yerel ihtiyaçlar, değerler ve kaynaklar çerçevesinde yerel kalkınma stratejileri geliştirilmeli ve bu stratejiler aynı zamanda bölge, ülke ve hatta dünyaya ürün ve hizmet sunan bir yol haritası izlemelidir. Küresel ile yerelin kesişme

noktası olan kentler ve yerel topluluklar için birlikte, etkili ve verimli bir yönetim aşığıdan yukarıya doğru kalkınma ve gelişme modellerinin uygulamaya konulması zorunludur (Eraslan, 2009: 287).

İşte gerçekleştirilen son yerel yönetim reformu ile bu anlayış çerçevesinde il özel idareleri yasası yeniden düzenlenmiştir. Yasanın genel mantığında İl Özel İdarelerinin doğrudan ekonomik faaliyette bulunmak yerine ekonomik faaliyetleri destekleyici yatırımlar yapması uygun görülmüş ve bu doğrultuda İl Özel İdaresinin küçük sanayi siteleri ve Organize Sanayi Bölgeleri kurmak, kurulmasına yardımcı olmak, bu konuda belediyelerle ve meslek odalarıyla işbirliği yapması görevleri arasında sayılmıştır. Böylece dünyada yerel/bölgesel dinamiklerin öne çıkmasında etkin kabul edilen kamu-özel sektöre dayalı işbirliği faaliyetinin gerçekleştirilmesinin meşru zemini oluşturulmuştur (Kaya, 2009: 31).

İl Özel İdareleri hizmet sunumu ile ilgili olarak halkın beklentilerine ve isteklerini de kamuoyu araştırmaları ve yoklamaları gerçekleştirerek tespit edebilmektedir. Böylece halkın katılımı ve isteklerine önem verilmektedir. Ayrıca sosyal hizmet ve sosyal yardımların katılıma dayalı olarak iş birliği içerisinde yapılması esası benimsenmiş ve sosyo-kültürel kalkınmanın sağlanabilmesi açısından çok olumlu olmuştur (Çetinkaya, 2012: 121).

3.8. YEREL KALKINMADA MAHALLİ İDARE BİRLİKLERİNİN ETKİSİ

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren uygulanmakta olan devlet eliyle kalkınma modelinden vazgeçilirken, devlet elinde bulunan karar ve yürütme yetkilerinin mahalli idarelere, yarı özerk kamu kuruluşlarına, meslek kuruluşlarına ve STK' lara kaydırılması süreci başlamıştır. İşte bu süreçte, güçlü bir merkezi yönetim yerine, o yörede yaşayanların doğrudan katılımlarını ve yönetimde yer almalarını ön gören çok ortaklı yönetim ve kalkınma modeline geçişte gündeme gelen bir diğer yasal düzenleme mahalli idareler arasındaki işbirliğini desteklemek amacıyla çıkarılan 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu "MİBK"dur (Görün ve Kara, 2009). Hizmetin halka en yakın birim tarafından yerine getirilmesi ilkesinden hareketle mahalli idare birliklerinin, yerel halkın yönetime katılması, hizmetleri sahiplenmesi, demokrasinin tüm unsurlarının içselleştirilmesi açısından çok önemli

işlevlere sahip oldukları bir gerçektir. Bu önemlerine binaen ilk defa 2005 yılında müstakil bir yasa ile düzenlenmeleri ve bu yasa sayesinde idari özerkliğe sahip kılınmaları, bir takım mali kaynaklarla desteklenmeleri, halka en yakın olma, hizmeti sahiplenebilme, sorunları yerinde tespit etme ve yerel kalkınmanın sağlanması açısından çok önemlidir. Yasa öncesi dönemde bile KHGB' nin özellikle mülki idare amirlerinin özel gayretleri sonucunda oluşturdukları bütçeler ile gerek köylerde ve gerekse ilçe merkezindeki kamu kurum ve kuruluşlarının ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda önemli hizmetler gerçekleştirdikleri bilinmektedir. KHGB kırsal alanda toplum kalkınması çalışmalarında önemli fonksiyonlar üstlenmenin yanı sıra, ödenek yetersizliği ve düzensizliği gibi nedenlerle vatandaş gözünde prestij kaybeden kamu kurum ve kuruluşlarına da kaynak oluşturmuşlardır. Yerel düzeyde belirli ölçekteki ortak hizmetlerin özel ve merkezi düzeydeki tüm aktörlerin bir araya gelerek yürütmesi için geliştirilen MİB, yeni yasa kapsamında elde ettikleri yerel özerklik sayesinde kendilerinden beklenen rolü gerçekleştirme, yerelden-ulusala kalkınmaya katkıda bulunabilme anlamında çok önemli bir konuma gelmiştir (Çetinkaya, 2012: 122).

4. YEREL KALKINMA VE TURİZM

Yerel kalkınma girişimlerinin ilk yıllarında, yalnızca sanayi alanına yönelik, çalışmalar söz konusu olmuştur. Ancak günümüzde, yerel kalkınma daha fazla çeşitlilik göstermekte; yalnızca sanayi değil, turizm, tarım, ticaret, balıkçılık ve benzeri alanlarda önemli girişimlere öncülük eder hale gelmiştir. Yerel kalkınmanın temeli günümüzde daha çok, kırsal sanayi, tarımsal kalkınma ve turizme dayalıdır. Dolayısıyla burada yerel kalkınmada turizmin önemi vurgulanacaktır.

4.1. YEREL KALKINMADA TURİZMİN ROLÜ

Az gelişmiş bölgeler turizm sektörünün gelişiminde üç açıdan elverişlidir. Öncelikle, turistler kalabalık ve sanayileşmiş yerlerden uzakta kalmayı tercih ettiklerinden, az gelişmiş bölgeler sessiz ve korunmuş doğaları ile önemli bir turizm potansiyeline sahiptirler (Williams ve Shaw, 1995; Pearce, 1992). Bu da kitle turizm katılanlarının özellikle 1970'lerden itibaren en çok arzuladıkları bir durumdur.

İkinci neden, modern turistler yerel ve eşsiz turizm ürünlerinin peşindedirler. Üçüncü neden, turizm sektörü, kalkınmayı, yerel ve bölgesel potansiyel ve kaynaklar ile birleştirme konsepti ile uyumludur. Genel görüş, turizm gelişiminin yerel katılım ile daha iyi geliştiği ve yerel geleneklere ve kaynaklara bağımlı olduğudur (Urry, 1987; Eadington ve Redman, 1991; OECD, 1994; Williams ve Shaw; 1995 Gezici, 1998). Çünkü bu yörelerin kendine has çekicilikleri olduğu için turizm talebini olumlu yönde etkilemektedir.

Bir ülkenin kırsal ya da az gelişmiş bir yöresinde turizmin gelişmesi demek, o ülkenin gelişmiş ve az gelişmiş yöreleri arasındaki ekonomik dengesizliklerin de azalması anlamına gelmektedir. Ülkelerin az gelişmiş yörelerinde turizmin gelişmesiyle, o yörenin ekonomisine yeni kaynaklar akacak, yeni istihdam ve iş olanakları oluşacak; yöre ekonomisinin her sektör ve alanda sağlamış olduğu gelir de buna paralel olarak artacaktır. Turizmin ülke içinde gelişmesi ve büyümesi, yöreler arasındaki gelişmişlik farklarının da ortadan kalkmasına yardımcı olacaktır. Öte yandan, az gelişmiş bir yörede, turizmin çok hızlı bir şekilde gelişmesini beklemek doğru değildir. Çok büyük sabit sermaye yatırımlarının gerekli olduğu turizm sektöründe; temel altyapı eksikliği, sermaye birikiminin az olması, müteşebbis ruhun olmaması, sektörün yatırım teşvik sistemi ile desteklenmemesi gibi negatif koşullar; bu gelişmenin akıcı bir yönde ilerlemesi yönünde büyük bir engel oluşturmaktadır (Bahar, 2007: 5). Yörede turizmin gelişmesi yukarıda bulunan mevcut olumsuzlukların da azalması demektir.

Bir bölgede kalkınmayı etkileyen faktörlerden biri olan, yöre istihdamındaki artış ya da azalışın üç temel nedeni bulunmaktadır (Becerem, 2003: 6):

- Ülkenin temel anlamda büyümesinden etkilenen yerel büyüme,
- Bir yörede var olan sektörlerin, ulusal ekonominin diğer yörelerinde yer alan aynı sektörlerle oranla çok daha hızlı büyümeleri,
- Yörenin doğal kaynaklar ve diğer çekici unsurlar açısından, sunduğu kaynakların ya da avantajların, ülkedeki diğer yörelere oranla daha fazla olması.

Buradan hareketle, turizm turistik arz verileri bakımından zengin tarihi, kültürel ve doğal güzelliklere sahip ülkelerin ya da ülke içindeki yerel yerleşim

birimlerinin, bu sektör açısından diğer sektörlerle göre bir takım avantajlara sahip olması demek, o bölgedeki turizm sektörünün, diğer sektörlerle göre daha hızlı büyümesi ve ulusal ekonomiyi de o ölçüde etkilemesi anlamına gelmektedir. İklimi, kültürü ve jeolojik yapısı turizme çok elverişli bir ülkede dışa açılış ve kalkınma hamlesi, hizmet sektörü yardımıyla olabilir. Böylece turizm sektörü açısından zengin kaynaklara ve potansiyele sahip bir ülkede, faktör donatımı teorisine de uygun olarak, yerel kalkınmanın gerçekleştirilmesi amacıyla, turizmin teşvik edilmesi ve devlet tarafından desteklenmesi, ekonominin doğal dengesi içinde kabul edilebilir bir durumdur. Başka bir ifadeyle, bir ülkenin herhangi bir sektörünü teşvik edecekse; teşvik edeceği sektörün kullandığı kaynaklar yönünden, ekonominin zengin olması gerekmektedir. Çünkü bu şekilde ekonomik açıdan sınırlı sayıda düzeyde olan ülke kaynaklarının, rasyonel kullanımı da sağlanacaktır (Bahar, 2006: 131). Önemli olan yörenin sahip olduğu potansiyel kaynakların bölgenin kalkınmasında verimli bir şekilde kullanılmasıdır.

Yöresel bir gelişme stratejisi olarak değerlendirilen turizm sektörü, az gelişmiş ve geri kalmış bölgelerin gelişmesine, ekonominin yeniden yapılandırılmasına ve sonuçta bir bütün olarak ekonomik büyüme ile kalkınmaya katkı sağlamaktadır (Bahar, 2007: 6). Örneğin; denize kıyısı olan, az gelişmiş ya da gelişmekte olan bir yöre için, kıyı turizminin geliştirilmesi, o yörenin istihdam başta olmak üzere, elde edeceği ulusal gelir ve sonuçta ekonomik büyümesi ve kalkınması açısından çok önemlidir.

Turizm sektörünün, ekonomik olarak taşıdığı önemi ve faydalarını makro ve mikro düzeyde incelemek mümkündür (Bahar, 2006: 137):

- **Makro Düzey:** Bir ülkede turizm sektöründen elde edilen gelirin ve sonuçta döviz kazancının artması, o ülkenin ekonomik kalkınma ve büyüme çabalarını olumlu yönde etkileyecektir.
- **Mikro Düzey:** Turizm bölgesindeki yeni istihdam alanlarının gelişmesi, gelirin yeniden dağılımı ve bölgesel gelişmeyi dengelemesi gibi etkileri mevcuttur.

Dolayısıyla, turizm sektörünün bölgesel kalkınmada oynadığı rol açısından bir değerlendirme yapıldığında, turizm sektörünün ekonomik özelliği yanında sosyo-

kültürel ve fiziki ve kurumsal yapının da gelişmesine katkı sağladığını söylemek mümkündür.

4.1.1. Turizmin Yerel Kalkınmaya Olumlu Etkileri

Turizm sektörü; işgücü, sosyo-ekonomik ve sosyo-demografik açılarından karma bir özelliğe sahiptir. Değişik yaş, meslek, gelir ve kültür grubunda yer alan kimseler, turizm sektöründe aynı işletme içinde görev alabilmektedirler. Ayrıca, turizm sektörü tarafından yaratılan birçok alt meslek grupları, yüksek düzeyde beceri gerektirmemektedir (temizlik, satın alma ve depolama gibi). Bu anlamda sektör, turizme elverişli olan, kırsal ya da gelişmemiş yörelerdeki istihdamın önemli ve temel kaynaklardan birini oluşturmaktadır. Bu bilgiler ışığında turizmin olumlu etkileri arasında (Anonim):

- İstihdam yaratmadaki katkısı ve önemi,
- Döviz ve yabancı sermaye girişi sağlanması,
- Kültür varlıklarının korunmasına olan katkısı,
- Kültürlerarası iletişim ve etkileşimi desteklemesi sayılabilir.

Dünya Turizm Örgütü, sektörün 21. Yüzyıldaki gelişimi değerlendirdiği “Turizm 2020 Vizyonu” başlıklı raporunda, turizmin dünyada en hızlı büyüyen sektör olmaya devam edeceğini; yapılan tahminlere göre, 2020 yılında yılda yaklaşık 1,5 milyar turistin yabancı ülkelere seyahat edeceğini ve 2 trilyon dolarlık bir harcama yapacağını öngörmektedir. Bu tahminlerden yola çıkarak, turizmin dünya ölçeğinde çok önemli Pazar olacağı ve bu pazardan pay almak üzere kıyasıya bir yarışa neden olacağı sonucuna ulaşılmaktadır. Özellikle de günümüz küreselleşen dünyasında, ülkelerin, bölgelerin, kentlerin sermayeyi, yatırımları ve turistleri çekebilmek için zaten yarışmakta oldukları rekabet ortamının iyice kızışacağı öngörülmektedir (www.tarihikentlerbirliği.org).

4.1.2. Turizmin Yerel Kalkınmaya Olumsuz Etkileri

Turizmin ülke ekonomileri ve yöre kalkınması açısından her zaman olumlu sonuçlar doğurmayabilir. Turizm potansiyeline sahip az gelişmiş ya da gelişmekte olan bölgede, turizmin gelişmesiyle birlikte bir takım sorunlar da oluşabilmektedir.

Doğal ve kültürel çevre açısından bakıldığında, bu olumsuz etkileri şöylece sıralamak mümkündür (www.tarihikentlerbirliği.org):

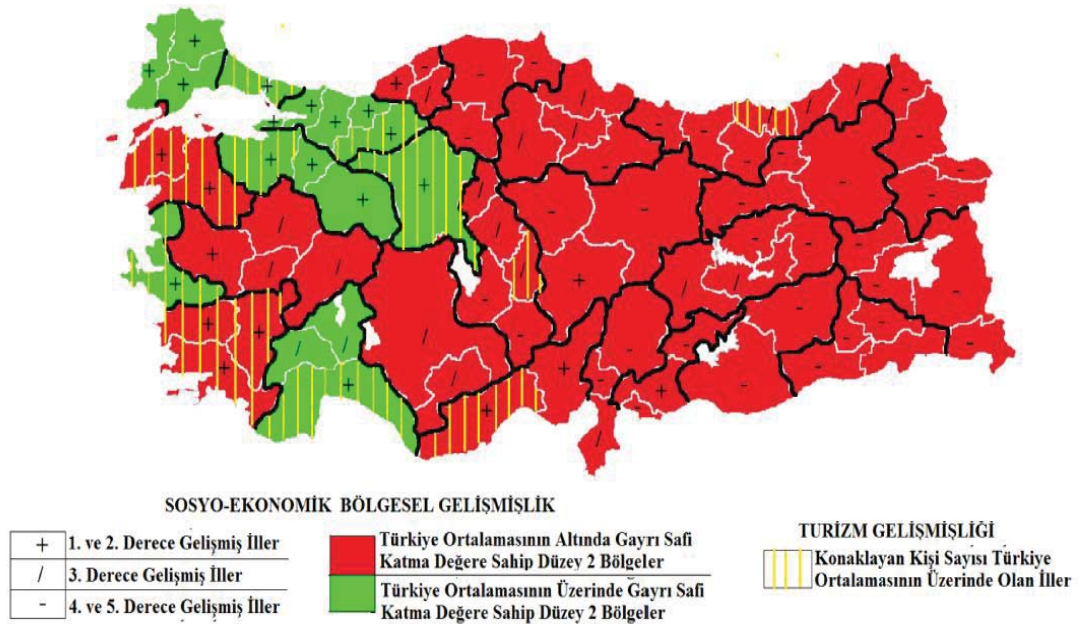
- Doğal çevrenin artan oranlarla yapılaşmış çevreye dönüşmesi,
- Çevrenin taşıma kapasitesi gözetilmeksizin meydana gelen yığılmaların ve yoğunlaşmaların neden olduğu çevre sorunları,
- Yöre halkı ile turistin, yaşam biçimlerinin ve kültürel farklılıklarının yarattığı gerilim,
- Aşırı yoğun ziyaretçi sayılarının kültür varlıkları üzerinde yarattığı olumsuz etkiler.

4.2. BÖLGESEL GELİŞME FARKLILIKLARININ GİDERİLMESİNDE TURİZMİN ROLÜ

Türkiye, bölgesel gelişmişlik farklılıkları sorununun ciddi boyutlarda yaşandığı bir ülkedir. Türkiye’de hem kentsel ve kırsal yerleşmeler arasında, hem doğu ve batı arasında hem de kitlesel kıyı turizmi geliştirmeye odaklanmış ulusal politikaların etkisi ile batı ve güney kıyı illeri ile diğer iller arasında sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıkları bulunmaktadır. Bunun yanında, her bir bölge, farklı illerince kendi içerisinde heterojen karaktere sahip olabilmektedir (Çağlı, 2012: 43).

Türkiye’deki bölgesel sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıkları birçok nedenle açıklanabilir. Bu nedenler; Türkiye’nin doğusundaki bölgelerin, merkezden uzak olma, soğuk iklim koşulları, dağlık coğrafya gibi dezavantajlı koşulları ile tarım sektöründe uygulanmış olan yanlış politikaların yüksek işsizliğe neden olması, düzensiz kırsal yerleşmeler, yetersiz doğal kaynaklar, sektörel işbirliklerinin yetersizliği ile neoliberalleşme çabaları ile ulusal ekonomide gerçekleşen yapısal değişim ile merkezi yönetim sisteminin ekonomik, sosyal ve politik yerelleştirme gerçekleştirememesi olarak sıralanabilir. Bölgelerarası farklılıklar beraberinde iki temel problem getirmektedir. Bunlar aşırı büyüme sonucu oluşan metropoliten alan

problemleri ile az gelişmiş bölge problemleridir. Türkiye’de az gelişmiş bölgeler kalifiye ve girişimci işgücünü kaybetme (gelişmiş kentlere göç), gelir düzeyi, istihdam, eğitim seviyesi, sosyal hizmetler, fiziksel altyapı, ekonomik durgunluk, yetersiz girişimcilik kapasitesi, ulusal sanayi ve ticaret büyümesinden pay alamama ve yatırım çekememe gibi sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergelerinde düşüş sorunlarını yaşamaktadırlar (Çağlı, 2012: 43-44).

Şekil 2: Türkiye’de Bölgesel Kalkınma ve Turizm Gelişmişliği Durumu Sentezi

Kaynak: (DPT, 2003; TÜİK, 2008b, Kültür ve Turizm Bakanlığı; Akt. Çağlı,2012: 87).

Şekil.2’de görüldüğü gibi sosyo-ekonomik açıdan bölgesel gelişmişlik düzeyi Türkiye’de Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgelerinin birinci ve ikinci derece gelişmiş illere sahip olduğu ve aynı zamanda gayri safi katma değer açısından Türkiye ortalamasının üzerinde olan illerdir ve konaklayan kişi sayısı açısından da Türkiye ortalamasının üzerinde yer almaktadır.

Turizm ekonominin diğer sektörlerle oranla, ülkenin geri kalmış ya da az gelişmiş bölgelerindeki ekonomik gelişme için daha etkili alternatif fırsatlar sunmaktadır. Çünkü bu tür bölgelerdeki çiftçilik ya da balıkçılık gibi meslek gruplarındaki insanlar, turizm sektörüne yönelik olarak çalışarak veya geçimlerini bu sektörden sağlayarak, gelirlerini önemli ölçüde artırma olanağına sahiptirler. Turizm sektörünün bu tür bölgelerde gelişmesi, yerel el sanatları, hediyelik eşya vb. yöresel

faaliyetlerin, hizmetlerin gelişmesine neden olacaktır. Bu durum söz konusu bölgeye parasal olarak bir kaynak ve teşvik sağlayacak; yerel halk bölgedeki otellere ve turizme yönelik diğer işletmelere, yöreye özgü mal ve hizmet sunma olanağına kavuşacaktır. Böylece buna benzer faaliyetlerin yaygınlaşması ve gelişmesiyle birlikte, bölge ekonomisine önemli katkılar sağlanacaktır. Turizmin, bir ülkenin daha az gelişmiş bölgesinde tanınması ve yaygınlaşması sonucunda, gelişmiş bölgesine oranla yerel halkın ekonomik zenginliğini büyük oranda etkileyebileceğini söylemek mümkündür (Bahar ve Kozak, 2006: 141).

Turizmin bölgelerarası ekonomik gelişme üzerindeki bir diğer etkisi de, bölge insanının refah düzeyinin yükseltilmesine olan etkisidir. Bölgeye olan turist hareketleri sonucunda, o yörenin vatandaşları, kitle ulaştırma sistemlerinde yüksek standartlara, elektrik, su vb. altyapı hizmetlerinde üstün bir düzeye ve belki de başka bir şekilde sahip olamayacakları alışveriş ve eğlence merkezleri gibi tesis ve faaliyetlere kavuşma şansına sahip olurlar. Bu anlamda turizm, belirli bir niteliğe sahip olmayan, işsiz insan kaynaklarının azaltılmasına olanak sağlayarak, ekonomik yapının çeşitlenmesine ve ülkede veya bölgede diğer sektörlerin gelişmesine de uygun bir ortam hazırlamaktadır (Bahar, 2007: 8).

Ayrıca Türkiye, günümüzde net bir şekilde kendini gösteren Ege ve Akdeniz kıyılarındaki gelişimin, ulusal turizm politikaları sonucunda gerçekleştiğinin farkındadır. Turizm ile hedeflediği ulusal ekonomiye katkı hedefini gerçekleştirmiş olan Türkiye, turizm, bu sefer bölgesel gelişmişlik farklılıklarını azaltmada etkili bir araç olarak kullanma hedefinde olduğunu kalkınma politikalarında belirtmektedir (Çağlı, 2012: 88).

İKİNCİ BÖLÜM

DİN, İNANÇ VE İNANÇ TURİZMİN KAVRAMSAL ANALİZİ

Çalışmanın ikinci bölümünde ilk olarak, din ve inanç kavramı detaylı bir şekilde açıklanıp, dinlerin sınıflandırılması ve Mardin/Midyat'ta yaşayan dinlerin varoluşu detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Buna paralel olarak, turizm ile inanç arasındaki ilişki kapsamlı bir şekilde açıklanmıştır. Daha sonra, alternatif turizm çeşitleri içerisinde yer alan inanç turizmi ve inanç turizmin tarihsel gelişimi ile birlikte Dünya'da ve Türkiye'de inanç turizmine yönelik destinasyonlara yer verilmiştir.

1. DİN VE İNANÇ KAVRAMI

Din insanlar için önemli bir kavramdır ve insanoğlunun varlığının vazgeçilmez bir parçasıdır. İnsanlık tarihinde ne kadar eskiye gidilirse gidilsin dini inanışları olmayan toplumlara rastlanmamıştır. İlk insandan itibaren insanoğlu bir dine ait olma ihtiyacı hissetmiştir. Din kavramı, insanların yaşamlarına yön veren, emir ve telkinlerde bulunan geniş bir bölümü kapsamaktadır (Şahiner, 2012: 26). Din kavramı tarihi bir süreç olarak insanların maneviyatında hep ilk sıralarda yer almıştır.

Din fenomeni üzerine araştırma yapan sosyal bilimcilerin hemen hemen hepsi kendi görüşüne, kendi bakış açısına göre bir tanım yapmakta, bu ise üzerinde ittifak edilen bir din tanımı yapılmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca dünya üzerinde birçok din ve bu dinlere mensup milyarlarca insanın var olması da ortak bir tanım yapılmasını zorlaştırmaktadır (Kartopu, 2009: 12). Böylelikle din kavramı ile ilgili olarak bir karışıklıkta söz konusudur.

Din; bir yönüyle imanı, bir yönüyle ameli, diğer bir yönüyle de duyguyu içine alan bir yapıya sahip bulunmaktadır ve aynı zamanda bir bütünlük arz etmektedir (Glock, 1998: 253). Dolayısıyla din ne sadece teori, ne sadece duygu, ne de sadece sosyal dayanışma ve kaynaşma meselesidir. Onda teori kadar ve hatta teoriden de çok pratik önemlidir. Bütün bu ve daha birçok özellikleri dikkate almayan bir tanımlama işlemi, bütünlüğün bozulmasına neden olmaktadır (Aydın, 1987: 101-107).

Arapça kökenli din kelimesi kanun, gidilen yol, mükâfat, hüküm, hesap anlamlarına gelir. Din geniş bir olgu olduğu için her bilim dalı kendi alanına göre dinin tarifini yapmıştır. Genel olarak din, inanış ve davranış şekilleriyle, insanlar arası ilişkileri düzenleyen ve insanların iyi işler yapmasını ve bir arada yaşamasını sağlayan genel kurallar bütünüdür şeklinde tanımlanabilir (Tümer ve Küçük, 1997).

Tolstoy (1999: 74) 'a göre; din kelimesine yaygın olarak atfedilen üç değişik anlam vardır. İlk anlamı; Allah tarafından insanlara gönderilen malum, hakiki vahiy ve bu vahyin sonucu olarak Allah'a kulluk etmektir. Dine bu anlamı, mevcut dinlerden birisine inanan ve dolayısıyla dinin yegane doğru olduğunu kabul edenler atfetmektedir. Dine atfedilen ikinci anlam, onun bazı hurafe inanışlar toplamı ve bu inanışlardan çıkan hurafe bir tapınma biçimi olduğudur. Bu genelde inanmayanların veya tanımladıkları dine inanmayanların dine atfettiği anlamdır. Dine atfedilen üçüncü anlam ise şudur: Zeki insanların hem rahatları için ve hem de sıradan kitlelerin tutkularını dizginlemek ve onları yönetmek için geliştirdiği bir önermeler ve kurallar bütünü. Dine ilgisiz kalan, ama onu faydalı bir yönetim aleti olarak görenler dine bu anlamı atfetmektedir. Bu üç tanımın üçü de dinin özünden çok, tanımlayanların din diye anladıkları bir şeye, insanların besledikleri inançlarını tanımlamaktadır. İlk tanımda, din anlayışının yerini, tanımlayan kişinin inancı; ikincisinde, tanımlayanın din diye kabul ettiği şeye başkalarının inancı; üçüncüsünde, insanlara din diye verilen bir şey yer almaktadır.

Daha önce de bahsedildiği gibi araştırmacıların dinin temel özelliği olarak kabul ettikleri unsurlara göre, din tanımları da farklılık göstermektedir. Bu konuda dinin ne olduğunu ya da hangi elemanlardan oluştuğunu araştıran din bilimciler birbirinden farklı görüşler öne sürmüşlerdir. Ancak fikirler, itirazlar ya da tartışmalar daha çok, her dinde farklı şekillerde tezahür eden ve kendisine inanılan, tapınılan ya da saygı gösterilen varlık olan tanrı-kutsal-aşkın-görünmeyen-tabiatüstü vb. gibi kavramlar üzerinde yoğunlaşmaktadır (Kartopu, 2009: 15).

Eliade (2000: 27)'ye göre her din tanımı, kutsalı ve dinsel yaşamı; kutsal olmayan ve dindışı yaşam karşıtlığıyla açıklamaya çalışır. Ayrıca, kutsalı, mekân ve zaman yönleriyle tasvir eder ve dindar insan açısından, kutsal mekân dindışı mekân ve kutsal zaman-dindışı zamanın varlığından söz eder. Yine ona göre dindar insan

açısından “doğüstü”, “doğa” ya ayrılmaz bir şekilde bağlıdır ve doğa, hiçbir zaman tamamen doğal değildir, her zaman dinsel bir değerle yüklüdür. Doğa daima onu aşan bir şeyi ifade etmektedir. Mesela eğer kutsal bir taş tapılıyorsa, bunun nedeni onun taş olması değil de kutsal olmasıdır.

Durkheim, (2005: 56-68)’e göre de dindeki en belirgin unsurun kutsallık anlayışıdır. Dünya “kutsal ve kutsal olmayan” şeklinde iki alana bölünmüştür. Tanrı ve ona bağlı olan her şey kutsaldır. Bunun dışında kalanlar kutsal değildir. Dini düşüncenin ayırt edici özelliği bu durumdur. Yine ona göre dinin temelini oluşturan bir diğer unsur grup/cemaat/toplumdur. Dini hayatın görüldüğü her yerde, onun temeli olan bir grup vardır. Toplum, dini hayatın kaynağı; din sosyal bütünleşmenin temelidir. Onun din tanımlamasında, din fikri bir kilise/cemaat düşüncesinden ayrı düşünülemez.

Tümer (1986: 227), Nigolian’ın bir dinde bulunması gereken beş unsurunu bize şu şekilde aktarır:

- 1) Ferdi tecrübe
- 2) Zihni eleman
- 3) Hissi eleman
- 4) İbadetle ilgili eleman
- 5) İçtimai eleman.

Aydın (1987: 6-7)’ye göre konuyla ilgili olarak ilahi dinlerde bulunan ortak unsurlar hakkındaki açıklaması şu şekildedir: Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam gibi “Kitaplı Dinler” söz konusu olduğunda, birbirine bağlı üç yön bulunmaktadır; inançla ilgili hususlar, ibadetle ilgili hususlar, ahlakla ilgili hususlar. İyi bir tanımın dinin bu üç cephesine de hak ettiği önemi vermesi gerekir. Bu dinler açısından bakıldığında din; ferdi ve içtimai yanı bulunan, fikir ve tatbikat açısından sistemleşmiş olan, inananlara bir yaşama tarzı sunan, onları belli bir dünya görüşü etrafında toplayan bir kurumdur (Akseki, 1943: 2; Aydın, 1987: 6-7).

Genel olarak, din bilimleri açısından dini oluşturan hususlar olarak kabul edilen, daha geniş ve bütün dinlerde bulunabilen unsurlar başlıca şunlardır (Kartopu, 2009: 17):

- Tabiatüstü, insanüstü varlıklara inanç,
- Kutsalla kutsal olmayanı ayırmak,
- İbadet, ayin ve törenler,
- Yazılı veya yazısız gelenek (kutsal kitap, ahlaki kanunname),
- Tabiatüstü, insanüstü varlık veya kutsalla ilgili duygular (korku, güven, sır, günahkârlık gibi),
- İnsanüstü ile irtibat (vahiy, dua, ilham gibi vasıta ve yollarla),
- Hayat nizamı,
- Bir âlem ve insan, hayat ve ölüm ötesi görüşü,
- İçtimai grup (cemaat) ve bu gruba mensubiyet (Alston, 1977: 167; Alles, 2005; “Religion (Further Considerations)”, md.). Her dinde bütün bu hususların hepsi bu arada bulunmasa da bir kısmı bulunmaktadır.

Toplumlarda genellikle inanç (croyence) kelimesiyle iman (fai-faith) kelimesi birbirine karıştırılır. Ancak, ikisi de tamamen ayrı kavramlardır. İnanç, zihnin bir faaliyetidir. İman ise bir dinin akidelerine ve emirlerine ispat edilmiş hakikatler olarak inanmak ve kabul etmektedir (Pazarlı, 1993: 13).

Türkçe’ de inanmak fiilinden türetilmiş olan inanç kelimesi ise Arapça itikat, Fransızca, (croyance), İngilizce (belief), Almanca (glauben) kelimelerinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Genel anlamda bilgi, kanaat ve imanı içine alan oldukça kapsamlı bir kavramdır (Hökelekli, 1998: 61). Bu sebeple inancı bir tanım sınırlaması içine almak kolay olmamaktadır. Ancak her inanç tanımında en azından ima edilmesi gereken anlam, bir şeyi, doğru veya yanlış olma ihtimali hakkında zan ya da kanaatten kaynaklanan az veya çok bir güven taşıyan sübjektif bir duyguya dayanarak kabul veya reddetme anlamıdır (Özcan, 1997: 58).

(Barrett & Lanman, 2008: 110; Aksöz, 2009: 21)’e göre iki tür inanç vardır: Birincisi; bilinçli olarak bilmesekte sahip olduğumuz inançlardır. Bunlar yansıtmacı olmayan (non-reflective) inançlardır. Örneğin; insanların zihne sahip oldukları, tutulmayan nesnelere düşeceği, atın biyolojik olarak aslandan ziyade zebraya benzemesi gibi inançlardır. Bunlar için bilince gerek yoktur. İkincisi ise, onayladığımız ve bilinçli olarak tuttuğumuz inançlardır. Bunlar yansıtmacı (reflective) inançlardır. Örneğin sandalyenin kahverengi olması, köpeklerin

kedilerden daha evcil olması gibi inançlardır. Kendi kişisel tarihimize, tecrübelerimize ve kültürel bağlarımıza bağlıdır.

Arapça kökenli olan iman ise, İngilizce (faith), Latince (fides) kelimesinden türeyen Fransızca (foi) kelimelerine karşılık kullanılmaktadır. Arapça'da güvenmek anlamında e-m-n kökünden türemiş olan iman terimi, sözlükte güven vermek, güven duymak, tasdik etmek ve gönülden benimsemek anlamlarına gelmektedir. Nitekim Kur'an' da iman kelimesi, güvene kavuşturmak, tasdik etmek, doğrulamak, ikrar ve itiraf etmek (bkz. Bakara, 2/285) manalarına gelmektedir (Eşer, 2005: 1). Eski Ahit'te de inanmak (croire), gerçekleştiği görülen ilahi fiillere dayanarak Tanrıya güvenmek anlamında kullanılmıştır (Vergote, 1999: 175). Denilebilir ki iman, kelimenin ifade ettiği anlama uygun olarak, bir güvenme, yakınlaşma, ümitle bağlanma olayıdır. Buna göre dini inanç, kişinin kendisi ve bütün kainat üzerinde hakimiyetini kabul ettiği, duyular üstü, yüce kuvvet ve kudret sahibi bir varlığa yönelme, mutlak iradesine güvenerek, deruni bağlarla ona bağlanma şeklinde ifade edilebilir (Hökelekli, 1985: 157; Yeşilyurt, 2001: 3; Certel, 2003: 85; Eşer, 2005: 1).

İnanç (belief), daha çok statik bir terimdir ve inanılan obje ya da öneriye karşı güçlü pozitif duygusal bir tutumu ihtiva etmez. İman ise, daha çok dinamik bir terimdir ve tutkulu bir bağlılığı doğurur (Clark, 2004: 64). Yani iman psikolojik olarak inançtan daha kompleks bir yapıya sahiptir ve dini hissin kişilik yapısında önemli bir yer tuttuğu hemen hemen kesinlik kazanmaktadır (Allport, 2004: 140; Meadow & Kahoe, 1984: 191). İnançta bilişsel süreçler daha ağır basarken, imanda ise duygusal yön daha ağır basmaktadır. İnançtan imana geçilince doğrulama ihtimali kalmamasına rağmen, güven, samimiyet ve teslimiyet daha güçlü olmaktadır (Eşer, 2005: 2-3).

İnsanın algı dünyasının ötesinde bir gerçekliğe sahip bulunan şeyler, yani gayb ile ilgili bir tutum olan dini inancın temel unsuru Allah inancıdır. Nitekim dini hayat tabiatüstü kudretli bir varlığı kabul ve tasdik ile başlamaktadır. Bir anlamda kişi Allah'ın mutlak hakimiyet ve otoritesini kabul ederek ilahi iradeye teslim olmakta ve bağlanmaktadır (Hökelekli, 1985: 163). Buradaki teslimiyet bilinçli ve istekli bir boyun eğmeyi ifade eder. İlgi ile başlayıp kuşku, inanç ve bilgi aşamalarından geçen birey, sonuçta bunların hepsini aşan sübjektif bir kesinliğe

ulaşır. İmanın bu kesinliği, her türlü tereddüdü ve kuşkuyu dışlamakta veya tamamen ortadan kaldırmaktadır (Yeşilyurt, 2000: 553; Özcan, 1997: 90).

1.1. DİNLERİN SINIFLANDIRILMASI

Dini tarif etmek kadar sınıflandırmak da zor bir iştir. Bu da dinin yapısından kaynaklanmaktadır. Zira yeryüzünde pek çok din vardır ve bu dinleri oluşturan pek çok unsur bulunmaktadır. Bunlardan hangisine göre sınıflandırma yapılabileceği, konunun araştırmacılarının tıpkı dinin tarifinde olduğu gibi bu konuda da birbirinden farklı sınıflandırma modelleri sunmaktadırlar. Bu konuda vurgulanması gereken önemli bir nokta da: Dinin tasnifi konusu, din tanımlarının sınıflandırılması ile karıştırılmamalıdır (Kartopu, 2009: 18). Bu konuda din ve inanışlar, din bilimcilerin bakış açılarına göre belirli sınıflara ayrılmıştır.

Schimmel (1999: 6)'e göre dinlerin sınıflandırılması şu şekildedir:

- a) İkel dinler (Dinka dini, Ga dini, Ainu dini, Nuer dini gibi),
- b) Milli dinler (Eski Yunan, Roma, Mısır dinleri, Yahudilik, Konfüçyanizm gibi),
- c) Evrensel dinler (Hıristiyanlık, Budizm, İslam gibi).

Alston (1972: 171)'a göre ise dinlerin sınıflandırılması:

- a) Sakramental (dini ayin ve törene dayanan dinler; Yahudilik, Hinduizm, Hıristiyanlık vb.)
- b) Profetik (peygambere dayanan dinlerdir; Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam)
- c) Mistik (tasavvufi dinler; Budizm, Hinduizm) dinler şeklinde üç ana gruba ayrılmaktadır.

Taplamacioğlu (1961: 77)' na göre, Mensching de dinleri iki bölüme ayırır:

- a) Ulusal (Halk) dinler (Eski Yunan, Roma, Babil, Mısır, Hint, Çin, Cermen dinleri),
- b) Evrensel (Dünya) dinler.

Kartopu (2009: 18)' ya göre Wach dinleri:

- a) Kurucusu olan dinler ve

b) Geleneksel dinler olarak iki grupta toplamaktadır (Wach, 1995: 130).

Ayrıca, dinleri buldukları coğrafyaya göre de sınıflandırmak mümkündür:

- a) Orta Doğu, Sami grup (Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam),
- b) Hint grubu (Hinduizm, Budizm, Caynizm),
- c) Çin-Japon grubu (Konfüçyanizm, Taoizm, Şintoizm) (Tümer, 1986: 234).

Bu konu hakkında (Gündüz, 2007: 30)'ün de yerinde olan bir tespitinden bahsetmek faydalı olacaktır. Ona göre dinler yayıldıkları coğrafi alanlara göre Asya dinleri, Afrika dinleri, Avrupa dinleri vb. gibi sınıflandırmalara tabi tutulabilirler. Fakat buradaki temel sorun bir dinin özellikle de evrensel dinlerin genellikle birçok coğrafi bölgede aynı anda yaşıyor olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu sebepten dolayı dinleri buldukları coğrafi konuma göre sınıflandırmak hem zor bir iş ve hem de yanıltıcı olabilmektedir.

Diğer yandan dinin ben merkezci yapılan tasnifleri de dikkat çekici olmuştur. Örneğin her din mensubu kendi inanç ve değerlerini merkeze koyarak bir din tasnifi yapmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda kendi inancını hak ve doğru din, diğerlerini ise batıl dinler olarak tanımlamıştır (Gündüz, 2007: 29). Aynı şekilde İslam dünyasında, dinler iki kısma ayrılmıştır:

- a) Hak dinler ya da müstenid dinler
- b) Batıl dinler ya da mevzu dinler. Hak din Allah'ın varlığına ve birliğine inanılan ve vahye dayalı dinlerdir. Batıl ise vahye dayanmayan dinlerdir. Birinci kısma girenlere "mîlel", ikinci kısma girenlere de "nihal" ismini vermişlerdir.

Diğer açıdan dinler; kutsal kitabı bulunan dinler ve bulunmayan dinler, kurucusu bulunan dinler ve bulunmayan dinler misyonerliğe yer veren dinler ve buna gerek görmeyen dinler, ihtida kabul eden dinler ve etmeyen dinler, geçmişin dinleri ve günümüzün dinleri, ahiret kavramına yer veren dinler ve vermeyen dinler şeklinde de sınıflandırmak mümkündür (Tümer, 1986: 235).

Bununla birlikte, Yine dinler inanılan tanrının tekliği ya da çokluğu açısından Monoteist, Dualist, Henoteist, Politeist dinler şeklinde bir ayrıma da uygundur. Tanrının bilinip kavranması açısından; agnostik ve gnostik dinler ve inanılan

tanrının evrenle ve insanla ilişkisi açısından panteist, deist dinler gibi sınıflandırmalar yapmak da mümkündür. Dinler inanç ve öğretilerin merkezinde yer alan ana kavram veya değer açısından da tasnif edilmeye çalışılmaktadır. Bu bağlamda:

1) Hıristiyanlık tüm inanç ve değerlerinde Mesih inancına ağırlıklı olarak yer vermesi nedeniyle “Kristosentrik ya da Mesih merkezli” bir din olması,

2) Yahudilik İsrailoğullarının seçilmişliği inancını merkeze koyan “Etnosentrik” bir din olarak,

3) İslam ise taviz vermez tek tanrıcılığı ya da tevhid inancını merkeze alan “Teosentrik” bir din olarak değerlendirilebilir (Gündüz, 2007: 30).

Görüldüğü gibi dinin birçok sınıflandırılması mevcuttur ve açıklanan sınıflandırmadan çok daha geniş kapsamlıdır. Ancak bu çalışmanın konusu gereğince dinin sınıflandırılması yapılırken Mardin/Midyat’ da bulunan dinler dikkate alınmıştır. Yapılan araştırmalara göre, Yahudilerin eskiden Mardin şehrinde yaşadığı bilinmekte ve Mardin’de mezarlıkları bulunmaktadır. Yine aynı araştırma sonucu, Midyat’ta Yahudilerin yaşamadığı, Yezidi köylerinin bulunduğu ve Süryanilerin günümüzde dahi yaşadığı sonucuna varılmıştır.

1.1.1. İslamiyet

Dünya nüfusunun %23’ünü oluşturan yani ortalama 1,6 milyarın üzerinde dini mensubu bulunan, Allah’ın birliğine inanma, Allah’a gönülden teslim olmak ve Allah’tan gelen emirlere boyun eğme temeline dayanan İslamiyet, VII. Yüzyılın başında Arabistan’da doğmuştur (Sarıkcıoğlu, 2002: 417). VII. Yüzyılın başlarında doğan İslamiyet, akıllara durgunluk verecek bir hızla yayılarak kısa bir süre içerisinde tüm Arabistan’a hakim hale gelmiş ve dinin içerdiği ilkelerin olumlu etkisi, siyasi iktidarların cihad düşüncesi O’nun geniş bir coğrafi alana ve farklı etnik yapılar arasında kısa bir sürede yayılmasını kolaylaştırmıştır (Turan, 2004: 48).

Adını kendi Kutsal Kitabı olan (Kur’an-ı Kerim) ilk şeklini günümüze kadar değiştirmeyen tek din İslam’dır. Günümüzde ortalama 1,6 milyar insanın dini olan İslam, evrenseldir. Bir milletin, bir zümrenin, bir bölgenin dini değildir (Tümer ve

Küçük, 2002: 301). Aslında H.z. Adem'den H.z. Muhammed'e kadar gelen tüm peygamberlerin tebliğ ettikleri din, İslamiyet'tir (Aydın, 2004: 179).

İslamiyet'i diğer birçok dinlerden ayıran önemli hususlardan biri İman'ın (itikad) şartları bir diğeri ise İslam'ın (Amel-İbadet) şartlarıdır. Öncelikle İman'ın şartlarını özetle şöyle açıklayabiliriz:

1. **Allah'a İman:** Din öncelikle Allah'a iman esasına dayanmaktadır. Her devirde Allah'a inanmayan insanlar bulunmuştur, fakat tarihin hiçbir devresinde bir toplumun bütünüyle Allah'ı inkar ettiği görülmemiştir (Tümer ve Küçük, 2002: 337). İslam itikadının esası Allah'a imandır. Onun için Allah'a iman, İslam emrinin birinci basamağıdır.
2. **Meleklerle İman:** Kur'anı Kerim, insanın topraktan, cinlerin ateşten yaratıldığını beyan etmektedir. Melekler, gözle görülmezler, ancak istedikleri şekle girip görünebilme kabiliyetindedirler. Kendi arzularına göre hareket etmeyip Allah'ın emirlerine mutlak olarak boyun eğler. Yorulma ve usanmanın olmadığı melekler yemezler, içmezler ve cinsiyetleri de yoktur (Sarıkçıoğlu, 2002: 423). Meleklerin hepsine iman edilmesi gerekmektedir.
3. **Kitaplara İman:** Kur'an-ı Kerim yalnız bir kitaptan değil, birçok ayetinde "Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine" imandan bahsetmektedir. (el-Bakara/285). Kur'an-ı Kerim, H.z. İbrahim'in (a.s.) Suhufunu, H.z. Musa'nın Tevrat'ını, H.z. Davut (a.s.)un Zebur'unu, H.z. İsa (a.s.)'nın İncil'ini, Allah tarafından indirilmiş birer kitap olarak tanıtmaktadır (Aydın, 2004: 285).
4. **Peygamberlere İman:** Allah, emirlerinin ve insanlar için gerekli gördüğü ahlaki öğretilerin tebliğ ve beyanı için insanlar arasında bazılarını seçerek, insanlara elçi olarak göndermiştir ki bunlara peygamber denilmektedir. Kur'an her millete peygamber gönderdiğini vurgulamakla beraber tüm peygamberlerin isimlerinden bahsetmemektedir (Sarıkçıoğlu, 2002: 427).
5. **Ahret'e İman:** Ahiret inancı İslam dininin en önemli inanç esaslarından birisidir. Bu öneme istinaden ahiret gününe İman konusu, Kur'an'ın birçok ayetinde Allah'a imanla birlikte ele alınmaktadır. (Adam, 2006: 76; Yıldız, 2008: 70).

6. **Kaderin, Hayrın ve Şerrin Allah'tan Olduğuna İman:** İslam'ın kader anlayışında kişinin iradesi, diğer bir deyimle seçim hürriyeti vardır. Ancak bu Yüce Allah'ın hazırlamış olduğu imtihan şartları çerçevesindedir.

İslam'ın şartlarını kısaca açıklamak gerekirse;

1. **Kelime-i Şehadet Getirmek:** Allah'ın varlığını ve birliğini simgeleyen Kelime-i Şehadet, Allah'tan başka ilah olmadığına, Hz. Muhammed (SAV)'in O'nun resulü olduğuna şehadet etmektir.
2. **Namaz Kılmak:** İslam anlayışında, bir günlük süre içinde beş vakit namaz kılınmaktadır.
3. **Zekât Vermek:** İslam'da, zekât, üzerine farz (maddi durumu iyi olan) olan herkesin, her sene fakir veya muhtaçlardan onu almak durumunda olan insanlara veya zekat toplayıcısı memurlara verilmesi gereken sadakadır. (<http://tr.wikipedia.org>).
4. **Oruç Tutmak:** Hicri ayların dokuzuncusu olan Ramazan ayında bütün Müslümanların fecrin başlamasından ki bu sabah namazından güneş batıncaya akşam namazına kadar yemeyi, içmeyi ve şehvi arzuları terk ederek oruç tutmalarıdır.
5. **Hac'ca Gitmek:** Özel bir zamanda Allah'a özel bir ibadeti yapmak maksadı ile Mekke'de bulunmaktır.

1.1.2. Yahudilik/Musevilik

Yahudilik, tarihi Hz. İbrahim ile başlamaktadır. Yahudilere göre ilk Yahudi Hz. İbrahim'dir. Hz. İbrahim' in oğlu İshak, O'nun oğlu Yakup' un babası olduğu on iki evlat İsrailoğulları soyunu oluşturur. İsrailoğulları, esaretle geçen yılların ardından soydaşları Hz. Musa tarafından Mısırdan çıkarılarak Filistin topraklarına gelmiş ve buraya yerleşmişlerdir (Gürkan, 2008: 21-22). Bugün yeryüzünde yaklaşık 14 milyon Yahudi dine mensup insan yaşamaktadır. Bunların 5,4 milyonu İsrail'de, 5,3 milyonu ABD'de, geri kalanı Avrupa'da ve dünyanın diğer bazı ülkelerinde yaşamaktadır.

Yahudiliğin kutsal metinleri yazılı ve sözlü olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Yazılı kutsal metinlere Hristiyanlar tarafından Eski Ahit denilen

Tanah ismi verilir. Tanah; Tevrat (Tora), Peygamberler (Neviim) ve Kitaplar (Ketuvim) bölümlerinden oluşmaktadır. Bunlardan Tevrat Hz. Musa' ya verilmiştir ve âlemin yaratılışından Hz. Musa'nın ölümüne kadar olan olayları ve Tanrı'nın Hz. Musa'ya gönderdiği dini kanunları içermektedir. Diğer iki bölümünde ise Peygamberler (Neviim) ve Kitaplar (Ketuvim)'da İsrailoğullarının Hz. Musa'dan sonraki tarihleri ile diğer İsrail peygamberlerine gönderilen vahiyler yer almaktadır. Hz. Davud' a atfedilen Mezmurlar (Zebur) Kitaplar bölümünde yer alır. Yahudilere göre tüm bu kitaplar Tanrı tarafından gönderilmiştir. Sözlü kutsal metinler ise Tanah'ın tefsirleridir. Bunlara genel olarak Talmud adı verilir. Bu kaynağa sözlü kutsal metin denmesinin nedeni ilk dönemlerde nakil yolu ile var olup daha sonraları yazıya geçirilmesidir (Gündüz, 2007: 222).

Yahudilik kutsal metinlerine bakıldığında belirlenmiş bir inanç sistemi olmadığı görülür. Bu yüzden nelere inanılıp nelere inanılmayacağı konusunda ortak bir görüş yoktur. Ancak 12. yüzyılda Yahudiler için bir inanç sistemi oluşturulmuştur. Bu inanç sistemi Tanrı, peygamberlik, Hz. Musa'nın büyüklüğü, Tevrat'ın değişmediği ve değişmeyeceği, ahiret ve Mesih gibi temel konuları içerir ve Yahudi inancına göre ibadet sadece tanrıya yapılır ve mabed merkezlidir. Bu mabed ise ilk kez Hz. Süleyman tarafından inşa edilen Kudüs'teki Mabed'tir. Mabed tamamen yıkıldığı için bazı ibadetler askıya alınmıştır. Sabah, öğle ve akşam olmak üzere üç kez yapılan günlük ibadetler Mabed'i temsil ettiğine inanılan Yahudi ibadet yeri Sinagoglarda (Havra) yapılır. (Gündüz, 2007: 236-239)'e göre de Yahudilikte günlük ibadet dışında bir de cumartesi (şabat/sebt) günleri yapılan haftalık ibadet bulunmaktadır.

Yahudilik inançtan ziyade pratiği ön plana çıkaran bir dindir (Gürkan, 2008: 61) ve Yahudiliğin kutsal kitabı Allah'ın, Hz. Musa'ya vahiy yoluyla bildirdiği Tevrat'tır. Tevrat'ın dili İbranicedir. Cumartesi günü Yahudilerin kutsal günüdür. Bu günde hiçbir iş yapılmaz. Sadece ibadet edilir. İbadet yerlerine sinagog veya havra adı verilir. Din adamlarına ise haham denilir. Yahudilikte ibadetler günlük ve haftalık olarak ikiye ayrılır. Günlük ibadet sabah, öğle ve akşam olmak üzere üç vakitte yapılır. Cumartesi günü sinagoga gidilir ve topluca ibadet edilir. İbadet esnasında kutsal kitaptan bazı bölümler sesli bir biçimde okunur. Kadınlar ibadete katılmaz ancak başları örtülü olarak ibadeti izleyebilirler. Kudüs' te bulunan Ağlama

Duvarı, Yahudiler için önemlidir. Sinagoglarda bulunan yedi kollu şamdan (menora) ve içi içe geçmiş iki üçgenden oluşan sembol Yahudilerin en önemli sembolleridir. Günümüzde Yahudiler, Allah'a şükretme, Yas tutma, günahlara kefarete ve kötü günleri hatırlama amacıyla zorunlu olarak toplam altı gün oruç tutmaktadırlar. (Okumuş, 2013: 72).

Yahudiler sadece kendi kutsal kitaplarında adları geçen peygamberlere inanırlar. Onlara göre Hz. Musa en büyük peygamberdir. Peygamberlere iman, Yahudilerin son peygamberi Malaki ile sınırlıdır. Malaki ile peygamberlik sona ermiştir; bir daha peygamber gelmeyecektir. Bu yüzden Yahudiler Hz. İsa'nın ve Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmezler. (Gündüz, 2007: 236; Okumuş, 2013: 82). Yahudi Ağlama Duvarı dışında, çeşitli ülkelerde ziyaret ettikleri kabirler ve mahalli ziyaret yerleri bulunmaktadır. Yahudiler belli günlerde bu tür yerleri ziyaret ederler. Bu dinde hac mahallerinde dua edilir, adaklar adanır, bazen de istekler kağıda yazılıp bırakılır ve azizlere yalvarılıp şefaathçi olmaları istenir (Okumuş, 2013: 83).

1.1.3. Hıristiyanlık

Hıristiyanlık, Semavi veya İlahi Dinlerden biridir. Hıristiyanlığın tarihi Hz. İsa'nın doğumu ile başlamaktadır. Aslen bir Yahudi olan Hz. İsa Yahudi toplumu içinde doğmuş ve orada büyümüştür. İlk mesajlarını burada sunmuştur (Aydın, 2008: 17). Günümüzde dünyanın birçok yerinde yaklaşık 2,2 milyar civarında Hıristiyan yaşamaktadır.

Hıristiyanlıkta kutsal kitap 'Bible (Kitab-ı Mukaddes) diye adlandırılmaktadır. O Eski Ahit adı altında Yahudilerin kutsal yazıları ve Yeni Ahit (İncil) adı altında Hıristiyan yazıları olmak üzere iki temel bölümden oluşmaktadır. Hıristiyan inancına göre Eski Ahit, Tanrı'nın Hz. Musa ile Sina Dağında yaptığı ahdi temsil eder. Yeni Ahit, İsa'nın havarileriyle son akşam yemeğinde yaptığı sözleşmeyi temsil etmektedir. Eski Ahit tek başına bir anlam ifade etmez. O'nun anlaşılması için Yeni Ahit'e ihtiyaç vardır. Eski Ahit insanlığın Yeni Ahit dönemine hazırlanması işlevini görür. Bu yüzden Hıristiyanlıkta Kitab-ı Mukaddes içerisinde Yeni Ahit ayrıcalıklıdır, daha önemlidir (Aydın, 2007: 78). Hıristiyanlar dört İncil'i

kabul eder ve inanırlar. Bunlar Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncilleridir (Aydın, 2008: 17). İncil Yüce Allah tarafından Hz. İsa'ya verilmiştir. Yeni Ahit (Ahd-i Cedit) adıyla da bilinmektedir. Hz. İsa' nın Aramice konuştuğu bilinmektedir. Eldeki en eski İncil metni Grekçedir. Günümüzde Hıristiyanlığın yayılması için İnciller, bütün dünya dillerine çevrilmiştir (Okumuş, 2013: 88).

Hıristiyanlarda üç çeşit ibadet vardır. Bunlar günlük, haftalık ve yıllık ibadetlerdir. Günlük ibadet günde iki kez kilisede din adamı nezaretinde yapılır. Haftalık ibadet Hıristiyanlar için kutsal olan Pazar günü yapılır. Bu ibadet, kilisede ve mutlaka cemaatle yapılması gerekir. Yıllık ibadetlerin başında ise Noel ibadeti ve Paskalya ibadetleri yer alır. Noel ayininde kilisede büyük ayinler düzenlenir. Paskalyada da yine kiliselerde büyük ayinler düzenlenir (Aydın, 2008: 68-70).

Hıristiyanlığın inanç esaslarının temelini teslis (trinite) oluşturur. Teslise “üçlü birlik” adı da verilir. Teslis’in ilk unsurunu “Baba” yani tanrı oluşturur. Hıristiyanlar inandıkları Tanrının Yahudi ve Müslümanların da Tanrısı olduğuna inanırlar. Bu dinler Tanrıya inanan üç iman topluluğu olarak değerlendirilir. Hıristiyanlarda Tanrıya Baba denmesi Yahudilikten geçmiştir. Teslisin ikinci unsuru “Oğul” yani İsa’dır. Hıristiyanlara göre buradaki Baba-Oğul ilişkisi fiziksel bir bağ değildir. İsa’da Tanrının yaratılmamış ezeli mesajının bedenleştiğine ve aralarında yaşadığına inanılır. Tanrı bir defalığına İsa’da bedenleşmiştir. Teslisin üçüncü ve son unsuru ise Kutsal Ruh veya Ruhu’l-Kudüs’tür. Baba’dan veya Oğul’dan çıktığına inanılan Kutsal Ruh tanrı ile aynı cevherdendir (Aydın, 2008: 41-50).

1.1.4. Yezidilik

Yezidilik inancının daha iyi anlaşılabilmesi için Yezidi isminin menşe' inin ortaya konulması ile mümkündür. Ancak Yezidi isminin menşe'i ile ilgili Yezidiler üzerine yazılan kitapların genelinde birbirinin aksi olan görüşler ortaya atılmıştır (Öz, 2007: 9).

Yezidi isminin menşei ile ilgili bir görüş, Yezidilerin; Zerdüşt’ün, adını vererek kurmuş olduğunu düşündükleri Yezd şehrini ilk çıkış yerleri olarak göstermektedir. Yezidilere Yezidi denilmeden önce “Yzedi” yani Yezd şehrinden

gelenler ya da Yezidiler denildiğini, bu nitelendirmenin daha sonra Yezidi olarak değiştiğini öne sürmektedir (Işık, 2000: 51-52).

Yezidiler, kendilerinin Adem'in saf nesli olduklarını, mucizevi şekilde yalnızca Adem'in soyundan gelen ve yine sıra dışı şekilde bir ilahi varlıkla evlenen Şehid'in soyundan geldiklerini anlatırlar. Yezidiler dışında diğer milletler ise Adem ile Havva'nın birlikteliğinden olmuşlardır (Gündüz, 2001: 390).

Yezidiler için peygamber, delalet düşmüş olanları hidayet etmek için insan suretinde gönderilmiş meleklerdir. Görevlerini yerine getirdikten sonra, Allah katına yükselirler. Şeyhler ve peygamberler aynı görevi yerine getirmektedirler. Bu nedenle dereceleri aynıdır. Buna göre, Şeyh Adi, Laleş'e gönderilmiş bir melektir. Ayrıca, Sultan Yezid de yeryüzündeki fitneyi ortadan kaldırmak için Allah tarafından gönderilmiş bir melektir. Melek Tavus ile birlikte Allah katında oturmaktadır (Işık, 2008: 52).

Yezidiler, ölümden sonraki bir yaşama inanmamakla beraber, insanın bu dünyada cezalandırılmasını ve ödüllendirilmesini savunurlar. Onlarda cennet veya cehennem hayatının olacağı inancı yoktur. Mükemmel bir varlık olmayan insan, daha iyi olmak için çaba göstermelidir. Ölümden sonra beden toprağa karışır ve ölmüş olan insana tanrı tarafından yeniden yaşam verilmez. İnsan ölür, toprağa karışır, toz olur; yalnız ruh ölümsüzdür (Öz, 2007: 22).

Yezidilerde kötülük tanrısı (şeytan) yerine ikame edilen melaikeler kralı Melek Tavus'un apayrı bir yeri vardır. Yezidiler, Şeytan'ın yerine ikame ettikleri Melek Tavus'a tanrısal nitelikler atfettikleri için "Şeytana tapanlar" olarak nitelendirilmişlerdir. Oysa onların inancına göre, dünyayı yaratan Tanrı'nın cezalandırdığı şeytan, cehennemde kaldığı 7 bin yıl boyunca tövbe ve gözyaşlarıyla doldurduğu 7 testi ile cehennem ateşini söndürmüştü; Tanrı tarafından bağışlanmış ve meleklerin önderi olmuştur. Artık Melek Tavus, Tanrı'nın yarattığı dünyanın koruyucusu, yöneticisi ve Tanrı iradesinin yürütücüsü niteliklerini kazanmıştır (Turan, 1994: 61; Gökçen, 2013: 11).

Yezidilerin kutsal kitabı olan Kitab-ı Celve'nin ikinci bölümünde "*Bu dünyada tayin ettiğim zamandan fazla kimse kalamaz, istersem onu bu dünyaya ikinci ve üçüncü defa tenasüh suretiyle geri gönderirim, ruhunu başka bedenin içine*

sokarak; bu evrensel bir yasadır” denilmektedir. Bu inanca göre Yezidiler insan ruhunun öldükten sonra iyilik ve kötülüğüne göre değerlendirildiğini; iyi bir insan ise ruhun başka insanlara, kötü bir insan ise ruhunun hayvana geçtiğine inanırlar. Bu kötü ruhlar, kötülüklerinin cezasını çekmek için domuz, eşek, köpek pis ve adi hayvanların vücutlarına girerek orada cezalarını çektikten sonra iyi bir insana dönüşürler. İyi ve temiz insanların ruhları, iyi ruhlar, öldükten sonra semada yerlerini alarak devamlı gayb âleminde, insanlar için hayırları, gizli sırları, gizli ve görünmez şeyleri keşfederler. Cehennemi kötüler için bu dünyada muhtelif hayvan vücutlarında çekilen bir ızdıraptan; Cenneti ise semada bir yerden ibaret gören Yezidiler, cennet ehline Ahyar, cehennem ehline de Eşrar derler (Turan, 1994: 83).

Yezidilerin yerine getirmeleri şart olan dini vecibeleri şahadet, namaz (ibadet), oruç, zekât ve hacdır. Yezidilerin ibadetleri, muhtelif dinlerin ibadetlerinin farklı şekillerde yorumlanması ve birtakım adetlerin iç içe geçmesi ile oluşmuştur (Turan, 1994: 78). Namaz (İbadet) Yezidilerde yılda bir kez Laleş'te Şeyh Adiy'in türbesine yapılan hac esnasında gerçekleştirilen toplu ibadetin haricinde toplu ibadet etme yoktur. Ancak ne pahasına olursa olsun, bu toplu ibadetin başka bir dine mensup olanların görmesi engellenmelidir. Bu ibadet kesinlikle gizli olmalıdır. Bu namaz, İslam'da olduğu gibi hacı adaylarının tümünün bir anda kılması gerekmiyor. Ama küçücük cemaatler şeklinde kılınması zorunlu bir ibadettir (Öz, 2007: 45). Yezidilerde genel ve özel olmak üzere iki tür oruç vardır. Halkın tuttuğu oruca genel oruç denmekte ve Aralık ayının ilk Salı, Çarşamba ve Perşembe günleri olmak üzere arka arkaya üç gün tutulmaktadır (Turan, 1994: 80).

Öz (2007)' ün Mardin de yaptığı araştırmaya göre, Mardin' li Yezidilerin tuttuğu genel oruç; Aralık ayının ilk Salı günü oruç tutulur. Bunu Çarşamba ve Perşembe günleri takip eder. Cuma günü ise oruç tutulmaz Şeyh Şems Bayramı (Güneş Bayramı) kutlanır. Sonraki haftanın Salı, Çarşamba ve Perşembe günü de oruç tutulur ve Cuma günü yine bayram yapılır. Bu da Şeyh Sîn Bayramıdır. Öbür hafta da aynı şekilde üç günlük oruç tutulur ve Cuma günü Sultan Yezid Bayramı kutlanır. Böylece genel oruç olan dokuz günlük oruç tutulmuş olur. Bununla birlikte, yalnızca din adamlarına özgü olan özel oruç ise, toplamda 80 gün tutulmaktadır.

Yezidilikte zekâta “rısım” denilmektedir. Yezidi halkı, hac, namaz vb. ibadetleri yerine getiren din adamlarına bağış yapmayı dini bir vecibe mantığı içerisinde yerine getirirler. Yezidilikte zekât böyle bir dini vecibedir (Işık, 2000: 69; Öz, 2007: 51). Aynı zamanda Yezidilikte zekât farz kılınmıştır.

1.2. TURİZM İLE DİN ARASINDAKİ İLİŞKİ

Turizm yalnızca ekonomik bir olay olmayıp toplumsal, politik ve çevresel yönleri de olan ve dolayısıyla toplumsal bir yapıyı etkileyen bir harekettir. Bu nedenle turizmin etkileri değerlendirilirken sadece gelir getirici ve döviz kazandırıcı özellikleri gibi ekonomik sonuçları değil, toplumsal ve kültürel yansımaları gibi ekonomik olmayan konularla da alakalıdır (Gürbüz, 2002: 52). Nitekim, insanların seyahat etme sebeplerinde inanç ve dini konular olduğunda, farklı kültürden birçok insanın bir araya gelmesi sadece ekonomik değil sosyal açıdan da fayda sağlamaktadır.

İnsanoğlu var olduğu günden beri hak veya batıl bir takım şeylere inanmıştır. İnsanlığın varoluş tarihinden günümüze kadar birçok değişik din ve inanç grupları çıkmıştır. Dinler inananlara belirli kurallar ve hükümler bildirmiştir. Bunlardan en önemlisi de seyahat faktörüdür (Şahiner, 2012: 26). Turizm, seyahat olgusu üzerinde büyük bir etkisi olan din ile çok yakından ilgilidir. Dini bayramlar, ayinler, dini festivaller, inançlar ve dinsel olaylar turist davranışlarını etkileyen ve insanları inanç turizmine yönlendiren önemli faktörlerdir (Henderson, 2003: 447). Din adamlarının kutsal mekânların ziyaretine önem verdiklerinden dolayı insanlar da kitleler halinde kutsal mekânları ziyaret etmeye başlamıştır. Böylece kutsal kabul edilen mekânların bulunduğu bölge veya yörenin ekonomisine katkıda bulunmuştur.

Din, geçmişten bu yana insanları seyahate yönlendiren önemli bir faktör olmuştur. Bu seyahatler turizmin ilk biçimi olarak düşünülebilir (Stanciulescu ve Tirca, 2010: 129). Dini meseleler ve inanç, turistik hareketleri her zaman etkilemiştir. Dini topluluklar içinde ve özellikle Müslüman topluluklarda, bazı dini emirler turizmin talebini ve yoğunluğunu etkilemektedir (Arasteh ve Eilami, 2011: 1; Kurnaz, 2013: 11).

Turizmin temelinde insanın psikolojik tatmin duygusu sağlaması yer almaktadır (Uçkun, 2004: 29). Dünyada milyonlarca insan, en az yılda bir ya da iki defa kendi ülkelerindeki veya başka ülkelerde ilgi duyduğu destinasyonlara (çekim merkezi) turistik veya kültürel amaçlarla seyahat etmektedir. Diğer taraftan dünyada yaşayan 7 milyar insanın, 2,2 milyarı Hıristiyan, 1,6 milyarı Müslüman, 14 milyonu Musevi/Yahudi olup, geri kalan 2.9 milyar ise Hinduizm, Budizm, Şintoizm, Taoizm vb. 19 değişik dine inanmakta ve az bir bölüm ise hiçbir dine mensup bulunmamaktadır. Diğer açıdan, din en az insanlık tarihi kadar eski olup, insan yaşamının vazgeçilmez dinamiklerinden birisidir. Bu bakımdan insanlar dini ibadet ve seremonilerin yapıldığı, inananların dini vecibeler dolayısıyla belirli sürelerle ziyaret ettikleri kutsal mekânlar olan bu inanç merkezlerine büyük ilgi göstermektedir (Anadol, 2002: 175).

Din ve turizm arasındaki ilişkinin önemini anlamak için din faktörünün turizm üzerindeki ekonomik ve sosyal boyutunu anlamak gerekmektedir. Dinin turizm üzerindeki ekonomik boyutu her zaman için turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeleri cezbe etmiştir. Çünkü insanlar dini inançlarının gereklerini yerine getirmek için daha fazla harcama yapmaktadırlar. Bu da turizm sektöründeki işletmeleri inanç turizmi alanında faaliyet göstermeye yönlendirmektedir. Bununla birlikte, turizmin yarattığı ekonomik, sosyal, kültürel ve politik etkiler, ülke ekonomilerinde ve özellikle uluslararası ekonomik ve politik ilişkilerde önemli sonuçlar doğurmaktadır (Akat, 2000: 24). Buna ek olarak sosyal açıdan bakıldığında, farklı kültürlere sahip farklı milletlerden oluşan insanların inançları uğruna ziyaret ettikleri yerlerde birleşmesi toplumsal açıdan yakınlaşma sağlamaktadır.

Bu açıklamalardan yola çıkılarak, dini inançlar seyahatleri ve bununla birlikte konaklamaları da beraberinde getirmektedir diyebiliriz. Gerçekleştirilen bu seyahatlerle birlikte insanların farklı ülkelere veya şehirlere gitmesini sağlamak ve bununla birlikte o bölgeye toplumsal ve ekonomik açıdan katkı sağlamaktadır.

2. ALTERNATİF TURİZM ÇEŞİTLERİ ARASINDA İNANÇ TURİZMİ

İnsanların gelir düzeylerinin yükselmesi, ulaşım imkânlarının kolaylaşması ve boş zamanlarının artmasıyla turizm sektörünün önemi her geçen gün artmaktadır.

Buna paralel olarak, turizme katılan insanların farklı beklentileri turizm sektöründe bulunanları farklı arayışlara yönlendirmekte ve böylelikle alternatif turizm faaliyetleri önem kazanmaktadır.

Alternatif turizm; doğal kaynak stoklarını koruyarak kaliteli bir çevre oluşturmayı ve yöre halkının turizm ile ilgili faaliyetlerini kontrol ederek bu yönde ekonomik fayda sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kavram özellikle 1990'lı yılların ortalarından itibaren kullanılmaya başlanmıştır ve çekiciliğini yavaş yavaş kaybetmeye başlayan kitle turizmine karşı yeni turizm modellerinin geliştirilmesi fikrini doğurmuştur (Hacıoğlu ve Avcıkurt, 2008: 8).

Alternatif turizm, “*sosyal ve ekolojik uyuma, yerel ve yabancı girişimcilerin işbirliğine ve gelişmede yerli malzeme kullanılmasına öncelik verme amacını güden bir turizm çeşididir*” (Yıldız ve Kalağan, 2009). Alternatif turizm, arz yönlü bakış açısına göre değerlendirildiğinde, turistik açıdan önem arz eden kaynakların koruma kullanma ilkesine uygun olarak kullanılmasını ve daha fazla getiri potansiyeline sahip turizm türlerinin oluşturulmasını ifade ederken; talep odaklı bakış açısına göre ise bireyin kişisel istek ve ihtiyaçlarına göre daha fazla uyarlanmış, çevreye saygılı ve farklılaştırılmış bir turizm hizmetini ifade etmektedir (Uçar vd., 2010: 3).

Turizmde çeşitliliğin artması, Türkiye’de yer alan ve turizme açılacak olan alanların, turizm arz potansiyelinin değerlendirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca turizm sektöründe turizm arzı çeşitliliği ve sektördeki hizmetlerin 12 aya çıkarılması sadece yaz döneminde turizm gelirlerindeki artış yerine diğer dönemlerde de istikrarlı bir gelir yaratıcı etki sağlayacaktır.

Turizm arz potansiyelinin yüksek olduğu fazla bozulmamış, doğal tarihi ve sosyo-kültürel çekiciliklere sahip ülkeler kaynaklarını planlı ve koruma-kullanma ilkelerine bağlı kalarak kullanmaya daha fazla önem göstermekte ve turizmde ürün çeşitliliğini sağlayacak alternatif turizm aktivitelerine yönelmektedirler (Çeken vd., 2007).

Hacıoğlu ve Avcıkurt (2008: 9)’a göre alternatif turizm kavramının ortaya çıkış nedenleri şu şekildedir:

- Sürdürülebilir turizm anlayışının ortaya çıkması,

- Kaynakların azalması ve niteliklerin bozulması,
- Turizmi bütün yıla yayma anlayışının gelişmesi,
- Tüketicilerin klasik kitle turizminden (deniz, kum, güneş) üçlüsünden sıkılması,
- İnsanların tatil ve turizm anlayışına ilişkin beklentilerin değişmesi,
- Tüketicilere yönelik, değişik zevklere, heyecanlara hitap eden tatil olanaklarının oluşturulmasıdır.

Alternatif turizm, turizm talebini etkileyen en önemli faktörlerden birisidir. Çünkü, turizm olayına katılan kişilerin ihtiyaç ve isteklerine alternatif turizm her zaman cevap verebilmektedir. Bu da ancak ülkelerin veya bölgelerin sahip oldukları turistik arz değerlerin çeşitliliğiyle mümkün olabilmektedir (Uçar vd., 2010: 2).

Ayrıca, günümüzde turizm talebi deniz-kum-güneş üçlüsünden ziyade doğa, tarih ve kültür amaçlı seyahatlere doğru yönelmektedir. İnsanların iş yoğunluğu ve stresten kurtulmak için ve insanların artan eğitim düzeyi, refah düzeyi gibi durumlar bu yönelme sebeplerinden birkaçıdır. Bununla birlikte kentsel yaşamın sıkıcılığından bunalan insanlar içinde buldukları yaşam tarzlarından geçici olarak uzaklaşmak isterler. Bu da alternatif turizmin önemi açıkça ortaya koymaktadır.

Alternatif turizm çeşitlerinin arasında; yayla turizmi, gençlik turizmi, yat turizmi, golf turizmi, botanik turizmi, dağcılık ve kuş gözlemciliği gibi daha birçok çeşidi bulunmaktadır. Ancak çalışma konumuz olan inanç turizmi detaylı olarak ele alınacaktır.

2.1. İNANÇ TURİZMİ KAVRAMI

Her geçen gün insanların farklılaşan değişiklik ve özgürlük istekleri, tatil süreçlerinde deniz-kum-güneş (3S) turizminden farklı olarak alternatif turizm çeşitlerine yönelmelerine bunun sonucu olarak da yeni cazibe alanlarının oluşumuna etken olabilmektedir. Yat turizminden mağara turizmine kamp turizminden yayla turizmine geniş bir kapsamda ele alınan alternatif turizm çeşitleri içerisinde kuşkusuz turizm gelirleri açısından fazla getirisi olanların başında inanç turizmi gelmektedir

(Kaya vd., 2013: 14). Ayrıca inanç turizmi talebi diğer turizm türlerine göre fazla esnek değildir. Bundan dolayı turizm talebinde inanç turizmi önemli yere sahiptir.

İnanç turizmi, dinler ve inançlarla bağlantılı olarak; her din ve inancın çeşitli nedenlerle kendince önem atfettiği kutsal bölgelere, bu bölgelerdeki kutsal mekânlara yapılan ziyaretler akla gelmektedir (Haleva, 2007: 62). Ancak, inanç turizm kavramı ile ilgili bir çok tanım literatürde mevcuttur.

İnanç turizminin tanımına bakılacak olursa; *“İnsanların sürekli olarak yaşadıkları, olağan gereksinimlerini karşıladıkları yerlerin dışında, dini gereksinimlerini yerine getirmek, inanç çekim merkezlerini görmek amacıyla yaptıkları gezilerin turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi”* olarak tanımlanmaktadır (Bingöl, 2007: 1). İnançlar gereği zorunlu gördüğü kutsal mekânları ziyaret ederek hem manevi hem de iç huzuru arayan insanların katılmış olduğu bir turizm türüdür.

Kurnaz (2013: 8)’ a göre inanç turizmi; *“İnsanların devamlı ikamet ettikleri, çalıştıkları ve her zamanki olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına, yani inanç çekim merkezlerine, dini inançlarını tatmin etmek amacıyla yaptıkları ve bu seyahatleri sırasında genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünüdür”*.

Küçük (2003: 767)’ e göre inanç turizmi; kutsal kabul edilen yerleri ziyaret etme, dinî törenlere katılma veya izleme, “hac etme” şeklindeki dinî vazifeleri yerine getirme amacı ile yapılan ziyaretlerin veya faaliyetlerin turizm anlayışı içerisinde değerlendirilmesidir.

Usta, (2005: 5)’ ya göre inanç turizmi, insanların sürekli yaşam alanları haricinde, ticari kazanç amacı güdülmeden, çıkış noktası inançları gereği dini vecibelerini yerine getirmek veya ziyaret etmek için dini açıdan önemli gördükleri kutsal yerlerde en az bir gece konaklamadan oluşan geçici seyahatlerin ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal nitelikli olay ve ilişkiler bütünüdür.

Yukarıdaki tanımlardan hareketle inanç turizmi, farklı kültüre ve farklı inançlara sahip olan insanların dini açıdan önemli gördükleri farklı şehir veya ülkedeki kutsal yerlere manevi ihtiyaçlarını gidermek amacıyla yaptıkları seyahatler bütününde oluşan sosyal ve ekonomik ilişkiler bütünüdür diyebiliriz. Bu kapsamda

inanç turizmi dinsel görev amaçlı olabileceği gibi sadece kutsal mekânları ziyaret etmek amaçlı da olabilmektedir.

Ayrıca turizmde insanlar gezmek görmek ve dinlenmek amacıyla seyahat etmektedirler. Farklı bir turizm çeşidi olan inanç turizminde ise, diğer turizm çeşitlerinden farklı olarak insanlar inançlarının gerektirdiği dini vecibelerini yerine getirmek için dini acıdan önemli gördükleri kutsal yerleri ziyaret etmektedirler (Usta, 2005: 2).

Tablo 3: Dünya'daki Bazı İnanışlar ve İnanan Sayıları

Dinler	İnanan Sayıları (Milyon Kişi)
Hıristiyan	2200
Müslüman	1600
Hindu	1000
Budist	500
Yahudi	14
Geleneksel Dinler	400

Kaynak: Demircioğlu, 2013; Kurnaz, 2013: 19).

Tablo.3'teki bilgiler ışığında, dünyada başlıca dinlere mensup 5 milyar 714 milyon kişinin bulunduğu görülmektedir. Bunlar 2,2 milyar Hıristiyan, 1,6 milyar Müslüman, 1 milyar Hindu, 500 milyon Budist, 14 milyon Yahudi yaşamakta ve ayrıca 400 milyon geleneksel dinlere inanan insan yaşamaktadır. Buna ek olarak, dünyada, tüm tanrıları ve ruhsal varlıkları reddeden ve hiçbir inanç yolunu kabul etmeyen 1,1 milyar kişi ataist (tanrı tanımaz) olarak yaşamaktadır.

İnanç turizmi diğer turizm çeşitlerinden farklı yanı hem dinamik hem de statik özelliklere sahip olmasıdır. Dinamik özelliği açısından, insanların seyahat süresince yapılan hareket alanının genişliğidir. Statik özelliği ise, normal ikamet yeri dışında geçici bir konaklamayı içermesidir. Her iki özellik de turistlerin özel ilgileri ile seyahatin belirli bir zaman dilimi içerisinde yapılması sonucu çevre değişikliği

yaratmasıdır (Gökdeniz, 1996: 101). Bu çevre değişikliği de hem ulusal hem de uluslararası turizm talebini olumlu yönde etkilemektedir. Bundan dolayı fazla esnek olmayan inanç turizminin önemi ekonomik, politik ve sosyal olma özelliğiyle önemini korumaktadır.

İnanç turizmi talebi “aktif inanç Turizmi” ve “Pasif İnanç Turizmi” olarak iki grupta incelenmektedir.

2.1.1. Aktif İnanç Turizmi

Bir ülke insanının başka ülkelere dini ihtiyaçlarını gerçekleştirmek amacıyla gitmesi ve bu seyahati suresince turizm kavramı içindeki ilişkilerden yararlanması, gidilen ülke açısından aktif inanç turizmidir denilebilir (Kaya, 1996: 5).

Diğer bir tanıma göre aktif inanç turizmi; bir ülkenin sahip olduğu inanç merkezlerinin çekiciliğini kullanması ve yabancı ülkelere, ziyaretçi çekip inanç turizmi tanımında belirtilen unsurları uygulamasıyla ülkeye ekonomik fayda sağlamasına aktif inanç turizmi denmektedir (Aksoy, 2002: 421).

Aktif inanç turizminde önemli olan, hac ziyaretleri yapılan dini merkezlere sahip olmak ve bu dini merkezlere yurtdışından gelen turistler tarafından ziyaretler yapılmasıdır. Aktif inanç turizmi sayesinde ziyaretçilerin, ziyaret edilen ülkeye döviz bırakıp ülke ekonomisine artı bir değer katması aktif inanç turizminin en önemli özelliğidir. Burada bırakılan dövizler, ülkenin aktif dış bilançosunda yer aldığı için ödemeler dengesini olumlu yönde etkilemektedir.

Aktif inanç turizmine örnek olarak, kişilerin dini inançları gereği Türkiye’den Suudi Arabistan’da bulunan ve Müslümanlar için mukaddes yerler olarak kabul edilen Mekke ve Medine gibi dini merkezlere yapılan seyahatler Suudi Arabistan için aktif inanç turizmi olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde Hıristiyanlar bakımından önemli olan ve Türkiye’de bulunan Efes gibi hac yerlerine yurt dışından yapılan dini seyahatler de Türkiye için aktif inanç turizmi olmaktadır (Kaya, 1999: 5).

Bununla birlikte, aktif inanç turizmi aslında iç turizm hareketlerini de kapsamaktadır. Çünkü ülke toprakları içinde bulunan çekim merkezleri, yabancı ziyaretçilerin yanı sıra ülke vatandaşları tarafından da ziyaret edilmekte ve iç turizm

hareketine olumlu yönde bir canlılık ve hareket kazandırmaktadır (Aksoy, 2002: 421). Böylece dini açıdan kutsal mekânlara sahip olan bölgelerin çektiği turistlerin yaptığı harcama ile birlikte bölge ekonomik ve sosyal açıdan gelişmekte ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmakla birlikte ülkenin istihdamına da katkı sağlamakta ve faktör gelirlerini arttırmaktadır. Turistlerin yapmış olduğu harcamalar sonucunda meydana gelen gelir, kişinin gelir ve refah düzeyini yükseltmesiyle birlikte, oluşan döviz girdisiyle hem ülkenin dış alım gücünü hem de görünmeyen ek ihracatını arttırmaktadır.

2.1.2. Pasif İnanç Turizmi

Aktif inanç turizminin karşıtı olarak bir ülke insanların dini inançlarını yerine getirmek amacıyla başka ülkelerdeki dini çekim merkezlerine yaptıkları seyahatleri ve bu seyahatlerde inanç turizmi tanımı içindeki faaliyetlerden yararlanmaları, pasif inanç turizmi olarak tanımlanmaktadır (Aksoy, 2002: 421). Türkiye'deki vatandaşların her yıl Mekke ve Medine'yi hac amaçlı ziyaret etmesi örnek olarak verilebilir.

Pasif inanç turizminde önemli olan, hac ziyaretleri yapılan dini merkezlere sahip olmak değil, bu dini merkezlere sahip olan ülkenin topraklarına gitmektir. Diğer önemli olan bir husus ise bu süreç içinde turizm işletmelerinin imkânlarından yararlanarak karşılığında o ülkeye döviz bırakmaktır (Akat, 2000: 26). Bu da o ülkenin döviz talebini arttırmakta ve pasif inanç turizmine katılanların görünmeyen ithalatı söz konusudur.

2.1.3. İnanç Turizminin Özellikleri

Turizmin diğer çeşitlerinde olduğu gibi inanç turizminde de uygulamada birçok farklılıklar bulunmaktadır. Her dinin kuralları içinde dini seyahatler farklı şekilde düzenlenmiştir. Bazılarında diğerlerine göre daha önemli bir yer tutmakta ve daha çok manevi kazanım sağlamaktadır. Dini turizm genellikle üç şekilde ortaya çıkmaktadır (Yılmaz, 2000: 68):

- Hac gezisi olarak, kutsal yerlere yapılan bireysel ya da grup halinde yapılan ziyaretler,
- Belirli dini tarihlerde, önemli dini olayların yıl dönümlerinde gerçekleşen büyük ölçekli toplantılar,
- Turistik bir güzergâh üzerindeki önemli dini yerleri ve yapıları, turun süresini dikkate almadan ziyaret etmek için gerçekleştirilen turlar. İnanç turizmi tanımı gereği manevi bir amaç taşımaktadır.

İnanç turizminin bu özellikleriyle birlikte Dünya Turizm Örgütü (DTÖ) istatistiklerine göre dünya genelinde her yıl 300 milyon turist inaç merkezli seyahatiyle 18 milyar \$ büyüklüğünde ciddi bir ekonomik pazar oluşmaktadır. Bu istatistiklerle, inaç turizmi alternatif bir turistik ürün olarak ülke gelişimi için gelir potansiyeli oluşturacaktır. Ayrıca Dünya Turizm Örgütü (DTÖ) yapılan bu araştırmalarla inaç turizminin de içinde bulunduğu turizm hareketlerinin 2020 yılında %20 artacağı öngörülmüştür (Zengin, 2010: 35). Bu da inaç turizminin, inaç merkezi bulunan o bölge veya ülkeye ciddi bir şekilde ekonomik fayda sağlamakla birlikte sosyo-kültürel açıdan da gelişmesini sağlamaktadır.

2.1.4. İnaç Turizmine Katılma Sebepleri

Yılmaz (2000: 58)'a göre inaç turizmine katılma sebepleri aşağıdaki gibidir:

- **Dini gereklerden biri olarak hac görevini yerine getirmek:** Birçok din için hac manevi bir arınma, kurtuluş ve bir ibadet şekli olarak görülürken Müslümanlar ve Yahudiler için şartlara bağlı bir zorunluluktur.
- **Bir adağı yerine getirmek, şükranlarını sunmak, günahlarından arınmak ve dileklerini bildirmek:** İnsanlar yaşamlarında dünyevi yollarla çözülemeyen bir sorunla karşılaştıklarında bu sorunu çözebilmek için ilahi bir yardım arayışına girmektedir. Kutsal bir yere yapılan ziyaretin amacı o sitenin ilahi muhafızının aracılığıyla bu tür bir yardım yakarışının iletilmesini sağlamaktır. Burada inananlar günahlarını itiraf etmekte, adaklar adamakta, tövbe etmekte ve gelecekte daha kutsal bir yaşam süreceklerine dair kararlarını açıklamaktadır.

- **Belirli dini olayları kutlamak ve anmak:** Her dinin, mensuplarınca kutsal sayılan belirli olaylarla bağlantılı törenleri ve inançları bulunmaktadır. Peygamberlerin doğumları, kutsal kişilerin ölümleri ya da onlar tarafından yapılan belirli yolculuklar dini doktrinde ve efsanelerde kayıtlıdır. Bu tür olaylar dini festivallerde dince önemli sayılan kişilerin yaşamlarını ve faaliyetlerini anmak için temsili olarak tekrarlanmaktadır.
- **Sosyal ve manevi yönlerden üstün bir konuma ulaşmak:** Sosyal yönden bakıldığında, dini bir yolculuk yapmak birçok toplumda bir erdem olarak kabul edilen dindarlığın bir göstergesidir.
- **Aynı dinden olanlarla ilişkide olmak ve bağlantı kurmak:** Bu amaç misyoner toplantılarını ve hac yolculuklarını içermektedir. Birçok dinde hac yolculuklarının temel amacı dine mensup kişilerin bir araya gelmesini sağlamak için bir neden yaratma olarak açıklanmaktadır.
- **Hakikati yaymak:** Birçok din inananlara gerçekleri öğretme ya da dini yayma gibi amaçlarla misyonerlik faaliyetlerini desteklemektedir.
- **Konferanslar ve dini toplantılar düzenlemek:** Dini olmayan örgütler gibi dini gruplar da faaliyetlerini etkili şekilde yürütmeye ihtiyaç duymaktadır. Bu amaçla da dini gruplar gelişimlerini izleyebilecekleri, üyelerinin manevi hedeflerine etkin şekilde ulaşmalarını sağlayacak eğitim verebilecekleri periyodik toplantılar düzenlemektedir.

2.2. İNANÇ TURİZMİNE YÖNELİK DESTİNASYONLAR

Hıristiyanlık Çalışmaları Merkezi'ne göre dünyada her yıl 150 milyon Hıristiyan'ın hacı olduğu belirtilmiştir. Bu durum Hıristiyanlığın inanç turizminde ne kadar önde olduğunu göstermektedir. İnanç turizmi Hıristiyanlığın doğuş yeri olan Ortadoğu ile kabul gördüğü Avrupa bölgesinde ön plana çıkmaktadır. Her yıl milyonlarca Hıristiyan İtalya'yı ve Vatikan'ı ziyaret etmektedir. Hıristiyanlığın üç en önemli inanç merkezi olan Santiago de Compostela, Camino de Compostela (Hac Yolu) ve Guadalupe dünyanın farklı ülkelerinden gelen ziyaretçileri ağırlamaktadır (Bulu ve Eraslan, 2007: 158).

UNESCO tarafından 1993 yılında Dünya Mirası Listesine alınan Camino de Compostela' da yapılan kutsal hac yolu yürüyüşüne yüzbinlerce kişi katılmaktadır (Zengin, 2010: 36). Lizbon'a 100 km. uzaklıkta küçük kırsal bir köy olan Fatima bölgesi Portekiz'in en önemli inanç merkezidir. 13 Mayıs 1917'de Hz. Meryem'in 3 çobana görüldüğünün ve çobanlara özel sırlar verdiğinin duyulması ve de bu olayı Vatikan'ın kabul etmesiyle bu alan Hıristiyanlık aleminde kutsal kabul edilmeye başlanmıştır. Günümüzde önemli bir hac merkezi olan bu alan 2013 yılında ortalama 6 milyon kişi tarafından ziyaret edilmiştir. Müslümanlığın en önemli inanç merkezi olan Suudi Arabistan 2013 yılında yaklaşık 18 milyon kişi tarafından ziyaret edilmiştir. Kubbetüs Sahra ve Mescidi Aksa'nı bulunduğu Kudüs Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar için ortak çekim noktasıdır (Bulu ve Eraslan, 2007: 159). Bu bilgiler ışığında aşağıda inanç turizmine yönelik önemli destinasyonlar detaylıca açıklanacaktır.

2.2.1. İnanç Turizmine Yönelik Dünyadaki Önemli Destinasyonlar

Dünya İnanç Turizm Örgütü (WRTA)'ne göre inanç turizmi son otuz yılda büyük gelişme kaydettiğini vurgulamıştır. Bununla birlikte, bu gelişmenin 1990 yılından itibaren ivme kazandığını ve 2000 yılından itibaren artış hızının artarak 2013'de de bu trendin devam ettiğini belirtmektedir. Buna paralel olarak hacı olmak amacıyla yapılan seyahatlerde de, dünyada dikkate değer bir yükseliş gerçekleşmiş, Vatikan'a yapılan ziyaretler son on yılda iki katına çıkmıştır. Lourdes, Fatima, San Giovanni Rotondo, Asisi, Canterbury Katedrali, Cenova ile Yunanistan ve Türkiye'nin Aziz Pavlus'un misyonerlik rotası içinde bulunan bölgelerinde de dikkat çeken bir yükseliş gerçekleşmiştir (www.religioustravelassociation.com; Şaman, 2009: 17).

Şekil 3: Dünya'daki İnanç Turizmi Örnekleri

Kaynak: Zengin, (2010: 38).

Şekil.3'te de görüldüğü gibi dünyanın birçok yerinde Budizm, Hinduizm, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam gibi dinlerin inanç ve hac merkezleri bulunmaktadır.

- **Mekke ve Medine**

Suudi Arabistan'ın batı kesimindeki bulunan Mekke (bkz. Ekler/Resim 1), İslam dünyasının kutsal hac merkezidir. İslam sözcüğü Arapça "se-le-me" kökünden türemiştir ve anlamı "barış" tır. Kuzeyinde Medine, doğusunda Riyad, güneyinde Asir, Baha ve Cihan bulunur. Medine'yle birlikte Haremeyn olarak adlandırılır. Mekke veya Mekke-i Mükerrerme, Arap Yarımadası'nda Hicaz eyaletinin başkenti ve Suudi Arabistan'ın en büyük şehridir. İslam dini bu şehri kutsal kabul etmektedir. Kuran'da Ümmü'l-Kura (Kentler Anası) adıyla da anılır ve insanlar için ilk evin (kabe) Mekke'de kurulduğu bildirilir (Al-i İmran: 96; Zengin, 2010: 38). Ayrıca, her yıl iki milyondan fazla Müslüman Hac görevlerinin yerine getirmek için Mekke ve Medine şehirlerine gidip kutsal yerleri ziyaret etmektedirler (Tilson, 2001: 36).

Suudi Arabistan'ın batısında, Hicaz Bölgesi'nde ve Kızıl Deniz'e 193 kilometre mesafede bulunan Medine (bkz. Ekler/Resim 2), ülkenin dördüncü büyük kenti konumunda ve İslam dünyasının Mekke'den sonraki en önemli dinsel

merkezidir. Hz. Muhammed 622 yılında Mekke'nin 338 kilometre kuzeyindeki Yesrib'e hicret ettiğinde kentin adını “Medinet ül Münevvere (Aydınlanmış Şehir)” olarak değiştirmiştir (www.bilgizenginleri.com).

- **Kudüs**

Akdeniz ve Ölü Deniz'in kuzey sınırı arasında yer alan Kudüs (bkz. Ekler/Resim 3), dünyanın en eski şehirlerinden biridir. Ayrıca, Müslüman, Hıristiyan ve Musevilerin kutsal şehri olarak bilinmektedir. Bununla birlikte, “Kutsal Yerler”, Meydan Laroussa'da; Filistin'de İsa'nın hatırasına bağlı yerler ve tapınaklar olarak [Beytüllahm mağarası, Nasıra, Tabor dağı, Meclis, Golgotha, Kutsal kabir (Kudüs'te İsa'nın mezarı ve Calvarium tepesine kurulan anıtlar topluluğu), Uruç mağarası, Bakire Meryem'in kabri] tanımlanmıştır (Zengin, 2010: 46). Ayrıca Kudüs, Mescidi Aksa'yı bağrında barındırdığından dolayı İslam'da ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Ayrıca, 3000 yıl önce Yahudiliğin merkezi olan Kudüs'te Yahudiliğin en kutsal yeri olan “Ağlama Duvarı bulunmaktadır. Kısacası Kudüs, üç semavi dinin, dolayısıyla insanlığın büyük bir kısmının kutsallarının kesiştiği noktadır.

- **Vatikan**

Vatikan (bkz. Ekler/Resim 4), İtalya'nın Roma şehrinde bulunan, Hıristiyanlık dininin Katolik mezhebinin yönetim merkezi olan bir devlettir. Yerleşik nüfusu ortalama 930 olan Vatikan'ın turistik şehir olması sebebiyle bu nüfus turistlerle 1500'ü aşmaktadır (<http://tr.wikipedia.org>). Ayrıca, 44 Hektarlık bir alanı kapsayan toprakları, San Piet-ro meydanını ve bazilikasını, Vatikan sarayını, müzesini ve bahçelerini içine alır. Roma'da ve dışında on iki bina, toprak dokunulmazlığı hakkına sahiptir; bunlar arasında San Giovanni'nin Laterano, Santa Maria Maggiore, San Paolo-Fuari les-Mura bazilikaları, papanın yazlık sarayı Castel Gondolfo ve Vatikan radyosu vericisinin bulunduğu arazi sayılabilmektedir (Zengin, 2010: 56).

- **Fatima**

Portekiz'in kutsal mekânı olan Fatima (bkz. Ekler/Resim 5), Coimbra'nın 67km güneyinde, Lisbon'un ise 142km kuzeyinde Qurem bölgesinde yer alan Fatima, Katoliklerin en önemli hac merkezlerinden biridir.

Hristiyanlık'ta Compostelle, Lourdes gibi hac mekânları da vardır. Bununla birlikte, Hinduizmde, Hindistan toprakları, iki bin yıldan beri hac mekânı olarak kabul edilmektedir (Erbaş, 2002: 100). Özellikle hac yerleri Benares ve Ganj Nehri olan Ortodoks Hintlileri, günahlarından arınmak için her yıl Ocak ayında Ganj ve Yamuna nehirlerine gitmektedir. Ayrıca Tanrı Vişnu ve Şiva'ya adanan büyük mabetler de hac merkezi olarak kabul edilir. Bu hac merkezlerine bir Hindu durumuna göre yılda birkaç sefer gider. Budizmde hac ziyareti, Buda'ya ait mekânlarla ondan kalanların bulunduğu yerlere yapılır. Bodhi Gaya, Hindistan'da Budistlerin en önemli hac yeridir. Bunun dışında hac için ziyaret edilen yerler; Nepal'deki Buda'nın doğum yeri olan Lumbini, Buda'nın ilk vaazını yaptığı Benares' deki Geyik Parkı ve Buda'nın olduğu yer olan Kuşinagara'dır (Özbay vd, 2012: 133-135). Şintoizm'de hac merkezi olarak kabul edilen kutsal mekânlardan biri de İse' dir (Erbaş, 2002: 105; Kurnaz, 2013: 21).

2.2.2. İnanç Turizmine Yönelik Türkiye'deki Önemli Destinasyonlar

Benzersiz coğrafi konumu ile Avrupa ve Asya Kıtası arasında bir köprü görevi yapan Türkiye, ticaret ve göç yollarının merkezinde bulunarak binlerce yıl boyunca kültürlerin beşiği olmuştur. Çok tanrılı dönemlerde, Anadolu'nun pek çok yerinde tanrı ve tanrıçalara adanmış tapınaklar ve yapılar oluşturulmuştur. Tek tanrılı dinlerin yayılmasıyla birlikte yeni yapılar inşa edilmeye başlanmış ve Kutsal Kitaplarda adı geçen yerlerin ve eserlerin birçoğu Türkiye toprakları üzerinde inşa edilmiştir. Tüm bu özellikleri ile Türkiye eşsiz bir inanç merkezi durumundadır. Bu bilgiler ışığında, Türkiye' de bulunan önemli inanç merkezleri kısaca açıklanıp, Süryanilerin inanç merkezi olarak kabul edilen Mardin de bulunan inanç merkezleri diğer bölümde detaylıca ele alınacaktır. Ancak, bunları açıklamadan önce Türkiye'deki inanç turizminin gelişiminden bahsetmek faydalı olacaktır.

Türkiye’de dini amaçlı turizmin sayısal verilerine ulaşmak için ilk çalışmalar, Devlet İstatistik Enstitüsü’nün 1965 yılında düzenlediği bir anketle başlamıştır. 1983 yılında ise aynı kurumun iç turizm hareketlerine yönelik olarak “Hane Halkı Eğilim Anketi” ile seyahat edenlerin sayısı belirlenmeye çalışılmıştır (Aksoy, 1998: 12; Şaman, 2009: 19). Yine Devlet İstatistik Enstitüsü’nün “Yabancı Ziyaretçi Eğilim Anketi” verilerine göre; 1965 – 2007 yılları arasında ülkemize “dini amaçlarla” gelen turistlerin sayısı toplam turist sayısının % 1’i bile değildir (Bilir, 2010: 29; Kurnaz, 2013: 24). 2012 yılında ise Türkiye’yi dini amaçlarla ziyaret eden turist sayısı 61100 kişi ile toplam turist sayısının %0.19’ unu oluşturmaktadır (<http://www.turofed.org.tr>). Ayrıca, Hz. İbrahim’in doğum yeri olan Şanlıurfa, Meryem Ana Evi’ne ev sahipliği yapan İzmir, Saint Pierre Kilisesi’nin bulunduğu Antakya, Aziz Paulus (Pavlus)’ un doğduğu yer olan Tarsus ve üç semavi dine ev sahipliği yapan Mardin ve daha birçok önemli inanç merkezlerin var olduğu ülkemize rağmen, çeşitli kaynaklarda yayınlanan ve Şekil.3’te de görülen “Dünya’daki İnanç Turizmi Örnekleri” başlıklı haritada Türkiye’ye yer verilmemiştir.

Türkiye’de inanç turizmini geliştirmek amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı 1993 yılında çalışma başlatmıştır. İnanç Turizmi Projesi adı verilen bu çalışma da üç semavi dinin (Müslümanlık-Hıristiyanlık-Musevilik) günümüze kadar ulaşan önemli ziyaret merkezlerinin ulaşımı, çevre düzenlemesi vb. gibi açılardan ele alınarak iyileştirilmesi ve tanıtımının yapılarak daha fazla ziyaretçi çekmesi hedeflenmiştir (Şaman, 2009: 20). Türkiye 2023 Turizm Stratejisinde “İnanç Turizmi Koridoru” adı altında yer alan projede Tarsus, Hatay, Şanlıurfa, Gaziantep, Mardin, Diyarbakır ve Siirt yörelerini kapsayan ulaşım çalışmalarıyla birlikte bölgede bulunan küçük otel ve pansiyonların desteklenmesiyle kültür ve inanç turizminin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

- **Meryem Ana Evi**

Hristiyanlarca “Panaya Kapulu” olarak da bilinen Meryem Ana Evi’nin (bkz. Ekler/Resim 6) M.S.4. yüzyılda inşa edildiği düşünülmektedir. Hz. İsa çarmıha gerilmeden kısa bir süre önce, annesini arkadaşı ve havarisi olan St. Jean’a teslim

ettiği, Havari Jean da İsa'nın göğe yükselişinden (Ascension) 4 ya da 6 yıl sonra, Kudüs'te bırakmayı sakıncalı bulduğu Hz. Meryem'le birlikte Efes'e gelerek Hıristiyanlık dinini yaymak gibi kutsal bir görevi üstlenmiştir. Hz. Meryem'i kent halkından saklayarak Bülbül Dağı'ndaki bir evde gizlemiştir. Hz, Meryem'in ömrünün son günlerini, Vatikan tarafından da kutsal ilân edilen Meryem Ana Evi'nde geçirdiğine inanılmaktadır (Zengin, 2010: 59). Ayrıca 1967 yılında Papa 6'ncı Paul, 1979 yılında Papa 2'nci Jean Paul ve 2006 yılında da Papa 16. Benedictus tarafından ziyaret edildiği bilinmektedir.

- **Saint Pierre Kilisesi**

Dünyanın ilk Katolik Kilisesi olan Saint Pierre Kilisesi (bkz. Ekler/Resim 7), Stauris Dağı'nın batısında kayalara oyulmuş 13 metre derinliğinde, 9,5 metre genişliğinde ve 7 metre yüksekliğinde bir mağaradan oluşmaktadır. Antakya'daki ilk Hıristiyanların gizli toplantıları için kullandıkları bu mağara Hıristiyanlığın en eski kiliselerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ayrıca İncil'in bir bölümünde Barnabas'ın Tarsus'a giderek Pavlos'u Antakya'ya getirdiği, Antakya'da bir yıl birlikte çalışarak Hıristiyanlığı yaydıkları ve bu dine inananlara Hıristiyan adının verilmesinin Antakya'da gerçekleştiği bilinmektedir. (<http://tr.wikipedia.org>).

- **St. Paul Kilisesi**

St. Paul Kilisesi (bkz. Ekler/Resim 8) Hıristiyanlık dininde İsa'nın 12 havarisinden biri olan Aziz Paulus adına yaptırılmıştır. Aziz Paulus M.S. 3 yılında Tarsus'ta doğmuştur. Türkiye'nin güney kıyılarındaki önemli yerleşimlerden olan Mersin'de ikinci seyahati sırasında izlediği yolları takip ederek sırasıyla Tarsus, Silifke ve Mut ilçelerinde Aziz Paul'un doğduğu ve yaşadığı yerleri, kendisinin ve diğer Hıristiyan azizlerin anısına yapılmış erken dönem kiliseleri bulunmaktadır. M.S.11.-12.yüzyıllarda Aziz Paul'e adanarak inşa edilen kilise 1862 yılında büyük ölçüde tamir edilmiştir. Tavanındaki Hz. İsa ve dört İncil yazarı ile melek freskolarının yer aldığı, Hıristiyanlığın önemli hac merkezlerinden olan kilise, 1992–

1993 yılında Vatikan tarafından düzenlenen Aziz Paul Sempozyumu ve Ayini'ne de ev sahipliği yapmıştır (<http://www.ispartakulturturizm.gov.tr>).

Tablo 4: Türkiye'deki 3 Semavi Dinin Önemli Eserleri ve İbadethaneleri

ŞEHİR	İSLAMİYET	HİRİSTİYANLIK	MUSEVİLİK
ADANA	Ulu Camii Yağ Camii Hasan Ağa Camii Hoşkadem Camii (Kozan) Kırkulağı Camii (Ceyhan) Misis Türbesi	Bebekli Kilise	
ADİYAMAN	Ulu Camii Çarşı Camii Eskisaray Camii Kab Camii Yenipınar Camii	St. Petrus ve St. Pavlus Kilisesi	
AĞRI	İshakpaşa Sarayı Camii (Doğubeyazıt) Toprakkale Camii Hamur Kümbeti	Karagöz Kilisesi	
AKSARAY	Ulu Camii Eğri Minare (Kızıl Minare) Taptuk Emre Köyü ve Türbesi Yunus Emre Türbesi Kaya Camii Selime Sultan Türbesi	Aziz Anargiros Kilisesi Kilise Cami Sivişli Kilisesi Selime Katedrali Kale Manastırı Kilisesi Yüksek Kilise Kızıl Kilise Ağaçaltı Kilisesi Pürenli Seki Kilisesi Kokar Kilise Eğritaş Kilisesi Sümbüllü Kilisesi Yılanlı Kilisesi Saint Georges Kilisesi Bahattin Samanlığı Kilisesi Direkli Kilise Ala Kilisesi Karagedik Kilisesi	
AMASYA	Gökmedrese Camii Sultan II. Beyazıt Külliyesi	Amerikan Koleji Kilisesi	
ANKARA	Hacı Bayram Camii ve Türbesi Karacabey Camii Alaeddin Camii Arslanhane Camii	Augustus Tapınağı St. Thereza Kilisesi	Samanpazarı Sinagogu
ANTALYA	Yivli Minare Kesik Minare Kale Camii (Alanya)	Demre Aziz Nicolaus Kilisesi Aya Yorgi Kilisesi (Alanya)	
ARTVİN	Çarşı Camii Çayağzı Camii Demirkent Camii Erenköy Camii Kamalpaşa Kilise-Camii Muratlı Camii Orta Hopa Camii Oruçlu Köyü Camisi İskenderpaşa Camii	Hamamlı Kilise Barhal Kilisesi İşhan Kilisesi Cevizli Kilise Köprülü Kilise Tekkale Manastırı Pırnallı Kilisesi Bağcılar Manastırı Kaçkal Manastırı	

	Zeytinlik (Sirya)Camii		
BİTLİS	Ulu Camii Ahlat Kümbetleri Ulu Kümbet Hüseyin Timur Kümbeti Bugatay Aka Kümbeti Hasan Padişah Kümbeti Erzen Hatun Kümbeti Emir Bayındır Kümbeti Kesiş Kümbeti	Garmrap Surp Nşan Kilisesi Döküktaş Kilisesi	
BURSA	Ulu Camii Emir Sultan Camii ve Türbesi Muradiye Külliyesi Orhan Camii ve Külliyesi Hüdavendigâr Camii ve Külliyesi Yıldırım Bayezıt Külliyesi Yeşil Külliye Hacı Özbek Camii (İznik) İznik Yeşil Camii Çandarlı Kara Halil İbrahim Paşa Türbesi (İznik)	Fransız Kilisesi Aziz Tryphonos Kilisesi Kumyaka Kilisesi Bursa Protestan Kilisesi Ayasofya Kilisesi (İznik) Koimesis Kilisesi (İznik)	Geruş Sinagogu Mayor Sinagogu Etz Ahayım Sinagogu
DENİZLİ	Arasta Camii Un Pazarı Camii Hacıbaki Camii Çarşı Camii İlbadi Mezarlığı ve Camii Yazır Kasabası Çarşı Camii Boğaziçi Kasabası Eski Camii Kocaköy Camii	Goncalı (Laodikya) Kilisesi St. Philippe Martyrion Kilisesi (Hierapolis) Sütunlu Kilise Büyük Kilise	
DİYARBAKIR	Ulu Camii Behrampaşa Camii Şeyh Matar Camii (Dört Ayaklı Minare) Safa Camii Nebi Camii Nasuh Paşa Camii Ragıbiye Camii Melik Ahmet Camii Hz. Ömer Camii Hz. Süleyman Camii İskenderpaşa Camii Kurt İsmail Paşa Camii Hüsrev Paşa Camii Hoca Ahmet Camii Hadım Ali Paşa Camii Fatih Paşa Camii	Meryem Ana Kilisesi Mar Petyum Kilisesi Surp Sarkis Kilisesi Surp Giragos Ortodoks Kilisesi St. George Kilisesi Protestan Kilisesi Ermeni Katolik Kilisesi Latin Kilisesi	Yahudi Havrası
EDİRNE	Selimiye Camii II. Bayezit Camii ve Külliyesi Üç Şerefeli Camii Muradiye Camii Sokullu Külliyesi Eski Camii Yıldırım Camii Fatih Camii	Sweti George Kilisesi İtalyan Katolik Kilisesi	Yahudi Havrası
ELAZIĞ	Ulu Camii (Harput) Sarahatun Camii (Harput) Kurşunlu Camii Arap Baba Mescidi ve Türbesi (Harput) Ağa Camii (Harput) Mansur Baba Türbesi (Harput) Fetih Ahmed Baba Türbesi (Harput)	Meryem Ana Kilisesi	

ERZURUM	Ulu Camii Üç Kümbetler Çifte Minareli Medrese Yakutiye Medresesi	Meryem Ana Kilisesi (Bağbaşı)	
GAZİANTEP	Şeyh Fethullah Camii ve Külliyesi Ökkeşiye Hazretleri Türbesi Yuşa Peygamber Türbesi Pir Sefa Hazretleri Türbesi Ökkeşiye Hazretleri Türbesi	Rumkale Kendirli Kilisesi	Gaziantep Sinagogu
HATAY	Ulu Camii Habib-ün Neccar Camii Kanuni Sultan Süleyman Camii Sokullu Mehmet Paşa Külliyesi	St. Pierre Kilisesi St. Simon Manastırı Barleam Manastırı Aziz Hanna Kilisesi Aziz Cora Kilisesi Markirkos Ortodoks Kilisesi Karasun Manuk Kilisesi	
ISPARTA	Kutlu Bey (Ulu) Camii Kavaklı (Peygamber) Camii Firdevs Paşa (Mimar Sinan) Camii İplikçi (Hacı Abdi) Camii Devlethan Camii Çeşnigir Paşa Camii Dalboyunoğlu Camii Sinan Bey Camii Afşar Camii	Aya Payana Kilisesi Aya Yorgi Kilisesi Aya Stefanos Kilisesi St. Paul Kilisesi (Yalvaç)	
İSTANBUL	Sultan Ahmet Camii Eyup Sultan Camii Eyup Sultan Türbesi Bayezıt Camii Fatih Camii Mimar Sinan Türbesi Sultan Selim Camii Haseki Camii Şehzade Camii Sokullu Mehmet Paşa Camii Dolmabahçe Camii Zeyrek Camii (Pantokrator Kilisesi) Küçük Ayasofya Camii Eski İmaret Camii	Ayasofya moukhliotissa Kilisesi Saint Hagin Fireng Kilisesi Haga Euphemis Martyrionu Aya İrini Kilisesi Aya Triada Kilisesi Kanlı Kilisesi St. Benoit Kilisesi St. Esprit Kilisesi St. Pierre ve St. Paul Kilisesi	Neve Şalom Sinagogu İtalyan Sinagogu Aşkenazi Sinagogu Zülfaris Sinagogu Ahrida Sinagogu Yanbol Sinagogu Etz Ahayim Sinagogu Hemdat İsrail Sinagogu Bet Avraam Sinagogu Bakırköy Sinagogu Yeniköy Sinagogu Karaim Sinagogu
İZMİR	İssa Bey Camii (Selçuk) Hatuniye Camii Hisar Camii Birgi Türbe (Ödemiş)	Efes (Meryem Ana) Kilisesi St. Jean Aziz Yahya Kilisesi İzmir Kilisesi Bergama Kilisesi	Karataş Beth Sinagogu Senora Sinagogu
KARAMAN	Aktekke Camii Yunus Emre Camii Yunus Emre Türbesi Mader-i Mevlana Camii Araboğlu Camii Taşkale Camii	Değle Kiliseleri Binbir Kilise Kızıl Kilise Çeşmeli Kilise İnöğlesi Kaya Mastırı	
KARS	Ani Harabeleri (Menucehr Camii) Abul Muammeral Camii Kümbet Camii	Keçel Kilisesi Şirli Kilise Abughamrent Gregor Kilisesi Güvercinli Kilise Meryem Ana Katedrali Arak Eltos Kilisesi Havariler Kilisesi	
KAYSERİ	Ulu Camii Hunat Camii ve Külliyesi Lale camii	Karabaş Kilisesi (Yeşilhisar) Azize Barbara Kilisesi Soğanlı Vadisi Kiliseleri	

	Gülük Camii Döner Kümbet Mahperi Hatun Türbesi Çifte Kümbet	Kubbeli Kilise (Yeşilhisar)	
KONYA	Mevlana Türbesi ve Dergâhı Alaaddin Camii Aziziye Camii İnce Minare Sahip Ata Türbesi Lala Mustafa Paşa Külliyesi Nasreddin Hoca Türbesi (Akşehir) Eşrefoğlu Camii (Beysşehir)	Sille Siyata Manastırı Ak Manastır Haghia Eleni Kilisesi Lystra (Meram)	
MANİSA	Ulu Camii ve Külliyesi Muradiye Camii ve Külliyesi Sultan Camii ve Külliyesi İvaz Paşa Camii Hatuniye Külliyesi	Philadelphia Kilisesi (Alaşehir) Sardis Kilisesi (Salihli) Akhisar Kilisesi San Kilisesi	Sardis Sinagogu
MARDİN	Ulu Camii Latifiye Camii Melik Mahmut Camii H. Abdurrahman Camii (Midyat) Cevat Paşa Camii (Midyat) Sitti Radviyye Camii ve Medresesi	Kırklar Kilisesi Zinciriye Medresesi Kasımiye Medresesi Deyr-ul Zaferan Manastırı Mort Şmuni Kilisesi Mar İzozil Manastırı (Midyat) Deyr-ul Umur Manastırı (Midyat) Meryem Ana Kilisesi (Midyat-Anıtlı Köyü) Mor Barsavmo Kilisesi (Midyat) Mor Aksanoya Kilisesi (Midyat) Hah Harabeleri (Midyat) Mor Sarbel Kilisesi (Midyat) Mor Abraham Manastırı (Midyat) Mor Estafanos Kilisesi (Midyat) Mor Kuryakos Kilisesi (Midyat) Maryakup Manastırı (Nusaybin) Mor Circus Süryani Kadim Kilisesi (Ömerli)	Yahudi Mezarlığı
MERSİN	Makam-ı Şerif Camii ve Danyal Peygamber Kabri Eshab-ı Keyf Mağarası (Tarsus) Ulu Camii Müftü Camii Hazreti Mikdat Camii Kümbetler (Lalaağa) Nure Sofi Türbesi Cami-i Nur (Tarsus) Mencek Baba Türbesi (Tarsus) Bilal-i Habeş Mescidi (Tarsus)	St. Paul Kilisesi (Tarsus) St. Paul Kuyusu (Tarsus) Alahan Manastırı (Mut) Aya Tekla (Meryemlik) (Silifke) Zeus Tapınağı (Silifke) Cennet Obruğu-Meryem Ana Kilisesi (Silifke) Arap Ortodoks Kilisesi Dağpazarı Kilisesi Kızıl Kilise (Anamur)	
MUĞLA	Ulu Camii Kurşunlu camii Şahidi Camisi Saburhane Camisi Kurbanzade Camisi Sekibaşı Camii	Aşağı Kilise (Fethiye) Yukarı Kilise (Fethiye) Gemiler Adası Kilisesi (Fethiye)	
NEVŞEHİR	Kurşunlu Camii Hacı Bektaş-ı Veli Dergâhı ve	Tokalı Kilise Elmalı Kilise	

	Külliyesi	St. Basil Kilisesi (Göreme) Rahipler ve Rahibeler Manastırı (Göreme) Çavuşin Kilisesi (Göreme) Karanlık Kilise (Göreme) Yılanlı Kilise (Göreme) Azize Catherine Şapeli (Göreme) Çarıklı Kilise (Göreme) Barbara Şapeli (Göreme) Saklı Kilise (Göreme) Kılıçlar Kilisesi (Göreme) Meryem Ana Kilisesi (Göreme) Aziz Eustathios Kilisesi (Göreme) Tağar Kilisesi (Ürgüp) Aziz Jean Kilisesi (Gülşehir)	
ŞANLIURFA	Ulu Camii Hz. İbrahim Peygamberin Doğduğu Mağara ve Mevlid-i Halil camii Balıklı Göl Hz. Eyyüp Peygamber ve Makamı Halil-ür Rahman Camii Rizvaniye Camii Şuayb Şehri (Harran) Hz. Eyyüp, Hz. Elyasa ve Rahime Hatun Türbeleri	Der Yakup Kilisesi Deyr-i Mesih Kilisesi	Harran
TRABZON	Büyük İmaret Camii Fatih Camii İskender Paşa Camii Çarşı Camii	Ayasofya Kilisesi St. Anna Kilisesi Sümela Manastırı Santa Maria Kilisesi Vazelon Manastırı	
VAN	Ulu Camii Kaya Çelebi Camii Hüsrev Paşa Camii	Akdamar Kilisesi Çarpanak Kilisesi	

Kaynak: Kültür Turizm Bakanlığı verileri ve çeşitli kaynaklardan toplanıp yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo.4’te de görüldüğü gibi, ülkemizde üç büyük dine ait birçok tarihi eser ve ibadethane bulunmaktadır. Bu ibadethane ve eserlerin en önemlileri arasında, 32 ilde İslam dinine ait 205 önemli ibadethane, 164 kilise-manastır ve 25 tane sinagog veya Yahudilere ait kalıntı, mezarlık vs. bulunmaktadır. Bununla birlikte, Mardin’deki İslam dinine ait en önemli ibadethanelerden en önemli 5 tane ve ayrıca 17 kilise ve manastır bulunmaktadır. Bu da gösteriyor ki ülkemiz inanç turizmi arzı bakımından son derece önemli ve zengin bir potansiyele sahiptir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MİDYAT'IN İNANÇ TURİZM POTANSİYELİ

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak, Mardin İli' nin tarihi özellikleri, coğrafi özellikleri, ekonomik özellikleri ile birlikte Midyat ilçesinin tarihi özellikleri, coğrafi konumu, iklimi, demografik özellikleri, ekonomik yapısı ve Midyat'ta var olan turizm kaynakları, turizm istatistikleri ile birlikte Midyat'ın inanç turizmi potansiyeli açıklanmıştır.

1. MARDİN İLİ

Mimari, tarihi ve görsel değerleriyle zamanın adeta durduğu, Güneydoğu'nun en şiiresel kentlerinden biri olan Mardin, Dicle ve Fırat'ın suladığı topraklarda, ilk çağlardan beri insanlık tarihi için önemli bir yerleşim alanı olmuş bölgede yer almaktadır.

Mardin'in özelliklerinden bahsetmeden önce, Mardin şehrinin isminin nereden geldiğini kısaca açıklamak faydalı olacaktır; Mardin kelimesinin kaynağı konusunda kesin bilgiler bulunmamakla birlikte birçok rivayet mevcuttur. Süryani kaynaklarında şehrin en eski ismi, Ardobe (Dolapönü, 1972: 16) veya "Kale" anlamında "Merdo" nun çoğulu olan ve Mardin'in yerli halkı tarafından halen kullanılan "Merdin" dir (Akyüz, 1998: 17; Palabıyık, 2013: 11). Bununla birlikte farklı kaynaklara göre ise Mardin adı Süryanice'de Marde'den, geldiği rivayet edilmektedir. Romalılar "Maride", Araplar ise "Mardin" adını vermişlerdir (<http://www.msxlabs.org>).

1.1. MARDİN'İN TARİHİ

Birçok medeniyete ve uygarlığa ev sahipliği yapan Mardin, yapılan araştırmalarda, Mardin bölgesindeki yerleşmelerin insanlık tarihi kadar eski olduğu bilinmektedir.

Anadolu'yu Mezopotamya'ya bağlayan Mardin bölgesinde yapılan kazılarda MÖ. 4500'den itibaren; Subari, Hurri, Sümer, Akad, Mitani, Hitit, Asur, İskit, Babil,

Pers, Makedonya, Abgar, Roma, Bizans, Arap, Selçuklu, Artuklu ve Osmanlı dönemine ilişkin birçok yapıyı bünyesinde barındırabilmiş önemli bir açık hava müzesidir (Ahunbay, 2005: 78).

Mardin çevresinde insan yerleşimine ilişkin ilk izler güneydeki ova üzerinde bulunan Girharrin Girbunas, Gir Herzem, Gir Korriye, Girnavaz Höyükleridir. Mardin'e yakınlığı dolayısıyla da en önemlisi Girharrin höyüğüdür. Höyük, Mardin kent merkezinin 11 km güneydoğusunda, Mardin ile Nusaybin arasındaki karayolunun batısında yer alan Ortaköy'ün merkezinde bulunmaktadır (Aydın, 2007: 26).

1.2. MARDİN'İN COĞRAFI KONUMU VE NÜFUSU

Mardin ili Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Dicle Bölümü'nde yer almaktadır. Suriye ile sınır komşusu olan Mardin, güneyinde Suriye, batısında Şanlıurfa ili, kuzeyinde Diyarbakır ve Batman illeri, kuzeydoğusunda Siirt ili ve doğusunda Şırnak ili bulunmaktadır ([http://tr.wikipedia.org/wiki/Mardin_\(il\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Mardin_(il))).

Coğrafi konumu itibariyle Güneydoğu Anadolu Bölgesi 36 55 - 38 51 Kuzey Enlemleri ve 39 56 - 42 54 Doğu Boylamları arasında yer alır. Merkez ilçe, Dargeçit, Derik, Kızıltepe, Mazıdağı, Midyat, Nusaybin, Ömerli, Savur, Yeşilli olmak üzere 10 ilçe Mardin iline bağlıdır.

Mardin ilinin nüfusu 1990 yılında dört ilçenin komşu illere bağlanmasıyla %14,4 oranında azalmıştır. 2000 nüfusu sayımında ilk defa kır nüfusu, kent nüfusunun gerisinde kalmıştır ([http://tr.wikipedia.org/wiki/Mardin_\(il\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Mardin_(il))). Bunda en önemli etkenler ekonomik kaygılar ve 90'lı yıllarda başlayan terör faaliyetleri olmuştur. Güvenlik kaygıları nedeniyle hem ildeki kırsal kesimlerden, hem de diğer illerden Mardin şehrine göç hareketleri başlamıştır.

Tablo 5: 2013 Yılı Mardin Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı

MARDİN	ERKEK	KADIN	TOLAM
ARTUKLU	75,118	72,948	148,066
DARGEÇİT	14,315	14,576	28,891
DERİK	30,437	30,789	61,226
KIZILTEPE	113,278	112,610	225,888
MAZIDAĞI	16,737	16,346	33,083
MİDYAT	52,891	52,565	105,456
NUSAYBİN	57,403	57,977	115,380
ÖMERLİ	7,720	7,325	15,045
SAVUR	14,899	14,927	29,826
YEŞİLLİ	8,624	8,253	16,877
TOPLAM	391,422	388,316	779,738

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi: (<http://www.webcitation.org/6NPVA1wG7>), E.T: (21.04.2014).

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine dayanarak, Tablo.5’te de görüldüğü gibi 2013 yılında Mardin ilinin erkek nüfusu 391,422, kadın nüfusu 388,316 ve buna bağlı olarak toplam nüfus 779,738’dir.

1.3. MARDİN’İN EKONOMİK YAPISI

Mardin ili, jeopolitik konumu bakımından güneyinde Mezopotamya Ovası’nın yer almasından dolayı zengin kültürel ve yapısal değerleri ile ekonomik faaliyetleri açısından çok önemli bir merkezdir.

Mardin şehri; Selçuklular döneminde, Diyarbakır – Musul –Halep İpek Yolu güzergâhındaki yoğun ticaret yolları üzerinde yer aldığından insanların ve her türden malın buluşma, değiş-tokuş ve kervanların konaklama yeri ve bu arada gümrük vergilerinden elde edilen gelirlerle önemli bir “Bölgesel Merkez” komundaydı

(Güran, 2004: 12). Buna bağılı olarak Mardin'in en zenginleri de tüccarlardan oluşmaktadır.

Mardin il merkezinde ise şehir halkı, (kalaycılık, bakırcılık, terzilik, kilimcilik, gümüşçülük, çömlekçilik, semercilik, basmacılık, taş ustalığı, dokumacılık, demircilik vb.) gibi çeşitli zanaatlarla uğraşmaktadır (Mardin Valiliği).

Osmanlı Döneminde; 1830 yıllarda Mardin pamuk ipliği ve pamuklu dokumalarının ucuzluğu ve kalitesi bakımından İngiltere ürünlerine karşı iç pazarda rekabet edebilmiştir. Bu yıllarda, ticaretin canlılığından dolayı bankaya ihtiyaç duyulmuş ve 1891 yılında Ziraat Bankası kurulmuştur (Yalçınkaya, 2006: 42).

Günümüzde Mardin'in ekonomik durumuna baktığımızda ise, geçmişten günümüze hala devam eden bazı faaliyetlere, üretim ve tüketim süreçlerinin değişimine paralel olarak bazı yeni alanların eklendiğini görmekteyiz. 1984 yılında kurulan küçük sanayi sitesi, otomobillerin tamir, boya, kaporta, elektrik ve yedek parçaların satımı işleri ve küçük çaplı imalat işlerinin (mobilya, demir doğrama, plastik vb.) de yapıldığı bir yerdir. Son yıllarda kurulan Mardin organize sanayi bölgesinde (1992), istenilen düzeyin çok uzağında olmakla beraber, ağırlığını un ve bulgur fabrikalarının oluşturduğu çeşitli mamullerin üretiminin yapıldığı fabrikalar kurulmuştur. İstikrardan uzak bu fabrikalar, Türkiye'nin iç piyasasına hitap etmekten ziyade Irak, Suriye gibi komşu ülkelere ihracat üzerine üretimlerini yapmaktadırlar. Ayrıca Mardin şehri ekonomisindeki ilk sırayı tarım almaktadır. (Mardin Valiliği).

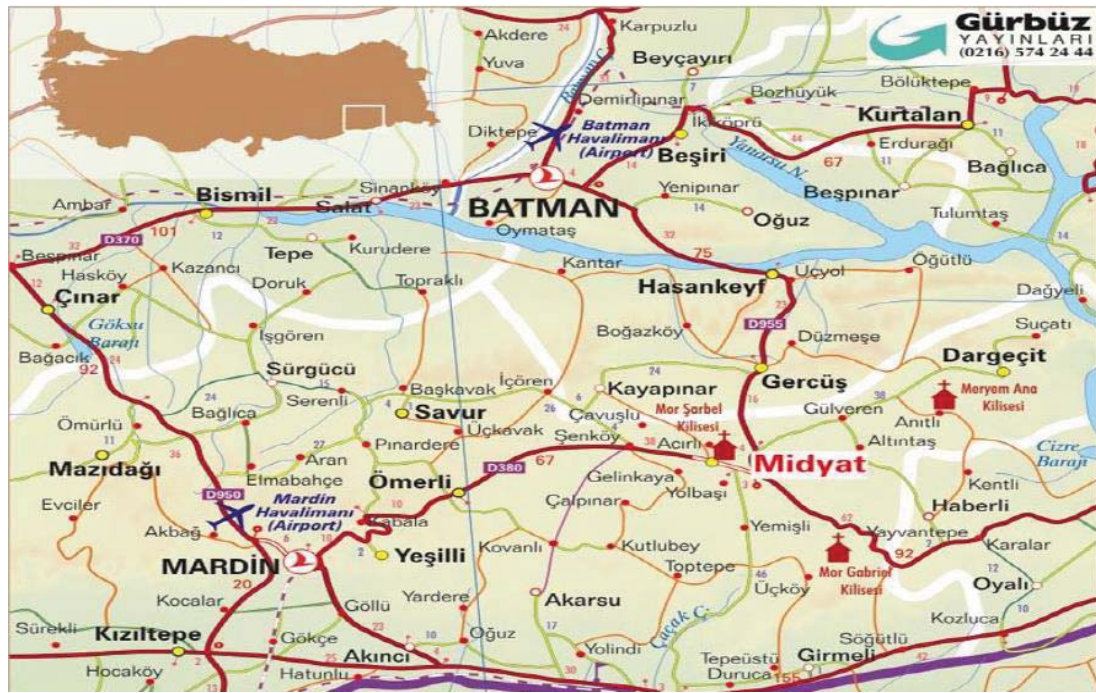
Son yıllarda Mardin esnafına ve genel olarak Mardin halkına heyecan kattığı düşünülen ekonomik olgu ise, turizm sektöründe yaşanan canlılıktır. Daha çok tarih ve kültür turizmi ekseninde gelişen bu sektör, turistler için çok zengin çeşitlilik sunması ve bakir kalmış olması itibariyle, ilerisi için umut vadeden bir gelişim izlemektedir (Fıstıkçioğlu, 2009: 14). Bununla birlikte, Mardin'in tarihi ve kültürel güzellikleri il sınırları ve hatta ülke sınırları dışında daha detaylı tanıtılacak ve turizm sektöründe inanç turizmi Mardin için vazgeçilmez bir ekonomik kaynak haline gelecektir.

2. MİDYAT İLÇESİ

Bu kısımda, Mardin ilinin üçüncü büyük ilçesi olan Midyat'ın tarihi, coğrafi konumu, nüfusu, iklimi açıklanıp konumuz olan inanç turizmi kapsamında Midyat'ın turizm varlıkları ve inanç turizminin varlıklarından bahsedilecektir.

2.1. MİDYAT İLÇESİ TARİHİ

Midyat, Mardin'in en büyük ve tarihi değeri olan bir ilçesidir. Güneydoğu Anadolu'nun Mardin-Midyat eşiği üzerinde bulunan yüksek platoda kuruludur. Batıda Diyarbakır'ın, Güneybatısında Karacadağ; Güneydoğuda Dicle kenarından Cizre'ye kadar uzanan Yukarı Mezopotamya'nın 'su bölümü' hattını oluşturur. Etrafı volkanik dağlarla çevrilidir (Kafkas, 2007: 59-60).

Şekil 4: Midyat İlçe Haritası

Midyat, tarih kitaplarında Cebel-i Tur veya Tur-Abidin (Turabdin) diye adlandırılır. Tur-Abidin 'ibadet edenlerin dağı' anlamında kullanılan bir tamlamadır. Midyat ve yöresinde bulunan çok sayıda mağaraların geçmişte ibadet yeri olarak kullanıldıkları ve bu nedenle bu alanların 'dinin (ibadetin) toprağı' diye adlandırıldığı bilinmektedir (Kafkas, 2007: 60). Turabdin; batıda Mardin, kuzeyde Hasanköy,

doğuda Cizre ve güneyde Nusaybin sınırları içinde kalan bölgenin adıdır. Bu ad, ibadet edenlerin dağı, diyarı anlamında kullanılır. Bu bölgenin yüzölçümü 10. 000 km² den fazladır (Uygur, 2008: 2).

Midyat ismi Farsça, Arapça, Süryanice karışımından oluşur ve 'ayna', 'Mağara Kenti' anlamına gelir. Asur tabletlerinde de yer alan 'Matiate' sözcüğünün değişime uğrayarak 'Midyat'a dönüştüğü söylencesi yaygındır. Midyat'ın Kumuk Türklerince kurulduğu da ileri sürülen bir görüşür (Kafkas, 2007: 60). Bununla birlikte, 'Matiate' sözcüğü Aramice/Süryani bir isim 'köyüm', 'vatanım' anlamına gelmektedir.

2.2. MIDYAT İLÇESİ COĞRAFİ KONUMU VE İKLİMİ

Midyat, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin güneyinde yer alan Mardin İline bağlı coğrafi konumu itibari ile; doğusunda Dargeçit İlçesi, batısında Ömerli İlçesi, kuzey batısında Savur İlçesi, kuzeyinde Batman İline bağlı Gercüş, güneyinde Nusaybin İlçesi, doğusunda ise Şırnak İline bağlı İdil İlçesi yer almaktadır. Yüzölçümü 1083 km² dir (Midyat Kaymakamlığı).

Midyat İlçesinin arazileri genellikle engebeli olmakla beraber çok yüksek dağı yoktur. İlçe merkezi ise ortalama 800-1100 m. arasında değişen bir yaylada kurulmuştur. Susuz olan eteklerde üzüm bağları, sulak yerlerde ise sebze ve meyve yetiştirilmektedir. Ovalar küçük düzlüklerdedir. Elverişli düzlüklerde arpa, mercimek ve buğday ekilmektedir. Ovalarda ise tahıl ekimi yapılmaktadır.

Midyat'a bağlı birçok köy ve belde bulunmaktadır. 55 köy ve 6 belde bağlıdır. Bu köy ve beldelere bağlı birçok mezra da bulunmaktadır. Bugün bu mezraların çoğunda kimse yaşamayıp, dışarıdan gelen Koçerlerin hayvanlarını barındırabileceği yer olarak ve mera alanı olarak kullanılmaktadır (tr.wikipedia.org).

Mardin eşiğinin de yer aldığı Midyat'ta karasal iklim hakimdir. Kışları soğuk ve yağışlı, yazları ise kurak ve sıcaktır (İşler ve Çetin, 2000: 14). Bölgede dağ ve araziler ormansız ve çıplaktır.

Midyat ilçesinde belli başlı bir akarsu yoktur. Sivrice köyü arazisinde doğarak, Nusaybin ovasını sulayan ve Çağ-Çağ hidroelektrik santralini çalıştıran

Beyazsu ve Karasu çaylarından fazla yararlanılmamaktadır. Beyazsu Çayının etrafı ağaçlı ve ormanlıktır. Buralarda çeşitli sebze ve meyve yetiştirilir. Akarsulardan balık avlanılabilmektedir. Midyat, 1968 yılında bu santralin açılmasıyla elektriğe kavuşmuştur. Daha önce 1959 yılında dizel motorla çalışan elektrik şebekesi bulunmaktaydı. Bu açıdan da Beyazsu ve Karasu çaylarının önemi büyüktür (Midyat Kaymakamlığı).

2.3. MİDYAT İLÇESİNİN NÜFUSU VE ETNİK YAPISI

Yerleşim yerlerinin sahip oldukları maddi ve manevi zenginlikler, bunlardan yararlanma şekilleri, ekonomik ve sosyal yapı gibi illerin özel şartları; nüfus yapısı, hareketliliği ve demografik değişim üzerinde önemli ölçüde etkili olmaktadır (Aydın, 2007: 44).

Midyat ilçesinin merkez nüfusu 60.425 olup, belde ve köylerle birlikte toplam nüfusu 105.456 olup, bu nüfusun, 52.891'ini erkek, 52.565'ini ise kadınlar oluşturmaktadır (www.tuik.gov.tr).

Günümüzde Midyat'ta 6 etnik grup bulunmaktadır. Bunlar: Türkler, Becirmaniler, Kürtler, Mhalmiler, Süryaniler ve Yezidilerdir. Yezidiler hakkında önceki bölümde detaylıca bahsetmiştik. Bunların dışında, Becirmaniler, Mhalmiler, Kürtler ve Süryani kökenlerinden kısaca bahsedilecektir:

2.3.1. Türkler

Mecburi hizmet nedeniyle Güney Doğu Anadolu Bölgesi dışından yöreye gelen polis, memur, asker, doktor, öğretmen ve ailelerinden oluşan Türklerin, Midyat'taki nüfusu yaklaşık olarak 1000- 1500 arasındadır. Mecburi hizmetleri biten aileler buradan ayrılmaktadır (Çetin, 2006: 81).

2.3.2. Becirmaniler (Seyyidler)

Halk içinde, kimi zaman 'Seyyidler' kimi zaman da 'Becirmaniler' olarak bilinen bu topluluk, sadece Midyat'ta değil çevre il ve ilçelerde bulunan büyük bir

etnik gruptan oluşmaktadır. ‘Kendilerini Hz. Muhammet’in soyundan gelen Seyyid Bilal’in torunları olarak tanımlayan Seyyidlere ayrıca Becirman denilmesinin nedeni; ataları Seyyid Bilal’in bir dönem yaşadığı ve halen mezarının bulunduğu köyün eski isminin ‘Becirman’ olmasıdır’ (Uygur, 2008: 12). Osmanlı döneminde Peygamberin soyundan gelenlere gösterilen saygının bir göstergesi olarak köyün sakinleri vergiden muaf tutulmuşlardır. Bu nedenle de Kürtçe’de vergisiz anlamına gelen ‘Becirman’ olarak adlandırılan köy, Tahrir Defterinde ‘Baba Cir’ olarak geçmektedir. Cumhuriyet’in kurulmasıyla birlikte değiştirilen köy adlarında Becirman köyüne ya art niyetle ya da yanlış anlama sonucu eski ismiyle zıt bir anlam taşıyan ‘Vergili’ adı verilmiştir.

Becirmanilerin ‘Zevi Seyyid Bilal’ dedikleri ziyaret ve şenlik günlerini hem Becirmaniler hem de Müslümanlar her yıl 13 Eylül günü kutlamaktadır. Kürtçe’de ‘tören, kutlama ve şenlik’ anlamına gelen Zev, inanç önderleri için yapılmaktadır. Bu törenler adına zev düzenlenen inanç önderinin kabrinin olduğu yerde yapılmaktadır.’ (Taşgın, 2007: 190).

2.3.3.Kürtler

Kürtler, ‘Şammıkan Aşireti’ne bağlı ‘Nehrozoğlu ve Mehmedo Aileleri’nin Budaklı (Kerşef) ve Sivrice (Dallin) köylerinden 1800’lü yıllarda Süryanilerin yardımıyla göçerek yöreye yerleşmişlerdir. Bu tarihten önce Midyat’ta kesiminde Süryaniler, Estel’de ise Mhalmiler yaşamaktaydı. Kürtler, Midyat’ın her mahallesinde yaşarken Estel’de sadece Ortaçarşı Mahallesinin dış taraflarına yerleşmişlerdir. Kürtlerin Estel’e yerleşimi ise çeşitli sebeplerle göçen Kürt ailelerin göçü ile olmuştur (Çetin, 2006: 58).

2.3.4.Mhalmiler

Mhalmiler, Mardin ve çevresinde yaşayan ve Türkiye’de genelde Araplar olarak bilinen bir etnik topluluktur. Mardin, Midyat, Ömerli, Savur ilçeleri ile bunlar arasında yer alan ve yöre diliyle “Izyac Il-Mhallamiyyê” olarak adlandırılan köylerde yaşayan Mhalmiler, ayrıca göçler sonucunda Adana, Mersin,

İstanbul ve İzmir gibi çeşitli büyük şehirlerde de bulunurlar. Arapçanın “Qıltu” lehçesini konuşan Mhalmilerin geneline yakını İslam dini, Şafii mezhebine bağlıdır (Çetin, 2006: 1).

Çetin (2006: 3-4)’e göre Mhalmilerin kökenleri hakkında dört görüş bulunmaktadır:

1. İslam Ansiklopedisi içerisinde “Tur Abdin” maddesi içinde kısa bir paragraf içinde geçen birinci görüşe göre; “*Mhalmiler Hıristiyanlıktan ayrılmış Arap ve Kürtlerden meydana gelmiş melez bir topluluktur*”.
2. Mhalmi kökenli M. Ali Arıkan ve Cemil İşler’in çeşitli yazı ve eserlerinde kaydettikleri ikinci görüşe göre, Mhalmiler; “*Türk ve Arapların karışımı sonucunda ortaya çıkmış bir topluluktur*”. Türkçe dilinde yazılmış ilk kaynaklardan biri olması sebebiyle, halk arasında yaygın şekilde bilinmektedir.
3. Üçüncü görüş yazılı ve sözlü Süryani kaynaklarına dayanır ve “*Mhalmilerin Hıristiyan Süryani bir toplulukken, 1600’lü yıllarda meydana gelen Patrik İsmail, büyük oruç, salgın hastalık, baskılar ve metropolit seçimleri olayları neticesinde büyük çoğunluğunun İslam dinine geçmişliğini savunur*”.
4. 2004 yılı içerisinde Midyat ilçesinde bulunan etnik gruplar üzerine yapılan saha araştırması sırasında yapılan görüşmeler ve taranan kaynaklar neticesinde elde edilen dördüncü görüşe göre Mhalmiler; “*Hıristiyan iken, Patrik İsmail olayı ve İslam fetihleri sonrasında bölgeye yerleştirilen ve otoriteyi elinde bulunduran Beni Hilâl (Adnaniler’e mensup bir Arap kabilesi) kabilesinin de etkisi neticesinde Müslüman olmuş çoğunlukla Süryani kökenli bir topluluktur*”.

2.3.5.Süryaniler

Midyat ile Orta Doğu ve Mezopotamya’nın en eski sakinlerinden olan Süryaniler, Kudüslülerden sonra Hıristiyanlığı ilk kabul eden, inanç ve geleneklerini yüzyıllarca canlı tutabilmiş topluluklardan biridir. Süryanice dili hakkındaki en yaygın görüş ise bu dilin Sami dil grubunun Doğu Aramca’nın bir diyalektiği sonucu ortaya çıkmış olduğudur. Milattan önce Aramilerce konuşulan Süryanice, zamanla Suriye cemaatinin konuştuğu resmi dili olmuştur (Uygur, 2008: 16-17).

Süryaniler hakkında bir görüş, Süryanilerin Asurlu olduğunu tarihi belgelerle kanıtlayan görüştür. Asurlular bugünkü Irak'ın kuzeyi ile Doğu Toroslar'ın güneyini kapsayan bölge merkez olmak üzere, MÖ 2000- 620 yılları arasında hüküm süren Sami soyundan bir halktır.

Hıristiyanlık öncesi, Süryaniler hakkındaki görüşlerden diğeri ise, Arami oldukları varsayımıdır. Bu halkın konuştuğu dilin Arami kökenli olması ise en büyük dayanak noktalarıdır. Süryanilerin, Hıristiyan olmadan önce bir kavim olduğunu, Hıristiyanlıkla birlikte mezhep haline geldiklerini söylerler. Bunlar, Aramilerden gelmişlerdir ve kavimlerinin Hz. Nuh'un Sam, Ham ve Yafes olan üç oğlundan biri olan Sam'ın oğlu Aram'dan geldiğini iddia ederler.

Çoğulcu sentezci düşünceye göre ise bu halkın kökenini eski Mezopotamya haklarının bütününe dayandırır. Hanna Dolapönü de, topluluğun kökeninin tek bir ırka dayandırılmayacağını belirtir. Bu nedenle Süryanilerin 'Arami, Asurlu, Keldani, Fenikeli, Kenani ve Hintler'den' oluştuğunu belirtir. Dolapönü'ye göre Süryaniler tüm bu halkların kaynaşmasından oluşmaktadırlar. Buna rağmen 'Süryani Kiliselerinin kucakladığı halkın genel adının 'Asurlu' olduğunu belirtir. Süryani sözcüğünün Hıristiyanlıktan sonra yaygınlık kazanması bunun bir göstergesidir. Oysa 'Asurlu' sözcüğü Hıristiyanlıktan önce de vardı. Tüm Yukarı Mezopotamya'daki halkları kucaklıyordu. Süryaniler de Yukarı Mezopotamya halklarının devamı olduklarına göre, bu halkı 'Asurlu' olarak adlandırmak yanlış olmayacaktır (Uygur, 2008: 17).

2.4. MİDYAT İLÇESİNİN EKONOMİK YAPISI

Söz konusu Midyat olduğunda akla ilk taş ve gümüş işlemeciliği gelmektedir. Bununla birlikte, Midyat'ın zengin tarihi ve turizm değerlerinin yanında tüm dünyada olduğu gibi tarımsal üretimin, hayvancılığın, sanayi, ticaret ve inşaat sektörünün de Midyat için büyük önem arz etmektedir.

2.4.1. Tarım ve Hayvancılık

Midyat'ta tarımsal faaliyetler sulama imkânı olmadığı için kuru tarım esasları çerçevesinde yapılmaktadır. Arazinin dağlık ve engebeli oluşu da işlenebilir arazilerin irili ufaklı havzalara serpiştirilmesine sebep olmuştur. Mevcut arazilerin çoğunun engebeli ve küçük olması nedeniyle büyük bir bölümü insan ve hayvan gücüyle işletilmekte olup tarımda makine kullanımı azdır. Midyat'ta iklime uygun olarak yetiştirilen tarım ürünleri buğday, arpa, mercimek, acur, kavun, karpuz gibi mevsimlik tarımsal ürünlerinin yanında bağcılık da önemli tarımsal faaliyettir (Bal, 2012: 9).

Midyat'ta hayvancılık faaliyetlerinin genel olarak şehir merkezinden uzak mahallelerde sürdürüldüğünü söylemek mümkündür. Ailelerin az sayıda hayvan sahibi olduğu ve çoğunluk kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere besledikleri ve az da olsa büyükbaş hayvancılığının yapıldığı dikkati çekmektedir.

Midyat'ta hayvancılık sektöründe toplamda 50.000 baş civarında küçükbaş hayvan olduğu bunun çoğunluğunu da keçi varlığının oluşturduğu bilinmektedir (yaklaşık 35.000 baş). Arazi yapısının küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine uygun olmasına rağmen diğer tarımsal ürünlerde olduğu gibi keçi yetiştiriciliğinde de en büyük problem yine ortalama verimlerin düşük olmasıdır (www.midyatilcetarim.gov.tr). 2012 yılı başlarında Midyat İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü tarafından hayvancılığın geliştirilmesi adına çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların yanı sıra, 2011 yılında da 1881 kişiye çiftçilik eğitimi verilmiştir.

2.4.2. Sanayi

Mardin Ticaret ve Sanayi Odası Midyat Temsilciliği'nden edinilen bilgilere göre, Midyat'ta şarap fabrikası, yumurta çiftliği, yem fabrikası, tuğla fabrikası, dondurma fabrikası, çorap fabrikası, parke taş fabrikası bulunmaktadır. Bununla birlikte, yakın zamanda faaliyete geçmesi beklenen ıslak mendil fabrikası kurulacaktır. Aynı zamanda birçok tekstil atölyelerine ev sahipliği yapan Midyat'ta henüz organize sanayi bölgesi bulunmamaktadır. Midyat Belediyesi'nden edinilen bilgilere göre, Midyat'ta organize sanayi bölgesinin açılması hususunda çalışmalar

sürmektedir. Ayrıca, Midyat'ta doğal bitkileri ile 55 çeşit sabun üretilmekle birlikte Süryani Şarabı da bütün dünyanın ilgisini çekmektedir.

2.4.3. El Sanatları

Midyat'ta el sanatları olarak taş işlemeciliği ve telkâri sanatı tüm dünyaya duyuracak kadar gelişmiştir.

Taş işlemeciliğinde kalker taşı (katori) adı verilen malzeme kullanılmaktadır (bkz. Ekler/Resim 9). Kalker taşı, açık renkli ve sarımsı bir yapıda olması ile birlikte, en büyük özelliği çok kolay kesilebilmesi ve işlenebilmesidir. Midyat taşı, yurt içi talepleri kadar yurt dışı taleplerine de cevap verebilmektedir. Geometrik desenler ve doğadan yararlanılarak yapılan yaprak, çiçek ve üzüm motifleri ile birlikte geleneksel desenleri de bulunmaktadır (İş, 2006: 107).

Midyat Kaymakamlığı'nın öncülüğünde kurulan taş atölyeleri, kurslar ile bu sanat Midyat'ta varlığını korumakta, her geçen gün yaygınlaşmaktadır. Ayrıca, katori taşından yapılan mimarilerin en önemli özelliği kış aylarında sıcak, yaz aylarında ise soğuk kalabilmesidir.

Midyat el sanatlarından bir diğeri ise gümüş işlemesi olan telkâridir (bkz. Ekler/Resim 10). Telkâri, tel ile yapılan sanat anlamına gelmektedir.

Telkâriye aynı zamanda 'vav işi' de denilmektedir. Bu isim, Osmanlıca vav harfinin, uygulamada motif olarak sıkça kullanılmasından dolayı verilmiştir. Ayrıca bu sanata çift işi diyenler de vardır. Bu ismin kaynağı ise, işin yapımı sırasında parçaların teker teker bir araya getirilmesinde kullanılan, cimbıza benzer ancak ucunda daha ince olan ve 'çiff' olarak isimlendirilen alettir. Bu iki isim de genellikle sanatkârlar, arasında kullanılmaktadır (İş, 2006: 110).

Telkâri sanatı özellikle Mardin ve Midyat'ta oldukça gelişmiştir. Yerli ve yabancı turistlerin ilgi odağı olan telkâri sanatı yörenin ekonomisine büyük katkı sağlamaktadır.

2.5. MİDYAT İLÇESİ TURİZM VARLIKLARI

Yüzyıllarca bir çok uygarlığa beşiklik etmiş, farklı dinlere ve dillere sahip insanların kardeşçe yaşadığı ilçe olan Midyat, zengin tarihi kültürel varlıkları ve dikkat çeken Midyat taşından yapılan evler ile turizm sektörü açısından vazgeçilmez bir destinasyon konumuna gelmiştir. Bunlara örnek olarak; Midyat merkezde bulunan Konuk Evi (bkz. Ekler/Resim 11) son zamanlarda çekilen dizi ve filmlerle tüm dünyanın dikkatini çekmiştir. Bununla birlikte, son zamanlarda Midyat Estel’de yer alan Kültür Evi de Midyat Belediyesi tarafından turizme kazandırılmıştır.

2.6. MİDYAT İLÇESİ İNANÇ TURİZMİ VARLIKLARI

Tablo. 6’da da görüldüğü gibi Midyat’ın birçok inanç turizm varlıkları bulunmaktadır. Bu ibadethane ve eserlerin arasından en önemlileri ve en çok ziyaret edilenleri dikkate alınarak açıklanacaktır.

Tablo 6: Midyat’ta Bulunan İnanç Turizm Varlıkları

CAMİİ VE TÜRBELER	KİLİSE VE MANASTIRLAR
Ulu Camii	Deyr-ul Umur Manastırı (Mor Gabriel)
H. Abdurrahman Camii	Meryem Ana Kilisesi
Cevat Paşa Camii	Mor Barsavmo Kilisesi
Nehrozlar Camii	Mor Aksanoya Kilisesi
Şeyh Cemiş Türbesi	Hah Harabeleri
Şeyh Musa Türbesi	Mor Sarbel Kilisesi
	Mor Abraham Manastırı
	Mor Estafanos Kilisesi
	Mor Kuryakos Kilisesi
	Mor Serkis Bakos Manastırı
	Mor Yakup Manastırı
	Narlı Harabeleri
	Mort Şmuni Kilisesi
	Mor Ahısnoya Kilisesi
	Mor Eşayo Kilisesi
	Protestan Kilisesi
	Mar İzozel Kilisesi
	Mor Eliyo Kilisesi
	Mor Efremler Kilisesi
	Mor Dimet Kilisesi
	Mor Hadbşabo Kilisesi
	Mor Şemun Kilisesi
	Mor Loozor Kilisesi

Kaynak: İş, V. (2006). “Midyat; Dinler ve Diller Kenti”, “Midyat Kaymakamlığı” ve çeşitli kaynaklardan toplanıp tarafimca hazırlanmıştır.

Tablo.6’da da görüldüğü üzere Midyat birçok inanç merkezlerine ev sahipliği yapmaktadır. Tablo.4’te de Türkiye’deki önemli inanç merkezlerinden bahsedilmiştir. Ancak burada çalışmanın örnekleme olan Midyat’ta inanç merkezleri daha detaylıca tabloda gösterilmiştir. Bununla birlikte, konunun devamında bu inanç merkezlerinin tarihi ve coğrafi konumundan kısaca bahsedilecektir.

- **Ulu Camii:** Merkez Ulu Camii (bkz. Ekler/Resim 12), 1800 yılında yapılmıştır. Camii, yine yöre mimarisine uygun olarak kesme taştan yapılmış olup avlulu camii grubundadır. Midyat merkezde bulunmaktadır.
- **H. Abdurrahman Camii:** H.Abdurrahman Camii, Midyat merkezde yer almaktadır. Yapılış tarihi Hicri 1331, Miladi 1915 yılını göstermektedir. Camii kare planda olup süsleme açısından sade bir yapıdadır ve Midyat taşından yapılmıştır.
- **Cevat Paşa Camii:** Merkez Cevat Paşa Camii (bkz. Ekler/Resim 13), 1925 yılında Cevat Paşa tarafından yaptırılmıştır. Cami, kalın duvarlı olup, kare planda Midyat taşından inşa edilmiştir. Avlulu cami tipindedir.
- **Deyr-ul Umur (Mor Gabriel) Manastırı:** Turabdin Bölgesi Metropoliti’nin merkezi olan Mor Gabriel Manastırı (bkz. Ekler/Resim 14), Midyat’a yaklaşık 25 km uzağında bulunmaktadır. Çeşitli dönemlerde ilave ve restorasyonlarla bugünkü halini alan manastırın ilk temeli M.S. 397 yılında Mor Şumuel tarafından atılmıştır.
- **Meryem Ana Kilisesi:** Anıtlı Köyü’nün kuzeyinde yer alan bu kilise (bkz. Ekler/Resim 15) günümüzde eşine az rastlanan kiliselerden biridir. Kilise kare planı ve merkezi kubbesiyle Deyrul Zafaran Manastırı ile karıştırılabilmektedir. Her iki kilisenin de tarihi net olarak bilinmemekle birlikte 6.yy.’dan kaldığı tahmin edilmektedir.
- **Mor Yakup Manastırı:** Mor Yakup Manastırı (bkz. Ekler/Resim 16), Midyat’a bağlı Barıştepe Köyü’nün hemen altında yer almaktadır. Manastır, 400. Yıllarda Mor Barşabo ve İskenderiyeli bir keşiş olan öğrencisi Mor Yakup’un iman şehidi düştükleri yerde kurulmuştur.
- **Mort Şmuni Kilisesi:** 19.yy. sonlarında Süryani Cemaati tarafından yapılmıştır. Süryani geleneğine göre Mort Şmuni adını oğullarına tanrının emirlerine karşı gelip inançlarını reddetmektense işkence çekip aziz

mertebesine yükselmeyi öneren yedi Makkabeli erkek kardeşin anasından almaktadır. Mort Şmuni Kilisesi aynı zamanda Mardin merkezinde de bulunmaktadır.

- **Mor Barsavmo Kilisesi:** 1910 yılında eski temelleri üzerine geleneksel biçimde yeniden kurulan zengin benzemeli bir kilisedir.
- **Protestan Kilisesi:** 1900'lu yılların başlarında inşa edilmiştir. Midyat Süryanilerinden Protestan mezhebine bağlı olanlar tarafından yaptırılmış olup, şu anda cemaatinden kimse olmadığından dolayı ibadete kapalıdır.
- **Mor Ahısnoya Kilisesi:** Mor Ahısnoya Kilisesi, ilçenin güneydoğu kesiminde yer almaktadır. İlçe merkezindeki en eski kilisedir. 1960'lardan eski kalıntılarından yararlanılarak yeniden restore edilmiştir.
- **Hah Harabeleri:** Anıtlı (Hah) Köyü ile Karagöl arasında yer alan harabelerle ilgili elde yazılı bir kaynak olmamakla birlikte büyük bir medeniyetin izlerini taşımaktadır.
- **Mor Efrem Kilisesi:** Midyat'ın Bardakçı Köy'ünde bulunan kilise, köyün odak noktasında bir kaleyi andırmaktadır.
- **Mor Estafanos Kilisesi:** Güngören Köyü'nde yer alan bu kilisenin kapının solundaki yazıtta 778-779 tarihleri okunmaktadır.
- **Mor Kuryakos Kilisesi:** Yemişli Köyü'nde yer alan kilise, Orta Çağ'dan kalma bir azizname kiliseyi 734 yılında yaptırmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İNANÇ TURİZMİNİN EKONOMİK KALKINMADAKİ ETKİSİNE

YÖNELİK ARAŞTIRMA

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Günümüzde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler açısından turizmin ekonomik boyutu ön plana çıkmaktadır. Turizmin hem ödemeler dengesi üzerindeki pozitif katkıları, hem istihdam yaratıcı etkisi hem de bölgesel kalkınmada oynadığı kritik rol nedeniyle özellikle son dönemde alternatif turizm faaliyetlerinin önemi daha da artmaya başlamıştır. Nitekim eko turizm, kırsal turizm, kongre turizmi gibi alternatif turizm faaliyetlerini konu alan bilimsel yayın ve ulusal/uluslararası organizasyon sayısında önemli artışlar gözlenmektedir. Buradan hareketle bu araştırmanın temel amacı alternatif turizm faaliyetleri içerisinde önemli bir yeri olan inanç turizmi faaliyetlerinin yerel kalkınmaya olan etkileri ve önemini ortaya koymaktır. Araştırmanın temel amacına bağlı olarak Türkiye’de inanç turizmi açısından önemli bir kültürel ve tarihi değeri olan Midyat ilçesi araştırmaya konu edilmiştir. Araştırma kapsamında Midyat ilçesinin tercih edilmesinde, sahip olduğu önemli değerlere rağmen çok az sayıdaki bilimsel çalışmaya konu olmuş olması ve inanç turizminin gelişiminin bölgenin kalkınmasına olan etkisinin incelenmemiş olması etkili olmuştur. Diğer yandan araştırmacının Midyat’ı ve bölgeyi yakından tanınması verilerin elde edilebilirliği açısından bölgenin tercih edilmesinde bir diğer önemli unsurdur.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada yöntem olarak yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakat tekniğinin kullanılmasının sebebi elde edilmek istenen verilerin ölçekli sorularla elde edilmesinin mümkün olmamasıdır. Önceden hazırlanmış görüşme taslağına bağlı olarak sürdürülen yarı yapılandırılmış mülakat tekniği araştırmacıya daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi elde edebilme olanağı sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2004).

Mülakat sorularının hazırlanma aşamasında bu konuda uzmanlığa sahip kişilerin görüşleri alınmıştır. Bu görüşler doğrultusunda hazırlanabilecek sorular ve hangi amaçlarla sorulacakları ortaya konmaya çalışılmıştır. Ulusal ve uluslararası literatür taranarak benzer çalışmaları yapan araştırmacıların soruları analiz edilmiş, araştırma konusunu en iyi şekilde kapsayacak sorular oluşturulmaya çalışılmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Sosyal bilimler alanında gerçekleştirilen bu araştırmanın evreni, ele aldığı konular itibarıyla Türkiye’de inanç turizmi açısından önem arz eden Efes, Antakya, Tarsus gibi destinasyonlardır. Bununla birlikte araştırmada inanç turizmi faaliyetlerinin yerel kalkınma üzerindeki etkilerinin incelenmesi ve nitel araştırma yöntemlerinin tercih edilmesi sebebiyle ana evren içerisinde çalışma evreni seçilmiştir. Bu kapsamda Mardin iline bağlı Midyat ilçesi ve buradaki yerel yönetim kurumları, özel işletmeler (esnaf/zanaatkarlar) ve inanç merkezi temsilcileri araştırmanın çalışma evrenini oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinin kullanılması sebebiyle amaçlı örneklem alınmıştır. Diğer yandan, Midyat ilçesi yerel yönetim kurumları ve özel işletmelere mülakat uygulanarak verilerin değerlendirilebilmesi için gerekli olan yeterli sayıya ulaşılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda yerel yönetim kurumu temsilcileri, esnaf ve zanaatkar, turizm işletmeleri ve inanç merkezi temsilcilerine mülakat uygulanarak, sonuçlar değerlendirilmiştir.

4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

- Araştırmanın Midyat ilçesi ile sınırlı olması,
- Nitel araştırma yöntemleri kullanılması sebebi ile araştırmadaki gözlem sayısının sınırlılığı,
- Araştırma sonuçlarının yalnızca uygulamanın gerçekleştirildiği dönem ve gözlem grubu için geçerli olması,
- Gözlem sayısının az olması sebebi ile araştırma sonuçlarını genelleştirilememesi,

- Uygulanan mülakata katılan katılımcıların 29'u bay ve sadece 2'sinin bayan olması.

5. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

Sosyal bilimler alanında gerçekleştirilen ve nitel araştırma yöntemlerinden mülakat tekniğinin kullanıldığı bu çalışmada verilerin analizi kapsamında ilk olarak sesli kayıt sistemi ile kayıt altına alınan mülakatlar, araştırmacı tarafından yazılı metne dönüştürülmüştür. İkinci aşamada ise elde edilen metinler araştırmacı ve bir uzman tarafından ayrı değerlendirilerek temel analiz konuları (temalar) belirlenmiştir. Bu aşamada aynı zamanda gerçekleştirilen mülakat tekniğinin geçerliliğinin sınanması amacıyla, araştırmacı ve uzman tarafından belirlenen temaların benzerlik derecesi de analiz edilmiştir. Analiz sonucunda araştırmacının 9, uzmanının ise 10 temel tema belirlediği ve temaların çok büyük oranda benzer olduğu saptanmıştır. Buradan hareketle çalışmada geçerliliğin sağlandığı öngörülerek aşağıda belirtilen temel temalar doğrultusunda bulguların yorumlanmasına karar verilmiştir.

- Midyat ilçesi genel turizm talebi ve inanç turizmi talep analizi,
- Midyat ilçesi inanç turizminin bölgedeki diğer turistik değerlerin korunması üzerindeki etkisinin analizi,
- Midyat ilçesi inanç turizminin yöredeki alt-yapı gelişimine olan etkisinin analizi,
- Midyat ilçesi inanç turizminin yöre halkının gelir durumuna katkısının analizi,
- Midyat ilçesi inanç turizminin yöredeki diğer sektörlerle katkısının analizi,
- Midyat ilçesi inanç turizmi yöredeki istihdam üzerindeki etkisinin analizi,
- Midyat ilçesi inanç turizminin yöredeki yatırımlara katkısının analizi,
- Midyat ilçesi inanç turizminin gelişiminde kamu kurumları/özel işletmelerin rolünün analizi,
- Midyat ilçesi inanç turizmine yönelik teşviklerin analizi.

Yukarıda belirtilen temaların yorumlanmasında araştırmacı tüm mülakat formlarındaki ilgili temaya yönelik ifadeleri yorumlayarak tema ile ilgili genel bir

değerlendirme yapmıştır. Bu aşamada araştırmacı ayrıca konunun daha iyi anlaşılabilmesi için önemli görülen yanıtları da *italik* olarak ve tırnak içinde (“”) belirtmiştir.

6. ARAŞTIRMA BULGULARI

6.1. KATILIMCI PROFİLİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo 7’den anlaşılacağı üzere araştırma kapsamında mülakat uygulanan katılımcıların büyük çoğunluğu erkeklerden (n: 29, % 93.54) oluşmaktadır. Katılımcıların eğitim durumları değerlendirildiğinde ise 11 katılımcı (%35.48) lise mezunu iken, 4 katılımcının ön lisans, 10 katılımcının lisans, 2 katılımcının ise lisansüstü mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir ifadeyle katılımcıların %51.61’i en az ön lisans düzeyinde eğitime sahiptir. Buradan hareketle mülakat uygulanan grubun konuyla ilgili yeterli bilgi ve donanıma sahip olduğu ve mülakatların daha nitelikli gerçekleştirildiği söylenebilir. Tablo 7’de dikkati çeken bir diğer husus katılımcıların yabancı dil bilgisi düzeyidir. Mülakatlar sonucunda katılımcıların her birinin en az bir yabancı dili bildiği, bununla birlikte iki ve/veya daha fazla dil bilen katılımcıların (n: 28) % 90.32’lik oran ile büyük çoğunluğu oluşturduğu tespit edilmiştir. Diğer yandan yöreye gerçekleşen turizm talebine paralel olarak katılımcıların Arapça, Kürtçe ve Süryanice dillerine hâkim oldukları gözlenmiştir.

Tablo 7: Katılımcılara Ait Demografik Özellikler

KİŞİLER	CİNSİYET	EĞİTİM	MESLEK	CALIŞMA SÜRESİ	ÖNCEKİ MESLEK	YABANCI DİL
1	Bay	Ön lisans	Esnaf	1 Yıl	Öğrenci	Arapça, İngilizce, Kürtçe, Rusça
2	Bay	İlköğretim	Esnaf	2-3 Yıl	İşçi	Kürtçe
3	Bay	Ön lisans	Esnaf	5 Yıl	Esnaf	Kürtçe, Süryanice
4	Bay	Lise	Esnaf	20 Yıl	Esnaf	Arapça, Kürtçe, Süryanice
5	Bay	Lise	Esnaf	3-5 Yıl	Şoför	Kürtçe
6	Bay	Lise	Papaz	7 Yıl	Görevli	Arapça, Kürtçe, Süryanice
7	Bay	İlköğretim	Şoför	10 Yıl	İşçi	Arapça, Kürtçe, Süryanice
8	Bay	İlköğretim	Esnaf	30 Yıl	Esnaf	Arapça, Kürtçe
9	Bay	Lisans	Müdür	20 Yıl	Veteriner	Arapça, Kürtçe
10	Bay	Lise	Esnaf	27 Yıl	Aşçı	Arapça, İngilizce, Kürtçe

11	Bay	Lise	Başkan Yrd.	15 Yıl	Müdür	Arapça, İngilizce, Kürtçe, Süryanice
12	Bay	Lisans	Metropolit Sekreteri	15 Yıl	Öğrenci	Almanca, Arapça, İngilizce, Kürtçe, Süryanice
13	Bay	Lisans	Görevli	1 Yıldan Az	Öğrenci	İngilizce, Kürtçe
14	Bay	Lise	Müdür	2-3 Yıl	Serbest	Arapça, İngilizce, Kürtçe, Süryanice
15	Bay	Lisansüstü	İmam	17 Yıl	İmam	Arapça, Kürtçe
16	Bay	Lise	Memur	9 Yıl	Muhasebeci	Arapça, Kürtçe
17	Bay	Lise	Sekreter	22 Yıl	Esnaf	Arapça, Kürtçe
18	Bay	Lisans	Memur	1-2 Yıl	Şef Garson	Arapça, İngilizce
19	Bay	Lisans	Müdür	10 Yıl	Müdür	Arapça, Kürtçe
20	Bay	Lisans	Memur	3-5 Yıl	Serbest	İngilizce
21	Bayan	Lise	Şef	5 Yıldan Fazla	Öğrenci	Arapça, İngilizce, Kürtçe
22	Bay	Lisansüstü	Müdür	51 Yıl	Otelcilik	Almanca, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Kürtçe
23	Bay	Lise	Görevli	1 Yıldan Az	Öğrenci	İngilizce, Kürtçe
24	Bay	İlköğretim	Görevli	15 Yıl	İşçi	Arapça, Kürtçe, Süryanice
25	Bay	Ön lisans	Esnaf	25 Yıl	Kamu Görevlisi	Arapça, İngilizce, Kürtçe
26	Bayan	Lisans	Şef	8 Yıl	Öğrenci	İngilizce, Kürtçe
27	Bay	Lisans	Görevli	1-2 Yıl	Öğrenci	Almanca, Arapça, İngilizce, Kürtçe
28	Bay	Lise	Görevli	1 Yıldan Az	Serbest	İngilizce, Kürtçe
29	Bay	Lisans	Görevli	2-3 Yıl	Öğrenci	Arapça
30	Bay	Ön lisans	Müdür	23 Yıl	Memur	Arapça, Kürtçe
31	Bay	Lisans	Başkan Vekili	5 Yıl	İşletmeci	Arapça, İngilizce, Kürtçe

6.2. TEMALARIN YORUMLANMASI

6.2.1. Midyat İlçesi Genel Turizm Talebi ve İnanç Turizmi Talep Analizi

Bu kapsamda ilk olarak yöneltilen “Midyat turizminde inanç etkili bir faktör müdür?” sorusuna katılımcıların çok büyük bir çoğunluğu (n: 25) “*Midyat turizminde inanç oldukça etkili bir faktördür*” şeklinde yanıt verirken, 6 katılımcı yöredeki turizm faaliyetlerinde kültür turizmi ve kültürel değerlerin daha etkili olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte yalnızca 7 katılımcı yöreye gelen yerli ve yabancı turist sayısının (turizm talebi) yeterli olduğunu belirtirken 24 katılımcı

yöreye yönelik turizm talebinin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Buradan hareketle Midyat ilçesi inanç turizmine yönelik talebin yetersiz olduğunu söylemek mümkündür.

Araştırmada yöreye yönelik turizm talebinin yetersizliğinde en önemli faktörün tanıtım/pazarlama eksikliği olduğu belirlenmiştir. Alt-yapı eksikliği, sosyo-kültürel faaliyetlerin yetersizliği ve mevsimin uygun olmaması, turizm tesisleri ve rekreasyon alanlarının az olması, amatörce gerçekleştirilen rehberlik faaliyetleri ise turizm talebinin istenilen düzeyde olmamasında diğer önemli unsurlar olarak göze çarpmaktadır. Örneğin **Katılımcı-22** bölgedeki tanıtım eksikliği ve bunun olası nedenlerini “... Yörede tanıtım eksikliği var. Sivil toplum örgütlerinin çalışmaları bulunmakta. Ancak bu çalışmalar bilinçli yapılmadığından dolayı yeterli değildir... Bu tanıtım eksikliğinde tur operatörlerinin de etkisi var. Ticari tur yapıp, yalnızca 2 yeri gezdirirsen Midyat’ı tam anlamı ile anlatamazsın” şeklinde ifade etmiştir. Diğer yandan **Katılımcı-14** yöredeki alt-yapı eksikliğine vurgu yaparak “... Yörede alt-yapının gelişmesi gerekir. Şehir içinde ulaşım zorluğu var. Yollar bozuk ve belirli saatten sonra ulaşım yok. Ayrıca turizm tesislerine giden yollarda aydınlatmalar ve yönlendirme tabelaları eksik. Belirli saatten sonra karanlık olduğundan dolayı turistler yolları bulamıyor ve dışarı çıkmaktan korkuyorlar... Otopark sorunu var, gelen araçlar yarım saat park yeri arıyor.” şeklinde görüş belirtmiştir.

Araştırmada ayrıca, yöredeki küçük çocukların bilinçsiz bir şekilde turistlere rehberlik yapmak istediği ve talepleri karşılanmadığı takdirde turistleri rahatsız ettiği saptanmıştır. Bu durum ise yöre hakkında olumsuz bir imaj oluşmasına neden olmaktadır. İlaveten Midyat ilçesinin tanıtımında, Mardin ilinin ön planda olduğu ve Midyat ilçesinin tanıtımında Mardin ilinin gölgesinde kaldığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçları aynı zamanda halkın turizm konusunda yeterli bilince sahip olmadığını ve inanç turizminin değerinin yeteri kadar bilmediğini ortaya koymuştur. Yöreye yönelik turizm talebindeki bu olumsuz tabloya rağmen birçok katılımcı, son iki-üç yılda bölgedeki güvenliğinin istikrar kazanması, gelişen çözüm/barış süreci, ulaşım imkânlarının artması ile birlikte turist sayısında artışlar görüldüğünü ifade etmiştir.

Araştırma bulguları Midyat ilçesine yönelik turizm talebinde inanç turizmine yönelik seyahatlerin (n: 13) önemli bir yer tuttuğunu ortaya koymuştur. Nitekim 9 katılımcı inanç turizmine yönelik seyahatlerin toplam seyahatler içerisindeki payının % 70'ten daha fazla olduğunu belirtirken, 4 katılımcı inanç turizmine yönelik seyahatlerin toplam içerisindeki payının %50-60 olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan 6 katılımcı inanç turizminin payının %30-40 dolaylarında olduğunu, 11 katılımcı ise inanç turizmine yönelik seyahatlerin az sayıda olduğunu belirtmiştir. 1 katılımcıdan ise konu ile ilgili yanıt alınamamıştır.

Midyat ilçesi genel turizm talebi ve inanç turizminin analizine yönelik elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde genel turizm talebinin yetersiz olduğu, söz konusu talep yetersizliğinde tanıtım eksikliği, alt-yapı yetersizliği, sosyo-kültürel faaliyetlerin eksikliği, mevsimin uygunsuzluğu, üst yapı arzının nitelik olarak yetersiz olması ve halkın bilinçsizliğinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Diğer yandan yöreye yönelik gerçekleşen turizm talebinde inanç turizminin önemli bir çekicilik unsuru oluşturmaktadır.

6.2.2. Midyat İlçesi İnanç Turizminin Bölgedeki Diğer Turistik Değerlerin Korunması Üzerindeki Etkisinin Analizi

Tema ile ilgili olarak katılımcılara yöneltilen “Yöredeki turistik değerlere gereken önem veriliyor mu? Söz konusu turistik değerler yeterince korunuyor mu?” sorusuna katılımcıların büyük bir çoğunluğu (n: 21), “**Yöredeki turistik değerlere gereken önem verilmekte ve korunmaktadır**” şeklinde yanıt verirken, 10 katılımcı yöredeki turistik değerlere gereken önemin verilmediğini ve gerektiği kadar korunmadığını; zamanla tahrip edildiğini savunmaktadır.

Araştırmada, yöredeki turistik değerlere gereken önem verildiğinin göze çarpan örneği olarak, **Katılımcı-11** yörenin turistik değerlerine son zamanlarda önem verildiğine vurgu yaparak: “... *Yöredeki turistik değerlere sürekli yenileme yaparak gereken önemi veriyoruz. Bununla birlikte, turistik yapıların bütün temizliğini ve değerlerin korunmasını biz sağlıyoruz*” şeklinde görüş belirtmiştir. Buradan hareketle, yöredeki turistik değerlere son zamanlarda dahi olsa gereken önem verildiğini söylemek mümkündür.

6.2.3. Midyat İlçesi İnanç Turizminin Yöredeki Alt-Yapı Gelişimine Olan Etkisinin Analizi

Araştırmada üçüncü soru olarak “İnanç turizminin gelişmesine bağlı olarak, yöredeki alt yapı hizmetlerinin de geliştiğine inanıyor musunuz?” sorusuna katılımcıların büyük bir çoğunluğu (n:24), “**İnanç turizminin gelişmesiyle alt yapı hizmetlerinin de gelişeceği**” görüşünde birleşmektedir.

Bununla birlikte, 7 katılımcı, yörenin altyapısının geliştikten sonra turizmin gelişeceğini düşünmektedirler. Örneğin **Katılımcı-12**: “... *İnanç turizmi ile birlikte altyapı çok gelişmez. Ancak altyapı gelişirse turizmin de gelişmesinde önemli rol oynar*” şeklinde görüş bildirmiştir. Buradan hareketle, yöredeki turizm potansiyelinin gelişmesi için yöredeki altyapı hizmetlerinin belirli bir seviyede gelişmesi gerekmekte ve daha sonra buna paralel olarak inanç turizminde gelişmesiyle altyapı hizmetlerinin de gelişmesine katkıda bulunacağını söylemek mümkün olacaktır.

6.2.4. Midyat İlçesi İnanç Turizminin Yöre Halkının Gelir Durumuna Katkısının Analizi

Araştırmada dördüncü soru olarak, “İnanç turizminden sağlanan gelirin yöre halkına katkı sağlayacağını düşünüyor musunuz?” sorusuna katılımcıların tümü “**İnanç turizminden sağlanan gelirin yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunduğu**” görüşünde birleştiler. En belirgin örnek olarak, **Katılımcı-22**: “... *İnanç turizminin gelişmesi ile halk doğru bilinçlendirilip yönlendirilse ve teşvik edilirse halkın gelir kaynağına doğrudan etki eder. Buna küçük bir örnek olarak, yetkili kurumlar daha temiz ve hijyenik ortamda halkın üretim yapmasına teşvik edilmesi; mesela yöre halkının köy yoğurdunu daha küçük kaplarda porsiyon şeklinde satabilmesi bile gelir kaynağına katkıda bulunur. Ayrıca, kadınların el işlerini (halı döşemeciliği gibi) değerlendirilip turizme kazandırılabilir. Bu da gelir kaynağına doğrudan etki eder. Tabi halkın bilinçlendirilmesi şart...*” şeklinde görüş belirtmiştir.

Ayrıca, **Katılımcı-30** “... *İnanç turizminden sağlanan kaynakların yöre halkının gelirine birçok katkıda bulunur. İnanç turizmi gelişirse yöreye daha fazla*

turist gelir ve daha fazla harcama yapar. Örneğin, gümüş, el sanatları, kuyumculuk sektörlerindeki talep artar. Bununla birlikte, yörenin kıyafetlerine de merak söz konusu... Yöresel yemeklerinde talep artar ve esnaflar kazanır. Bu bütün sektörlerle etki eder...” şeklinde görüş belirtmiştir.

Katılımcıların arasında esnaf olan **Katılımcı-8** “... Turizmden sağlanan gelir tabi ki halkın gelirine etki eder. Ben esnaf olarak geçimimi bununla sağlıyorum. Yöreye has sabun üretimi yapıyorum. Gelen turistler merak edip alıyor ve bu da benim gelir kaynağıma % 100 etki ediyor...” demiştir. Katılımcıların tümünün aynı görüş bildirmesinden hareketle, inanç turizminin gelişmesiyle yöre halkının gelir kaynağına doğrudan etki edeceğini söylemek mümkündür.

6.2.5. Midyat İlçesi İnanç Turizminin Yöredeki Diğer Sektörlere Katkısının Analizi

Araştırmada beşinci sıradaki, “Yöredeki inanç turizminin gelişimine bağlı olarak, tarım, sanayi ve hizmet sektörleri açısından birçok sektöründe geliştiğine inanıyor musunuz?” sorusuna katılımcıların tümü “**İnanç turizminin gelişmesi ile hizmet sektörlerine etki ettiğini**” düşünmüştür. Ancak, katılımcıların büyük çoğunluğu da (n:21), “**İnanç turizminin gelişmesiyle tarım ve sanayi sektörlerinin de gelişimine katkı sağlayacaktır**” şeklinde görüş belirtirken, katılımcıların geri kalan kısmı (n:10) ise “**İnanç turizminin gelişmesi hizmet sektörlerini etkiler. Ancak, tarım ve sanayi sektörlerini doğrudan etkileyeceğini düşünmüyorum**” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Bununla birlikte, “İnanç turizmi kapsamında, sizce yöredeki mal ve hizmetlere karşı önemli bir talep artışı söz konusu mudur?” sorusuna ise katılımcıların tümü “**yöredeki mal ve hizmetlerin talep artışına doğrudan etki ettiği**” görüşünde birleşmişlerdir. Buna örnek olarak, **Katılımcı-9** “... İnanç turizmi kapsamında yöredeki mal ve hizmetlerin talebinde artış tabi ki söz konusudur. Özellikle Midyat'ta meşhur olan her şeye talep artışı bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak, *telkâri (gümüş el sanatı), Süryani Şarabı, Midyat Sabunu ve Tandır Ekmeğine talep her gün talep artıyor. Hatta sırf bunları satın almak için bile gelen turistler var...*” şeklinde görüş bildirmiştir. Başka bir örnek olarak, **Katılımcı-14** “...

İnanç turizmi gelişirse bütün sektörler bundan yararlanır. Mesela, inanç turizmi geliştiğinde daha fazla turist gelir ve bizde mal ve hizmetleri daha fazla talep ederiz. Böylelikle, bütün esnaflar da kazanır ve et ürünleri talebinin artmasıyla hayvancılıkta gelişir. Bunların hepsi birbirleriyle bağlantılıdır. Yöredeki mal ve hizmetlerde mutlaka artar. Özellikle el sanatları, telkâri-gümüş, kuyumculuk, sabun talepleri artar. Bu da Midyat gelirine katkı sağlar...” şeklinde görüş belirtmiştir. Buradan hareketle, inanç turizminin gelişmesiyle yöredeki mal ve hizmet taleplerinde gerek doğrudan gerekse dolaylı bir şekilde etki edeceğini söylemek doğru olacaktır.

6.2.6. Midyat İlçesi İnanç Turizmi Yöredeki İstihdam Üzerindeki Etkisinin Analizi

Araştırmada “Yöredeki inanç turizminin yöredeki işsizliğin giderilmesinde önemli bir role sahip olduğuna inanıyor musunuz?” sorusuna, katılımcıların çok büyük bir çoğunluğu (n:30) “**İnanç turizminin gelişmesiyle işsizliğin azalması**” görüşünde birleşmişlerdir. Buna örnek olarak, **Katılımcı-19** “... *İnanç turizminin gelişmesi yöredeki işsizliğin giderilmesinde önemli rol oynar. Yöredeki otellerde, restoranlarda çalışan kişi sayısı artar ve doğrudan etkiler. Bununla birlikte diğer sektörlerde de dolaylı olarak etki eder. Turizmin gelişmesiyle diğer sektörlerde gelişir ve diğer sektörlerdeki çalışan kişi sayısı artar. Yani her iş kolunda etkili olur...*” şeklinde görüş belirtmiştir. Ayrıca, **Katılımcı-21**’in ise “... *İnanç turizminin gelişmesiyle işsizlik mutlaka azalır. Çünkü başka sektörlerde gelişir, daha fazla yer açılır. Sanayi gelişir, yiyecek içecek sektörü, otel, tekstil atölyelerinde vs. daha fazla istihdam sağlanır. Bununla birlikte, yöre halkı çalışmak için şehir dışına çıkmak zorunda kalmaz...*” şeklinde görüşü olmuştur.

Bunlara ilave olarak, **Katılımcı-27**’in görüşü, “... *Turizmin gelişmesi, işsizliğin giderilmesinde anahtar rol oynar. Bu otelcilik ve yiyecek içecek sektörlerinde doğrudan istihdam yaratırken, diğer sektörlerde dolaylı istihdam yaratır. Örneğin, gümüş, kuyumculuk gibi sektörlerin daha fazla açılması ile işsizliğin giderilmesinde rol oynar. Buna ilave olarak, geçen zamanlarda turizm danışman bürosu açıldı. Kalifiyeli olmasa da 2-3 eleman alındı. Ayrıca,*

kaymakamlık tarafından şehir içinde tarihi yerleri gezdirilmesi için fayton tahsis edildi. Bu faytonu kullanan adam da işsizdi ve iş imkanı doğdu. Bu da işsizliğin giderildiğine işaretir...” şeklinde olmuştur. Bunlara istinaden, inanç turizminin gelişmesi ile birlikte yöredeki işsizliğin giderilmesinde önemli bir rol oynadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

6.2.7. Midyat İlçesi İnanç Turizminin Yöredeki Yatırımlara Katkısının Analizi

Araştırmada “İnanç turizm faaliyetlerine paralel olarak, yöredeki yatırımlarda sizce bir artış söz konusu mudur?” sorusuna katılımcıların yine büyük bir çoğunluğu (n:28), “**İnanç turizmin gelişmesiyle birlikte yöredeki yatırımların artacağı**” görüşünde birleşmişlerdir. Buna örnek olarak, **Katılımcı-11** “... *Yöredeki yatırımlar her geçen gün artmakta zaten turizmin gelişme potansiyeline bakılarak bu yatırımlar yapılıyor. Örneğin, en son TUSİAD toplantısı burada yapıldı ve yeni yatırımlar masaya yatırılıp konuşuldu. Bununla birlikte hali hazırda inşaat halinde tamamlanacak oteller bulunmakta...*” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Ayrıca, katılımcıların geri kalanı (n:3) ise “**İnanç turizm kapsamında küçük yatırımların artacağını, büyük yatırımların zaman alacağından dolayı etkilemeyeceğini**” savunmuşlardır.

Ayrıca, Sanayi ve Ticaret Odası’ndan yapılan araştırmalara son zamanlarda Midyat taşı imalatının artması, şarap fabrikası, dondurma fabrikası, çorap fabrikası, parke taşı fabrikası, yumurta çiftliği ve birçok tekstil atölyelerinin sayısının artması, yörede yapılan yatırımların arttığını göstermektedir. Yine yapılan araştırmalara göre, yöre de organize sanayi bölgesinin yapılacak olması, yörenin sanayi açısından geliştiğini göstermektedir.

6.2.8. Midyat İlçesi İnanç Turizminin Gelişiminde Kamu Kurumları/Özel İşletmelerin Rolünün Analizi

Araştırmada önemli bir yere sahip olan kamu kurumları ve özel işletmelerle alakalı “Sizce inanç turizmi faaliyetlerinin geliştirilmesinde Kamu Kurumları/Özel

İşletmeleri'nin girişimleri yeterli midir?" sorusunda katılımcıların çoğunluğu (n:23) "**Kamu Kurumları/Özel İşletmelerin girişimlerinin olduğu ancak bu girişimlerin yetersiz olduğu**" görüşünde birleşirken, 7 katılımcı "**Girişimlerin yeterli olduğunu**" belirtmiş, bir (1) katılımcı ise soruya cevap vermek istememiştir. Kamu kurumları ve özel sektörlerin girişimlerin yetersiz olduğunu savunan katılımcılara örnek olarak **Katılımcı-14** "... İnanç turizminin gelişmesinde Kamu Kurumları/Özel İşletmelerin girişimleri var ama yetersiz kalıyor. Örneğin, Midyat'a ait bir turizm bürosu yoktu 8-9 ay önce Belediye tarafından turizm danışma bürosu açıldı ama oraya bakan bir kalifiyeli eleman yok ki gereken bilgiyi aktaramıyor. Ayrıca, turistik yerlerin aydınlatılması gerekiyor ve daha temiz tutulması gerekiyor ve bununla alakalı halkın da bilinçlendirilmesi gerekiyor. Bununla birlikte Midyat'taki diğer turizm değerlerinin de turizme kazandırılması gerekiyor. Midyat'ta sosyo-kültürel etkinlik yapılabilecek hiçbir yer yok ve bütün esnaflar erkenden kapatınca turistler akşam belirli bir saatten sonra dışarı çıkamıyor bu da Midyat'ın gününü erken bitirmiş oluyor... Bunların hepsi birleşince zaten girişimlerin yetersiz olduğunu gösteriyor..." şeklinde görüş bildirmiştir. Başka bir örnek olarak, **Katılımcı-15** "... Kamu kurumlarının girişimleri var ama yeterli değil. Örnek olarak, Midyat'ta kültür merkezi yok. Herhangi bir program veya konferans yapılması için kültür merkezi şart. Zaten Midyat turizminde en büyük eksik tanıtım olduğundan dolayı, seminer veya sempozyum yapılması için başta kültür merkezinin yapılması gerekir. Kültür merkezinin açılması, sosyal aktivitelerin de gelişmesinde etkili olacaktır..." şeklinde görüş belirtmiştir. **Katılımcı-19** ise, yetersizliğin giderilmesi yönünde teşviklerin artırılması gerektiğini, bölgenin turizm bölgesi olarak ilan edilmesi gerektiğini, bölgede istihdamın önünün açılarak aynı zamanda halkın da bilinçlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Kamu Kurumları/Özel İşletmelerin girişimlerini yeterli bulan katılımcılara örnek olarak, Midyat Belediyesi'nde görevli **Katılımcı-11** "... Kamu kurumu olarak sürekli çalışmalarımız mevcut. Eylül ayında turizm danışman bürosu açıldı. Estel tarafındaki turist sayısı yetersiz kaldığından dolayı oraya kültür evi açıldı. Her türlü yatırıma destek veriliyor. Halkı bilinçlendirmek adına seminerler düzenliyoruz. Seminerlere katılmayan halka ne yapabiliriz ki?..." şeklinde görüş bildirmiştir.

Tema ile ilgili katılımcı yorumlarında esnaflar, özel sektör temsilcileri ve inanç merkezi temsilcilerinin girişimlerin yetersiz olduğu yönünde olumsuz cevap vermesi, kamu kurumu temsilcilerinin ise girişimleri yeterli bulması dikkati çekmektedir. Bu konuda taraflar arasında karşılıklı görüş alışverişi ile girişimler konusunda çatı bir yapının oluşturulması gerekmektedir.

6.2.9. Midyat İlçesi İnanç Turizmine Yönelik Teşviklerin Analizi

Gerçekleştirilen mülakatta “Sizce Belediyeler ve yetkili kurumlar bölgedeki KOBİ’lerin turizmden daha fazla pay alması için söz konusu işletmelere yeterli destek sağlıyorlar mı?” sorusuna katılımcıların bir kısmı (n: 14), “**Belediyeler ve yetkili kurumların bölgedeki KOBİ’lerin turizmden daha fazla pay alması adına yeterli destek sağladığı**” görüşünde birleşirken, 16 katılımcı ise yeterli desteğin sağlamadığını düşünmektedir. Ayrıca, 1 katılımcıdan soru ile ilgili cevap alınamamıştır.

Belediyelerin ve yetkili kurumların KOBİ’lere yeterli destek sağlamadığını düşünen katılımcıların görüşlerine örnek olarak, **Katılımcı-7** “... *Belediyeler-yetkili kurumlar kobilerin turizmden daha fazla pay alması için yeterli desteği sağlamıyorlar. Destekler daha büyük şirketlere veriliyor. Küçük esnaflara herhangi bir destek sağlandığına şahit olmadım...*” şeklinde görüş bildirmiştir.

Belediyelerin ve yetkili kurumların gerekli desteği sağladığını düşünen katılımcılara örnek olarak ise, **Katılımcı-11** “... *Kobilerin turizmden daha fazla pay alması için yeterli desteği sağlıyoruz. Estel tarafındaki esnafların daha da canlanması için Kültür Evi açıldı. Ayrıca eski evlerin restore edilip otel veya restaurantlara çevrilmesi adına verilen teşviklerimiz var...*” demiştir. **Katılımcı- 27** ise, “... *Belediyeler ve yetkili kurumlar yeterli desteği sağlıyor. Ancak halkın ilgisizliği ve bilinçsizliği bu desteklerin amacına ulaşmasına engel oluyor...*” demiştir. Ayrıca **Katılımcı-2** “... *Belediyeler ve yetkili kurumlar yeterli desteği veriyor. Buna örnek olarak kendimi gösterebilirim. Ben daha önce işsizdim ve buraya gelen turistleri Midyat’ı gezdirmem için Kaymakamlık bana Fayton tahsis etti ve hem turistleri gezdiriyorum hem de ekmek paramı kazanıyorum...*” şeklinde görüş bildirmiştir.

Bir önceki temada olduğu gibi bu soruda da genellikle esnafların olumsuz görüş bildirmiş olması dikkat çekmektedir. Yine bu konuda da karşılıklı görüş alışverişi yapılarak gerekli desteğin sağlanmasıyla birlikte halkın bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Bununla birlikte, araştırma da son olarak, “Bölgede bu konu ile alakalı herhangi bir teşvik uygulaması bulunmakta mıdır? (Turizm Bakanlığı, Bakanlık, Kalkınma ajansı, Sanayi ve Ticaret Odası vs.)” sorusuna katılımcıların büyük bir çoğunluğu (n: 22, % 70,96) “**teşviklerin bulunduğunu ancak teşvik verilirken prosedürlerin sağlanamadığını**” savunmaktadır. 9 katılımcı ise bugüne kadar herhangi bir teşvik uygulamasına şahit olmadıklarını dile getirmişlerdir.

Teşviklerin bulunduğu yönünde görüş bildiren katılımcılardan **Katılımcı-22** “... Teşviklere gelince, birçok teşvik bulunmaktadır. Sadece Midyat için değil Güneydoğu için inanılmaz teşvikler var. Ancak prosedürleri biraz sert ve halk bilinçsiz. Zaten teşvik verilmiyor diyenler prosedürleri sağlayamadıklarından alamıyorlar. Yani işi bilene, kuralları sağlayan herkese teşvik veriliyor. Kosgeb, Dika (Dicle Kalkınma Ajansı) birçok teşvikleri mevcut...” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Ayrıca, **Katılımcı-10** ise, “... Teşvik olarak, Dika ve Kosgeb’in teşvikleri var. Ben kendim Kosgeb’den teşvik aldım. Ancak şu an Kosgeb’in kursu burada kapatıldı. Çıkan bazı yalan yanlış dedikodular yüzünden var olan kurs da kapatıldı ...” şeklinde görüş belirtmiştir. Bununla birlikte **Katılımcı-12** ise, “... Teşvikler var ama küçük yatırımlar için değerlendiriliyor. Çünkü yatırımcılar istikrarsızlıktan korkuyor. Yani şu an güvenlik endişesi yok ama yine çevrede bir terör olayı çıkarsa yatırım boşa gider diye korkuyor. Teşviklere yok diyen kişi, zaten prosedürleri sağlayamıyor...” demiştir. Buna ilave olarak, **Katılımcı-9** “... Teşvik olarak en çok evlerin butik otellere veya restoranlara çevrilmesi için veya yenileme çalışmaları için teşvikler veriliyor. Hatta var olan binaya ek bina yapılması için bile teşvikler mevcut...” şeklinde görüş bildirmiştir.

Bu konu ile alakalı teşviklerin verilmesinde halkın yeterince bilinçlendirilmediği ve/veya prosedürleri sağlayamadığı açıkça görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme ve kalkınma sürecinde stratejik önem arz eden yerel kalkınma özellikle Türkiye gibi ülkeler açısından bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesinde sıklıkla başvurulan iktisadi büyüme argümanlarından birisidir. Kamu kurumları tarafından gerçekleştirilen kısa, orta ve uzun dönemli stratejik planlamalar ile söz konusu bölgenin kalkınma sürecinde öncelik vereceği alanlar belirlenerek gerekli yatırım ve teşvikler gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda Türkiye’de alternatif turizm faaliyetleri belirli bölgelerin yerel kalkınmasında temel unsur olarak belirlenmiştir. Midyat ilçesi de inanç turizmine yönelik sahip olduğu zengin turistik değerleri ile yerel kalkınmada turizm faaliyetlerinin ön plana çıktığı bir yöredir. Buradan hareketle, yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak gerçekleştirilen bu araştırmada Midyat ilçesindeki inanç turizmi faaliyetlerinin yerel kalkınmaya olan etkilerinin ortaya konulması hedeflenmiştir. Dini inanç merkezi temsilcileri, esnaflar, kamu/özel kurum temsilcileri, turizm işletmelerinin görevlileri ve yerel yönetimlerin temsilcilerinden oluşan 31 kişilik bir grup ile yüz yüze gerçekleştirilen mülakatlar neticesinde Midyat ilçesi için önemli sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmanın en önemli sonucu Midyat ilçesinde turizm faaliyetlerinin giderek artmasına rağmen gelen (özellikle yabancı) turist sayısının henüz istenilen düzeyde olmamasıdır. İnanç turizminde arzu edilen seviyeye gelinememesinde öncelikle eksik ve/veya hatalı tanıtım faaliyetlerinin, etkili olduğu saptanmıştır. Bu noktada dikkati çeken bir diğer husus ise ilçenin tanıtım faaliyetlerinin Mardin ile birlikte gerçekleştirildiği ve tanıtımda Mardin ilinin ön planda tutulması sebebiyle hedeflenen turizm talebine ulaşamamasıdır. İnanç turizmi faaliyetlerinin istenilen düzeyde olmamasında etkili olan diğer önemli hususlar ise yetersiz sosyo-kültürel faaliyetler, alt-yapı eksikliği, uygun olmayan iklim koşulları, turizm tesisleri ve rekreasyon alanlarının az olması, profesyonel turizm rehberliği faaliyetlerinin bulunmaması olduğu belirlenmiştir. Turizm talebinin yetersizliğine işaret eden bulgulara rağmen yöredeki mevcut turizm faaliyetlerinde inanç turizmi faaliyetlerinin çok önemli bir yer tuttuğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada elde edilen bir diğer önemli sonuç inanç turizmi faaliyetlerinin aynı zamanda yöredeki diğer turistik değerlerin korumasına katkı sağladığıdır. Bu kapsamda gelen ziyaretçilerin memnun olması ve geleceğe yönelik turizm talebinin arttırılması amacıyla ilçede önemli restorasyon (yenileme) çalışmalarının gerçekleştirildiği ve temizliğe önem verildiği belirlenmiştir. Diğer yandan yörede inanç turizminin daha fazla gelişmesi için öncelikle alt-yapı eksikliklerinin giderilmesi gerektiği, alt-yapı kalitesinin gelişmesi ile birlikte inanç turizmine yönelik faaliyetlerde artış olacağı öngörülmektedir.

Araştırma sonucunda yöre halkının yöreye özgü el sanatları, el işleri ve/veya doğal (gıda/besin ürünleri vb.) ürünler üretilmesi yönünde bilinçlendirilmesi gerektiği ve bu tür ürünlerin inanç turizmi amaçlı gelen ziyaretçilere satışı ile yerel kalkınmaya katkı sağlanacağı saptanmıştır. Bununla birlikte yörede inanç turizmi faaliyetlerinin artması ile birlikte gerek turistik tüketime yönelik malzeme tedariki gerekse otel, restoran, kafe vb. işletmelerin gıda (yiyecek/içecek) ihtiyaçlarının karşılanması gerekse de üst yapı arzı için sanayi ürünlerinin temini kapsamında tarım ve sanayi sektörünün gelişeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Midyat ilçesinde inanç turizminin gelişimi ile yerel kalkınmada katkı sağlanacak bir diğer alan istihdam sorunudur. Nitekim gerçekleştirilen mülakatlarda katılımcılar yörede turistik tesislerin artması ile birlikte söz konusu tesislerin işgücü ihtiyacının yöreden karşılanacağı ve böylece işsizlik sorununun azalacağı yönünde görüş bildirmişlerdir. Ayrıca, yörede inanç turizmi faaliyetlerinin gelişimine paralel olarak diğer sektörlerin de gelişeceği ve bu sektörlerde oluşacak işgücü açığının yöreden karşılanması ile işsizliğin önemli ölçüde azalacağı belirlenmiştir.

Araştırmada inanç turizminin yerel kalkınma için büyük önem arz ettiğinin saptanmasına rağmen, aynı zamanda bölgedeki destek ve/veya teşvik yetersizliği nedeni ile turizm amaçlı girişimlerin yetersiz olduğu, sağlanan teşviklerde ise gerekli prosedürlerin gerçekleştirilmediği belirlenmiştir.

Yukarıda belirtile araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde Midyat ilçesinin kalkınmasında inanç turizminin daha fazla katkı sağlayabilmesi için öncelikle bölgeye yönelik etkin bir tanıtım planı oluşturulmalıdır. Bu amaçla Midyat ilçesinde yer alan Deyr-ul Umur Manastırı (Mor Gabriel), Meryem Ana Kilisesi, Mor

Barsavmo Kilisesi gibi kiliseler ile Ulu Cami, Cevat Paşa Camii, Nehrozlar Camii camileri ve Şeyh Cemîş Türbesi, Şeyh Musa Türbesi gibi inanç merkezlerinin ön planda tutulduğu kısa tanıtım filmleri ve/veya broşürlerinin hazırlanarak yurtiçinde farklı illerdeki belediyeler tarafından tanıtımının sağlanması gerekmektedir. Söz konusu tanıtımın aynı zamanda yurt dışında niş pazarlama stratejisi ile belirlenmiş bölgelerde gerçekleştirilmesi de gerekmektedir. Yörenin tanıtımı kapsamında önem verilmesi gereken bir diğer husus ise araştırmada sınırlı sayıda gerçekleştirildiği belirtilen sosyo-kültürel faaliyetlerinin sayısının en kısa sürede hızla artırılmasıdır. Bu amaçla yörede yılda iki-üç festival gerçekleştirilmeli, ulusal ses yarışmaları, halk oyunları yarışmaları vb. etkinliklerin yörede gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Tanıtıma yönelik bu tür faaliyetlerin gerçekleştirilmesine paralel olarak aynı zamanda yöre halkı turizmin faydaları hakkında mutlaka bilinçlendirilmelidir. Burada önem verilmesi gereken bir diğer unsur ise bölgede açılacak Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi, kurslar ve yükseköğretim kurumları ile en kısa sürede bölgeye tamamen hâkim ve bölgenin etkin tanıtımını gerçekleştirebilecek profesyonel turist rehberlerinin yetiştirilmesidir. Bu konuda kamu kurumlarının yörede öncü rol üstlenmesi gerekmektedir. Midyat ilçesinde inanç turizminin gelişmesi ve yerel kalkınmaya daha fazla katkı sağlaması amacıyla önem verilmesi gerek diğer hususlar ise;

- Mardin valiliği ve Midyat belediyesi el sanatları ve yöreye özgü doğal ürünlerin satışının yapılabileceği alanlar oluşturarak, yöre halkının bu alanları kullanması için gerekli yardım ve teşvikleri sunmalıdır.
- Midyat ilçesindeki tüm değerlerin ziyaret edilebileceği tur güzergâhları oluşturularak, seyahat acentalarının bu güzergâhları kullanmaları sağlanmalıdır. Ayrıca bu güzergâhlarda turistlerin vakit geçirebileceği rekreasyon alanları dizayn edilmelidir.
- Yörede bulunan turistik değerlerin güzergahında bulunan diğer turistik değerlerin restorasyon çalışmaları ile turizme kazandırılması gerekmektedir. Ayrıca, bu turistik değerlerin güzergahlarında aydınlatma, otopark, yön levhalarının tamamlanması gerekmektedir.

- Rekreasyon faaliyetlerini gerçekleştirmek amacı ile yörede rekreasyon tesislerinin açılması hususunda halkın bilinçlendirilip teşviklerin artırılması gerekmektedir.
- Yörede keşfedilmemiş ve faal olmayan inanç merkezlerinin yenileme çalışmalarından sonra turizme kazandırılması için gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir.
- Yörede eğitim seminerlerinin düzenlenip turizmin önemi hakkında halkın bilinçlendirilmesi gerekmektedir.
- Yörede bulunan yezidi köylerinde terk edilmiş tarihi mekanların tekrardan turizme kazandırılması için gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir.
- Yöredeki alt- yapı eksikliklerinin giderilmesi için özel kurumlar ve kamu kurumları tarafından Kalkınma Ajanslarına sunulmak üzere nitelikli projeler üretilerek finansman sorunu çözülmelidir.
- Yöredeki turistik değerlerin temizlik açısından denetlemelerin artırılması gerekmektedir.
- Midyat ilçesi turizm master planı hazırlanarak, tüm tarafların master planının uygulanması konusunda desteği sağlanmalıdır.
- Yöredeki turizm işletmelerinde yöreye özgü ürünlerin tanıtımı ve satışının yapılması için gerekli girişimler gerçekleştirilmelidir.
- Yöredeki girişimci sayısının arttırılabilmesi için KOSGEB vb. kurumlar ile halka yönelik kurslar düzenlenmeli ve girişimcilere yönelik kredi destekleri sağlanmalıdır.

İnanç turizminin yerel kalkınma üzerine etkilerinin incelendiği bu araştırma elde edilen sonuçlar bakımından önem arz etmekle birlikte kapsam ve yöntem olarak çeşitli sınırlılıklar içermektedir ve sonuçları Midyat ilçesi ile sınırlıdır. İnanç turizminin yerel kalkınmaya etkisinin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle Midyat ilçesini konu alan daha fazla araştırmalar gerçekleştirilmelidir. Bu araştırmalarda nicel ve nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılarak çok boyutlu analiz teknikleri ile daha detaylı sonuçlara ulaşılması hedeflenmelidir. Diğer yandan Efes, Konya gibi Türkiye'deki diğer inanç merkezleri ile Midyat ilçesi inanç turizminin karşılaştırılmalı olarak ele alındığı çalışmalar gerçekleştirilerek inanç turizminin

yerel kalkınma üzerindeki etkilerinin daha iyi belirlenmesine çalışılmalıdır. Son olarak Midyat ilçesinin yerel kalkınmasında turizmin etkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için inanç turizminin diğer turizm faaliyetleri ile birlikte ele alındığı ve turizm faaliyetleri ile diğer sektörlerin birlikte ele alındığı kapsamlı araştırmalar gerçekleştirilerek, elde edilen sonuçların uygulamalara dönüştürülmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Adam, B. (2006). “*Karşılaştırmalı Dinler Tarihi*”, MEB Yayınları, Ankara.
- Ahunbay, M. (2005) “*Taşın Belleği Mardin, Tarihçe*”, Yapı Kredi Yayınları İstanbul.
- Akat, Ö. (2000). “*Pazarlama Ağırlıklı Turizm İşletmeciliği*”, Motif Matbaası. İstanbul.
- Akseki, A., H. (1943). “*İslam*”, Diyanet İşleri Başkanlığı Neşriyatı, İstanbul.
- Akyüz, G. (1998). “*Mardin İlinin merkezinde Civar Köylerinde ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin ve Manastırların Tarihi*,” İstanbul.
- Alles, G., D. (2005). “Religion (Further Considerations)” md., *Encyclopedia of Religion*, (Edt., L. Jones), C.: XI, Thomson, Gale, USA.
- Allport, G., W. (2004). “*Birey ve Dini*”, (Çev. Bilal Sambur), Elis Yayınları, Ankara.
- Aydın, M., S. (1987). “*Din Felsefesi*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir.
- Aydın, M. (2004). “*Dinler Tarihine Giriş*”, Konya.
- Aydın, M. (2008). “*Hıristiyan kaynaklarına göre Hristiyanlık*”, Türkiye Diyanet Vakfı Yayın ve Matbaacılık, Ankara.
- Aytaç, F. (1994). “*Merkezi İdareden Mahalli İdarelere Devredilecek Hizmetler*”, TBD-KAV ve MİEAGM Yayını, Ankara.
- Bahar, O. ve Kozak, M. (2006). “*Turizm Ekonomisi*”, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Bayramoğlu, S. (2005). “*Yönetişim Zihniyeti*”, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Bingöl, Z. (2007). “*Gelenekten Evrensele Anadolu’da İnanç Turizmi*”, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Bulu, M. ve Eraslan, İ., H. (2007). “*Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü: Sektörel Stratejiler ve Uygulamalar*”, URAK: Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu Derneği, İstanbul.

- Certel, H. (2003). “*Din Psikolojisi*”, Andaç Yayınları, Ankara.
- Clark, W., H. (2004). “*İman Problemi*”, (Çev. Ali Rıza Aydın, “*Birey ve Din*” (içinde)), Der. A. Rıza Aydın, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Cypher, J., M. & Dietz J., L. (2004). “*The Process of Economic Development*”, 2nd. Edition, Routledge, London and Newyork.
- Çarkçı, A. (2008). “*Ulusal Kalkınma İçin Yerel Teklifler*”, Şehir Yayınları: İstanbul.
- Dolapönü, H. (1972). “*Tarih’te Mardin*” Hilal Matbaacılık, İstanbul.
- Durkheim, E. (2005). “*Dini Hayatın İlkel Biçimleri*”, (Çev., F. Aydın), Ataç Yayınları, İstanbul.
- Eliade, M. (1991). “*Kutsal ve Dindışı*”, (Çev., M. A. Kılıçbay), Gece Yayınları, Ankara.
- Eliade, M. (2000). “*Dinler Tarihine Giriş*”, (Çev., L. Arslan), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Ercan, F. (2006). “Bölgesel Kalkınmada Değişim: Devlet Merkezli Bölgesel Kalkınmadan Piyasa Merkezli Bölgesel Birikime”, Derin Yayınları, Derl.: Arı, A, “*Bölgesel Kalkınma-Politikalar ve Yeni Dinamikler*”, İstanbul, ss. 45-117.
- Erkal, M., E. (1990). “*101 Soru 101 Cevap: Bölge Açısından Az Gelişmişlik*”, Der Yayınları: İstanbul.
- Glock, C., Y. (1998). “Dindarlığın Boyutları Üzerine”, “*Din Sosyolojisi*” (Derl., Y. Aktay; M. E. Köktaş), Vadi Yayınları, Ankara.
- Gökçen, A. (2013). “*Abede-i İblis Yezidi Taiifesinin İtikadı, Adâtı, Evsafı*”, (Mustafa Nuri Paşa’nın Kitabı) İctihat Matbaası, İstanbul–1328; İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Göymen, A. (2000). “*Yerel Kalkınma Önderi ve Paydaşı Olarak Belediyeler*”, İstanbul Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- Gündüz, A., Y. (2006). “*Bölgesel Kalkınma Politikası*”, Etkin Kitabevi: Bursa.

- Gündüz, Ş. (2007). “*Yaşayan Dünya Dinleri*”, (Edt.: Şinasi Gündüz), Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Güran, T. (2004). “*İktisat Tarihi*” 1.Basım, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- Gürkan, S., L. (2008). “*Yahudilik*”, İsam Yayınları, Ankara.
- Hacıoğlu, N. Ve Avcıkurt, C. (2008), “*Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*”, Nobel Yayınları, Ankara.
- Haleva, R.İ. (2007). “*İnanç Turizmi Günleri III*”, Şubat Yayıncılık, Muka Matbaacılık, İstanbul.
- Hökelekli, H. (1998). “*Din Psikolojisi*”, T.D.V. Yayınları, 3. Baskı, Ankara.
- Işık, M., K. (2000). “*Yezidilik ve Yezidiler*”, Berfin Yayınları, İstanbul.
- İş, A., V. (2006). “*Midyat, Dinler ve Diller Kenti*”, Göksu Ofset, İstanbul.
- İşgüden, T. (1982). “*Makro İktisat*”, Bilim ve Teknik Kitabevi, İstanbul.
- İşler, İ. ve Çetin, M. (2000). “*Dinler ve Diller Diyarı Midyat*”, Midyat Belediyesi Yayınları, Midyat.
- Kafkas, G., İ. (2007). “*Uygarlıklarımın Ben Mardin*”, Trend Yayınları, İstanbul.
- Karagül. M. (2002). “*Beşeri Sermayenin İktisadi Gelişmedeki Rolü ve Türkiye Boyutu*”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları, Afyon.
- Kaya, H. (1996). “*İnanç Turizmi*”, Özsan Matbaası, Bursa.
- Kaya, H, (1999), “*Uluslararası Politik Derinliklerde Anadolu*” , F. Özsan Matbaacılık, Bursa.
- Kaya, E., Şentürk, H., Danış, O. ve Şimşek, S. (2007). “*Modern Kent Yönetimi-I*”, Okutan Yayıncılık: İstanbul.
- Kaynak, M. (2009). “*Kalkınma İktisadi*”, Üçüncü Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Kutlu. E. (2004), “*İktisadi Kalkınma ve Büyüme*”, Anadolu Üniversitesi. Yay. No: 1575, AÖF Yay. No:831, Eskişehir.
- Küçük, A. (2003). “*Dönmeler (Sabatayistler) Tarihi*”, Andaç Yayınları, Ankara.

- Meadow, M., J. ve Kahoe, R., D. (1984). “*Psychology of Religion*”, Harper-Row Publishers, New York.
- Müftüoğlu, B., G. (2005). “Küresel Rekabetin Cazibe Merkezi: Yerel/Bölgesel Dinamikler”, Derin Yayınları, Derl.: Arı, A, “*Bölgesel Kalkınma-Politikalar ve Yeni Dinamikler*”, İstanbul, ss.117-148.
- Nafziger, E., W. (2006). “*Economic Development*”, 4th. Edition, Cambridge University Press, Cambridge.
- Özbay, E., Koç, E., Yapıcı, A., Türkan, A., Baydaş, M. ve Hemiş, İ. (2012). “*Karşılaştırmalı Dinler Tarihi*”, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ankara.
- Özcan, H. (1997). “*Epistemolojik Açıdan İman*”, İ.F.A.V Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Parasız, İ. (1997). “*Modern Büyüme Teorileri: Dinamik Makro Ekonomiye Giriş*”, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Pazarlı, O. (1993). “*Din Psikolojisi*”, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Sarıkcıoğlu, E. (2002). “*Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*” Fakülte Kitabevi, Isparta.
- Schimmel, A. (1999). “*Dinler Tarihine Giriş*”, Kırkambar Yayınları, İstanbul.
- Taplamacıoğlu, M. (1961). “*Din Sosyolojisine Giriş*”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Tekeli, İ. (2002). “*Sivil Toplum Kuruluşları, Yerelleşme ve Yerel Yönetimler*”, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Todaro, M., P. (2000). “*Economic Development*”, 7th. Edition, Addison- Wesley, England.
- Tolan, K. (2006). “*Nasandina Kevneşopan Êzdîyatîyê*”, Ed. Ahmet Önal, İstanbul, Weşanên Pêrî.
- Tolstoy, L., N. (1999). “*Din Nedir?*”, (Çev., M. Çiftkaya), Kaknüs Yayınları, İstanbul.

- Turan, A. (1994). “*Güneydoğu Anadolu Yezidileri, Tarihçeleri, Coğrafi Dağılımları, İnançları, Örf ve Adetleri*”, Eser Matbaası, Samsun.
- Turan, Ö. (2004). “*Medeniyetlerin Çatıştığı Nokta Ortadoğu*”, Yeni Şafak Gazetesi Kültür Hizmeti Yayınevi, İstanbul.
- Tümer, G. ve Küçük, A. (1997). “*Dinler Tarihi*”, Ocak Yayınları, 4. Baskı Ankara.
- Tümer, G. ve Küçük, A. (2002). “*Dinler Tarihi*”, Ocak Yayınları, Ankara.
- Uçar, M., Çeken, H. ve Ökten, Ş. (2010). “*Kırsal Turizm ve Kırsal Kalkınma; Fethiye Örneği*”, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Uçkun, S. (2004), “*İşletme ve İşletme Türleri, Turizm İşletmeleri*”. Değişim Yayınları, İstanbul.
- Ülgener, S. (1991). “*Milli Gelir, İstihdam ve İktisadî Büyüme*”, 7. Bs., Der Yayınları, İstanbul.
- Vergote, A. (1999). “*Din, İnanç ve İnançsızlık*”, (Çev. Veysel Uysal), İFAV Yayınları, İstanbul.
- Wach, J. (1995). “*Din Sosyolojisi*”, (Çev., Ü. Günay), Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları İstanbul.
- Yalçınkaya, A. (2006) “*Avrupalı Seyyahlara Göre Mardin ve Çevresinin Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Durumu(1800–1850)*” Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi Yayını no.6, İstanbul.

MAKALE VE BİLDİRİLER

- Akın, N. (2006). “Bölgesel Kalkınma Araçları İle Kalkınma Ajanslarının Uyum, İşbirliği ve Koordinasyonu”, *TEPAV Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, ss: 295-304.
- Aksoy, M. (2002). “Türkiye’de İnanç Turizmine Genel Bir Bakış ve Hıristiyanlığın Seyahate Verdiği Önem”, *Dinler Tarihi Araştırmaları Sempozyumu- III*, Dinler Tarihi Yayınları, Ankara.

- Alston, W., P. (1972). “Din”, (Çev.: G. Tümer), *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.: XVIII, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Anadol, K. (2002), “Türkiye’deki İnanç Merkezlerinin Çağdaş Anlamda Turizme Açılması Konusunda Taç Vakfının Katkıları”, *T.C. Turizm Bakanlığı II. Turizm Şurası Bildirileri I. Cilt*. Ankara.
- Aydın, M. (1988). “Yezidiler ve İnanç Esasları”, *Bellekten Dergisi*, C.52, Sayı 202, s.33–77, Nisan.
- Aydın, M., Z. (2007). “Okulda Din Dersi Tartışmaları (Türkiye’de Din Dersinin Tarihi, Teorik Yapısı, Bazı Ülkelerle Karşılaştırılması)”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/2(86), 7-51.
- Bahar, O. (2006). “Türkiye’nin İktisadi Gelişiminde Turizm Sektörüne Sağlanan Teşviklerin Rolü: Uygulamalı Bir Araştırma”, *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Sayı: 241, ss: 128-139.
- Bahar, O. (2007). “Bölgesel Kalkınmada Turizm Sektörünün Ekonomik Açından Yeri ve Önemi”, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, Sayı: 19, ss: 4-17.
- Barrett, J., L. ve Lanman, A. (2008). “The Science of Religious Belief”, *Elsevier-Religion*, vol: 38, pp: 109-124.
- Beceren, E. (2003). “Bölgesel Kalkınma Analizlerinde Değişim Payı (Shift-Share) Yaklaşımı”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı:3, ss: 27-48.
- Corbino, A. Pennella, G. (2005), “Avrupa Bağlamında Yönetişim: İtalya Örneğiyle Karşılaştırma ve İlintilendirme”, *Yerel Kalkınma İçin Ortaklıklar*, İstanbul Politikalar Merkezi Sabancı Üniversitesi, İstanbul, ss.9-27.
- Crocker, D., A. (1991). “Toward Development Ethics”, *World Development*, Vol: 19, No: 5. Pp. 457-483.
- Çeken, H., Karadağ, L. ve Dalgın, T. (2007). “Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım; Kırsal Turizm ve Türkiye’ye Yönelik Teorik Bir Çalışma”, *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 7(1):1-14.

- Çeken, H. (2008). “Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 10. Cilt, 2. Sayı, ss: 293-306.
- Çetin, İ. (2006). “Mardin Çevresi Arapları: Mhalmiler ve Kökenleri”, *Kırkbudak Anadolu Halk Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 8, Sonbahar.
- Çetin, M. (2007). “Yerel Ekonomik Kalkınma Yaklaşımı Ve Uluslararası Organizasyonlar”, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1, ss. 153-160.
- Demircioğlu, B. (2013). “Dünyanın Üçüncü Dini; Dinsizlik”. *Genç Dergi, Aylık Gençlik Dergisi*, Sayı: 76, Erkam Matbaası, İstanbul.
- Doğan, B. B. (2011). “Kalkınma İktisadının XX. Yüzyıldaki Gelişim Süreci, İktisat Politikalarına Etkisi ve Son On Yıllık Konjonktürün Disiplinin Geleceğine Olası Etkileri”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:22, ss. 41-83.
- Eadington, W., R. & Redman, M. (1991). “Economics and Tourism”. *Annals of Tourism Research. V 18*.
- Elvan, L., Sorguç, N., Kazancık, L. ve Öztürk, A. (2005), “Bölgesel Gelişme ve Sektör-Bölge Yığınlaşmaları”, *TÜSİAD-KOÇ Üniversitesi, Tartışma Tebliği*, İstanbul.
- Eraslan, Z. (2009). “Türkiye’de İl Özel İdareleri ve Kalkınma: Cumhuriyet Öncesi Dönem”, *Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler, 4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri-I*, ss: 287, TODAİE Yayınları, Ankara.
- Erbaş, A. (2002). “İslam Dışı Dinlerde Hac”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 5, ss. 97-121.
- Fıstıkçioğlu, İ. (2009). “Mardin’de Gelecek ve Değişim Arayışı”, *Mardin Life*, Sayı 10, s. 14.
- Gökdeniz, A. (1996). “Uluslararası Turizm Hareketleri İçerisinde Dinsel Amaçlı Seyahatler ve Türkiye”, *Anatolia Turizm ve Kültür Sanat Dergisi*, Doruk Ofset 7 (1-2), s:101.

- Görün, M. ve Kara, M. (2009). “Yerelden Ulusala Kalkınmada İşbirliği: Mahalli İdare Birlikleri Çanakkale Uygulaması”, *Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler, 4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri-I*, ss: 548-565, TODAİE Yayınları, Ankara.
- Gül, H. (2004). “Ekonomik Kalkınmada Yerel Alternatifler”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu*, Cilt. 1, ss: 201-219.
- Gündüz, Ş. (2001) “Şeyh Adi ve Yezidilikte Gnostik Unsurlar”, *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi*, 23-28 Ekim 2001, 2. Bsk., Ankara, Tüksev Yay., 2002, s. 377-393.
- Gürbüz, A. (2002). “Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma”, *Teknoloji Dergisi*, Sayı: 1-2, s: 49.
- Heinelt, H. (2005). “Ortaklık:Ortaklığın Yerel Kalkınmaya Yardımcı Olacağını Söyleyebilir miyiz?”, *Yerel Kalkınma İçin Ortaklıklar*, İstanbul Politikalar Merkezi Sabancı Üniversitesi, ss.61-82, İstanbul.
- Henderson, J., C.. (2003). “Managing Tourism and Islam in Peninsular Malaysia,” *Tourism Management*, (24), ss. 447-456.
- Hökelekli, H. (1985). “Gençlik ve Din İhtiyacı”, *Milli Kültür Dergisi*, syf: 50, ss: 87-89, Ankara.
- Jacob, T., J. & Abel, R. (2002). “Sustainable Development and Health”, An Indian Perspective, *Lancet* 360, (24).
- Kaya, F., Cankül, D. ve Demirci, B. (2013). “Türkiye’nin Önemli İnanç Turizmi Merkezlerinden Biri: Akdamar Kilisesi”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 15 (24), ss: 13-24, Karaman.
- Kaya, Z. (2009). “Ulusal, Bölgesel ve Kırsal Kalkınmada Yerel Yönetimlerin Rolü”, *Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler, 4. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri-I*, Cilt-1, ss: 30, TODAİE Yayınları, Ankara.
- Krumholz, N. (1999). “Equitable Approaches to Local Economic Development”, *Policy Studies Journal*, 27(1), pp: 83-95.

- Palabıyık, H. (2004). “Yönetimden Yönetişime Geçiş ve Ötesi Üzerine Kavramsal Açıklamalar”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 37, Sayı 1, ss.63-85.
- Pierre, J. (1999), “Models of Urban Governance: The Institutional Dimensions of Urban Politics”, *Urban Affairs Review*, Vol.34, Issue 3, pp.372-397.
- Rogerson, C. M. (2001). “Local Economic Development: A Review Assessment Of Its Current Status In South Africa”, *Urban Studies*, 38/7, pp: 1003-1024.
- Serrate, O. (1997). “Science for Sustainable Development, Technologies for Vital Rights”, An Assault On Poverty: Basic Human Needs, Sciences and Technology, *International Development Research Centre*, First Edition, Canada, pp. 147–184.
- Stanciulescu, G.C. ve Țirca, A.M. (2010). “Implications of Commercial Activity within Monastic Settlements as a Way to Maintain the Sustainable Development of Religious Tourism in Romania”, *The Amfiteatru Economic Journal*, Yıl: 13, Sayı: 27, 129-144.
- Taşğın, A. (2007). “Yezidiler, Becirmaniler, Karaçiler”, *Geçmişten Günümüze Midyat Sempozyumu, Mardin İhtisas Kütüphanesi (19-21 Haziran)*, No: 10, Mardin.
- Tilson, D., J. (2001). “Religious Tourism, Public Relation And Church-State Partnerships”, *Public Relations Quarterly*, fall. Pp: 35-39.
- Titiz, İ. (2007). “Belediyeler ve Bölgesel Kalkınma”, *Yerel Siyaset Dergisi*, Sayı.16, Nisan 2007.
- Toksöz, F. (2005). “Yerel Kalkınma Örnekleri”, *Yerel Kalkınma İçin Ortaklıklar*, İstanbul Politikalar Merkezi Sabancı Üniversitesi, İstanbul, ss.139-146.
- Tümer, G. (1986). “Çeşitli Yönleriyle Din”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C: XXVIII, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- Urry, J. (1987). “Some Social and Spatial Aspects of Services” *Society and Space* 5. Ss. 5-26.
- Williams, A. ve Shaw, G. (1995). “Tourism and Regional Development”. *TESG* Vol 86. Ss. 50-63.

- Yeğin, M. (2002). “Kentleşme ve Yerel Yönetimler”, *TMMOB-Mimarlar Odası-Kentleşme ve Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri*, Adana.
- Yeşilyurt, T. (2000). “Kuşkuyu Dışlayıcı Bir Süreç Olarak İman”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, syf: 5, ss: 537-555, Elazığ.
- Yeşilyurt, T. (2001). “Seküler Dünyada İman Toplulukları: Modern İnsan için İmanın Anlamı”, *İslamiyat*, Cilt: VI, ss: 119-132, Ankara.

TEZLER

- Akad, İ. (2012). “Kalkınma Sürecinde Büyüme ve İstihdam İlişkisi: Türkiye Örneği”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Genel İktisat Programı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Aksoy, M. (1998). “Türkiye’de İnanç Turizmi ve Seyahat Acentelerinin İnanç Turizmine Olan İlgilerine Yönelik Bir Uygulama”, *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Aksöz, T. (2009). “Bilişsel Açıdan Dini İnanç”, *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Psikolojisi Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Aktakaş, B., G. (2006). “Bölgesel Yerel Kalkınma/Bölgesel Kalkınma İçin Bir Model”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Aydın, A. (2007). “Mardin İlinin İktisadi ve Sosyal Açıdan Gelişimi (1950-2000)”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Doktora Tezi, İstanbul.
- Bal, A. (2012). “Midyat Taş Mimarisinde Görülen Motiflerin Selçuklu Motifleriyle Karşılaştırılması ve Midyat Mimarisinin İlköğretim Öğrencilerinin Resimlerine Yansımaları”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Bulut, Z. (2012). “Türkiye’de İnanç Turizmi Kapsamında Selçuk Aziz Yuhanna Bazilikası’nın Turistik Ürün Potansiyeli ve Tanınırlık Üzerine Bir

- Araştırma”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Eğitimi Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Çelik, A. (2008). “Kültür Turizmi Çerçevesinde İnanç Turizmi Diyarbakır İli Örneği”, *Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi*.
- Çetinkaya, Ö., Y. (2012). “Yerel Yönetimler Reformunun Yerel ve Bölgesel Kalkınmaya Etkisi”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı*, Doktora Tezi, Trabzon.
- Denli, İ. (2013). “Bölgesel Kalkınmada Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Rolü Açısından Dika ve Geka Örneklerinin Karşılaştırılması”, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.
- Eşer, H. (2005). “Üniversite Öğrencilerinde Dini İnanç ve Benlik Saygısı İlişkisi”, *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Psikolojisi Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Gezici, F. (1998). “Sürdürülebilir Bölgesel Kalkınma Amacında Turizm Eylemlerinin Etkisi: Türkiye Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma”. *İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü*, Doktora tezi, İstanbul.
- Işık, Z. (2008). “Yezidilik Teolojisi”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Kartopu, A. (2009). “Dinler Tarihinde Dinin Tarifi ile İlgili Farklı Görüşler”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Keske, M. (2010). “Mardin’de Süryaniler: Nüfus Hareketlikleri ve Nedenleri”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van.
- Kurnaz, H., B. (2013). “İnanç Turizmi Kapsamında Hac ve Umre Organizasyonu Yapan Seyahat Acentalarının Pazarlama Faaliyetlerinin İncelenmesi: A

Grubu Acentalara Yönelik Bir Uygulama”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.

Okumuş, M., N. (2013). “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Programlarında Farklı Din ve İnançların Öğretimi”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Öz, Y. (2007). “Mardin Yezidileri, İnanç, Sosyal Hayat ve Coğrafi Dağılım”, *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Özcan, B. (2011). “Sosyal Sermaye ve Ekonomik Kalkınma”, *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı*, Doktora Tezi, İstanbul.

Özgürel, G. (2012). “Tunceli İlinin Kalkınmasında Turizmin Değerlendirilmesi: Yerel Kurum Yöneticileri Boyutuyla Bir Araştırma”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.

Palabıyık, H., H. (2013). “Yaygın Din Eğitimi Kurumu Olarak Camilerin Sosyo-Kültürel Hayata Etkileri (Mardin Örneği)”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Serçek, S. (2011). “Bütünleşik Pazarlama İletişimi Çerçevesinde Türkiye’de İnanç Turizminin Geliştirilmesi: Mardin Örneği”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Eğitimi Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Şahiner, T. (2012). “İnanç Turizmi Potansiyeli ve Halkın İnanç Turizmine Bakışı Açısından Karaman”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karaman.

- Şaman, E. (2009). “Mersin İli İnanç Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi: Mersin’de İnanç Turizmine Katılanların Profili Üzerine Bir Araştırma”, *Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- Uluslan, Y. (2009). “Alternatif Turizm Çeşitlerinin Turizm Potansiyeline Etkisi: Konya Örneği”, *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Usta, K., M. (2005). “İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından İznik’in Değerlendirilmesi”, *Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.
- Uygur, H., K. (2008). “Midyat Halk Kültürü Monografisi”, *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Edebiyatı Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır.
- Yıldız, H. (2008). “Ortadoğu Dinler Üzerine Bir Araştırma (Yahudilik-Hıristiyanlık-İslamiyet)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Elazığ.
- Yılmaz, B., S. (2000), “Türkiye’de Dini Turizm ve Meryem Ana Evi’nin Turistik Potansiyelinin Analizi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Zengin, A. (2010). “Eyüp Kentsel Sit Alanının İnanç Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi ve Yerleşim Dokusunun Korunması Üzerine Bir Araştırma”, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana bilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, İstanbul.

DİĞER KAYNAKLAR

- Anonim, (2002). “*Local Economic Development*”, The World Bank. (www.worldbank.org). E.T: (10.12.2006). (Akt. Aktakaş, 2006: 22).
- Arasteh, M., ve Eilami, R.M. (2011). The Role of Religion and Islam in the Tourism Industry of Iran, 1-13. Web: (http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?Abstract_id=1773827), (Akt. Kurnaz, 2013: 11).
- Bilir, B. (2010). “İzmir Ticaret Odası Ar&Ge Bülteni, Sektörel ve Bölgesel”, İzmir, (<http://www.izto.org.tr/e-oda/ar-ge-bulten/onceki-raporlarimiz>), E.T: (02.03.2014).
- Dpt, (2001), “Yerel Yönetimler Özel İhtisas Raporu”, Ankara.
- Dpt, (2003). “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması”. Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü. Yayın No DPT 2671. Mayıs 2003. Ankara.
- Dpt, (2006-c), “Orta Vadeli Program 2006-2008”, Ankara.
- Güler, B. A, “Yerel Yönetimler ve İnternet”, (<http://inet-tr.org.tr/inetconf7/Sunum/yerelyonetim.doc>), E.T: (31.05.2006). (Akt. Aktakaş, 2006: 101).
- (<http://idari.cu.edu.tr>). E.T: (29.3.2006). (Akt. Aktakaş, 2006: 24).
- (http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0slam'%C4%B1n_be%C5%9F_%C5%9Fart%C4%B1), E.T: (15.03.2014).
- ([http://tr.wikipedia.org/wiki/Mardin_\(il\)](http://tr.wikipedia.org/wiki/Mardin_(il))), E.T: (21.04.2014).
- (http://tr.wikipedia.org/wiki/Saint_Pierre_Kilisesi), E.T: (01.04.2014).
- (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Vatikan>), E.T: (29.03.2014).
- (<http://www.ifc.org>). E.T: (10.01.2014).
- (<http://www.ispartakulturturizm.gov.tr/TR,71232/st-paul-aziz-paulus.html>), E.T: (03.04.2014).
- (<http://www.msxlab.org/forum/soru-cevap/241457-mardin-ismini-nereden-almistir.html>), E.T: (17.04.2014).

Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu:

(<http://ekutup.dpt.gov.tr/bolge/keas-I.pdf>), E. T: (09.01. 2014).

Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Konaklama İstatistikleri”:

(<http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9856/konaklamaistatistikleri.html>), E.T: (25.01.2014).

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü:

(<http://www.migm.gov.tr/MahalliIdareler.aspx?DetayId=4>), E.T: (18.01.2014).

Mardin Valiliği:

(<http://www.mardin.gov.tr/web/mardinvaliligi/detay.asp?id=207&kategori=MARD%DDN>), E.T: (21.04.2014).

Midyat İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü,

(<http://www.midyatilcetarim.gov.tr/haber.php?hayns=2&yazilim=haberler&osmanli=hdetay&sece=1&aid=158&titlem=158>), E.T: (29.04.2014).

Midyat Kaymakamlığı:

(<http://www.midyat.gov.tr/goster.php?yazilim=adnan&anid=161&board=4734ba6f3de83d861c3176a6273cac6d&mgn=257&kmen=2>), (E.T: 28.04.2104).

Modern Kent Yönetimi-I:

(<http://www.yerelsiyaset.com/v4/medya/kentyonetimi.pdf>), E.T: (09.01.2014),

Oecd, (1994). Tourism Policy and International Tourism in OECD Countries 1991-

1992. “Special feature: tourism strategies and rural development”. (<http://www.oecd.org/cfe/tourism/2755218.pdf>), E.T: (24.01.2014).

Tuik, (2008b). “İBBS Düzey 2 Bölgesel Kişi Baři Gayri Safi Katma Değer”.

(http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=56). E.T: (24.01.2014).

Türkiye İstatistik Kurumu, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi:

(http://rapor.tuik.gov.tr/reports/rwservlet?adnksdb2&ENVID=adnksdb2Env&report=wa_turkiye_ilce_koy_sehir.RDF&p_il1=47&p_kod=1&p_yil=2013&p_dil=1&desformat=html), ve

(<http://www.webcitation.org/6NPVA1wG7>), E.T: (21.04.2014).

Undp, (1999), “Decentralization:A Sampling of Definitions”,

(http://www.undp.org/eo/documents/decentralization_working_report.PDF),

E.T: (10.01.2014).

(www.bilgizenginleri.com/ulke-tanitimleri/12666-medine-sehri-hakkinda-bilgi.html),

E.T: (28.03.2014).

(www.religioustravelassociation.com). (E.T: 28.01.2014); (Akt. Şaman, 2009)

(www.tarihiKentlerBirliđi.org/içerik/yerelKimlikDetay.asp?sayi=15&makale=100),

E.T: (20.01.2014).

(http://www.tarihiKentlerBirliđi.org/wp-content/uploads/2005_say%C4%B1_2.pdf),

E.T: (15.05.2014).

(http://www.turofed.org.tr/PDF/DergiTr/Turizm_Raporurapor%20turizm%20turofed.pdf), E.T: (01.06.2014).

Yalçın, M., C. ve Çavuşoğlu, E. (2003). “Üretim ve İstihdama Yönelik Alternatif Bir Yaklaşım, Yerel Ekonomik Kalkınma”,

(<http://www.planlama.org/index.php?option=comcontent&task=view&id=848&Itemid=133>) E.T: (06.08.2011). (Akt. Özgürel, 2012).

Yerel Yönetimler, Katılımcılık ve Kentsel Yönetim Komisyonu Raporu, Kentleşme Şurası, 2009,

(http://www.kentges.gov.tr/dosyalar/sura_raporlari/kitap10.pdf), E.T:

(18.01.2014).

Yıldız, Z. ve Kalağan G. (2009). (www.yerelsiyaset.com), E.T: (22.03.2014).

1982 Anayasası, Madde 127,

(<http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/anayasa.maddeler?p3=127>), E.T:

(18.01.2014).

EKLER

EK-1: ARAŞTIRMA MÜLAKAT FORMU

I. BÖLÜM (DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER)

1). Cinsiyetiniz

Bay Bayan

2). Eğitim Durumunuz

İlköğretim Lise Önlisans (2yıl) Lisans (4yıl) Lisansüstü

3). Göreviniz (Kamu Kurumları, Otel Yöneticileri).....

İş Kolu (Esnaflar).....

4). Yabancı dil bilginiz

İngilizce

Almanca Diğer.....

5). Ne zamandan beri turizm sektöründe görev yapmaktasınız?

1 yıldan az 2-3 yıl

1-2 yıl 3-5 yıl 5 yıldan fazla

6). Daha önceki mesleğiniz?

7). Mesleğiniz ile inanç turizm arasında bağlantı var mıdır?

Evet

Hayır

II. BÖLÜM (İNANÇ TURİZMİNİN YEREL KALKINMAYA OLAN ETKİSİ)

1). Sizce Midyat'ın turizmde inanç en etkili faktör müdür?

(Cevabınız Hayır ise), Neden?

(Cevabınız Evet ise), daha da geliştirilebilmesi için sizce neler yapılabilir?

1.1). Midyat turizmi açısından “İnanç Turizmi” çok önemli bir yere sahiptir. Sizce Midyat’a gelen yerli ve yabancı turist sayısı yeterli midir?

1.2). Midyat’a gelen yerli ve yabancı turistlerin sizce yüzde kaçını inanç turizmi kapsamında bölgeyi ziyaret ediyordunuz?

1.3). Midyat’a gelen yerli ve yabancı turist sayısının yetersiz olması sizce neden kaynaklanabilir?

(Katılımcının vereceği cevaba göre aşağıdaki şıklar işaretlenecektir).

- Yöre Tanıtımının Eksikliği   Güvenlik Endişesi
 Ulaşım Zorluğu   Sosyo-kültürel etkinliklerinin yetersizliği
 Altyapı hizmetlerinin yetersiz olması   Yerel halkın turizme karşı olumsuz tutumları
 Turizm ve rekreasyon tesislerinin nitelik ve kapasite olarak yetersiz olması
 Mevsimlerin uygun olmaması   Bölgenin Turizm Açısından Pazarlanamaması
 Diğer.....

2). İnanç turizminin gelişmesine paralel olarak, sizce başta yöredeki turistik değerlere gereken önem veriliyor mu? Söz konusu turistik değerler yeterince korunuyor mu?

3). Yöredeki inanç turizminin gelişimine bağlı olarak yöredeki alt yapı hizmetlerinin (elektrik, su vs.) de geliştiğine inanıyor musunuz?

4). İnanç turizminden sağlanan kaynakların yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunduğunu düşünüyor musunuz?

5). Yöredeki inanç turizminin gelişimine bağlı olarak, tarım, sanayi ve hizmet sektörleri açısından birçok sektöründe geliştiğine inanıyor musunuz?

5.1). İnanç turizmi kapsamında, sizce yöredeki mal ve hizmetlere karşı önemli bir talep artışı söz konusu mudur?

Cevabınız Evet ise neler olabilir?

6). Yörede inanç turizminin yöredeki işsizliğin giderilmesinde önemli bir role sahip olduğuna inanıyor musunuz?

Cevabınız Evet ise hangi iş kollarında önemli rol oynamaktadır?

7). İnanç turizm faaliyetlerine paralel olarak, yöredeki yatırımlarda sizce bir artış söz konusu mudur?

8). Sizce inanç turizmi faaliyetlerinin geliştirilmesinde (Kamu Kurumları/Özel İşletmelerin)'nin girişimleri yeterli midir?

(Cevabınız Hayır ise), Bu konuda Önerileriniz var mıdır?

9). Sizce Belediyeler ve yetkili kurumlar bölgedeki KOBİ lerin turizmden daha fazla pay alması için söz konusu işletmelere yeterli destek sağlıyorlar mı?

(Cevabınız evet ise), Ne tür destekler bulunmaktadır?

9.1). Bölgede bu konu ile alakalı herhangi bir teşvik uygulaması bulunmakta mıdır?
(Turizm Bakanlığı, Bakanlık, Kalkınma ajansı, Sanayi ve Ticaret Odası vs.)

EK-2: DÜNYADA VE TÜRKİYE'DEKİ İNANÇ MERKEZLERİNE AİT FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1: Mekke ve Kabe'nin Görünümü

Fotoğraf 2: Medine'den Görünüm

Fotoğraf 3: Kudüs

Fotoğraf 4: Vatikan

Fotoğraf 5: Fatima

Fotoğraf 6: Meryem Ana Evi

Fotoğraf 7: Saint Pierre Kilisesi

Fotoğraf 8: St. Paul Kilisesi

Fotoğraf 9: Midyat Taş İşlemeciliğine Örnek Bir Desen

Fotoğraf 10: Midyat Telkâri Sanatına Bir Örnek

Fotoğraf 11: Midyat Konuk Evi

Fotoğraf 12: Midyat Merkez Ulu Camii

Fotoğraf 13: Cevat Paşa Camii

Fotoğraf 14: Deyr-ul Umur Manastırı

Fotoğraf 15: Meryem Ana Kilisesi

Fotoğraf 16: Mor Yakup Manastırı

ÖZGEÇMİŞ**KİŞİSEL BİLGİLER**

Adı Soyadı : Şeyhmus Demircan
Doğum Yeri : Diyarbakır/Merkez
Doğum Yılı : 1987
Medeni Hali : Bekar

EĞİTİM VE AKDEMİK BİLGİLER

Lise (2002-2005) : Diyarbakır Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi
Lisans (2007-2012) : Afyon Kocatepe Üniversitesi
Yabancı Dil : İngilizce

MESLEKİ BİLGİLER**STAJLAR**

2003 : Hotel Sun Zeynep/Antalya
2004 : Hotel Sun Heaven/Antalya

İŞ DENEYİMİ

2005 : Hotel Martı Myra/Antalya
2006 : Dicle Aqua Park/Diyarbakır
2008 : Doktorun Oteli/Ankara
2010/2012 : Club Armonia/Bodrum-Muğla